
:: persika

vanligt förekommande frågor och svar rörande djurrätt

v.1.00

red: stefan burneski, subcodes@subcodes.com :: <http://www.subcodes.com/forum>

Djurrättsliga frågor 9

1. Vad är artism och speciesism?	9
2. Jag är feminist eller anti-rasist, men förstår inte varför jag skulle syssla med djurrätt. Finns där ett samband?	9
3. Att jämföra djurförtryck med rasism och kvinnoförtryck är en förolämpning mot svarta och kvinnor.	10
4. Jag är artist. Jag tycker människor är viktigare än djur. Vad spelar det för roll?	10
5. Är inte djurrätt bara en annan sida av politisk korrekthet?	11
6. Säkert finns det mer angelägna praktiska problem än DR, som hemlöshet; har ni inte bättre saker att göra?	11
7. Det är okej att favorisera den man känner mer för. Eftersom människor bryr sig mer om andra människor än djur är det okej att favorisera människor på djurs bekostnad.	11
8. Djuret har redan dött. Varför inte äta det?	12
9. Det var inte jag som dödade djuret.	12
10. Djuren måste ändå dö av något.	12
11. Människor är intelligentare än djur.	12
12. Vi är genetiskt och biologiskt närmare andra människor än djur.	13
13. Människan är evolutionens höjdpunkt; ger det inte dem rätten att utnyttja djur som de vill?	13
14. Människan är högst upp i näringskedjan; har de inte därför rätt att döda och äta allt?	13
15. Är djur och människor lika mycket värda?	14
16. Vem ska räddas om huset brinner och man måste välja mellan ett djur och en människa?	15
17. Kött är gott. Djurförsök är intressanta. Päls är snyggt.	15
18. Är djurrättsaktivister abortmotståndare? Om möss har rättigheter måste väl även foster ha det?	15
19. Djur är djur och människor är människor. Man hör ju på själva orden att det handlar om två olika grupper, med olika rättigheter.	16
20. Varifrån kommer tanken om människans moraliska särställning, idén att människor är mer värdefulla än djur?	16
21. Ni hävdar att djur och människor är jämlika. Det är absurt.	16
22. Djur och människor är väl inte jämlika? Man ser ju att det är skillnad på människor och djur.	17
23. Okej, vissa människor överträffar inte vissa djur när det gäller intelligens och språkförmåga. Men, vi bör behandla individer utifrån vad som är normalt för deras art, och därmed kan vi hävda att intelligens är moraliskt relevant för hur mycket respekt vi bör visa någon och ändå inte ge barn och förståndshandikappade samma låga moraliska status som djur.	17
24. Barn är potentiella intelligenta och ansvarstagande varelser. Det är därför vi inte kan jämställa djur och barn och därför ska vi ge barn men inte djur samma rättigheter som vuxna. Det är i själva potentialiteten som den moraliskt relevanta skillnaden ligger mellan barn och djur.	18
25. Varför talas det ofta om förståndshandikappade i djurrättssammanhang? Är de mindre värda? Eller jämställer ni dem med hundar?	18
26. Vill djurrättare mörda foster och handikappade? Varför har ni handikapprörelsen mot er?	18
27. Det känns fel att visa djur lika mycket hänsyn.	23
28. Ingen har rätt i etiska och moraliska frågor. Du kan tycka en sak, jag en annan. Ingen kan säga att den andre har fel.	23
29. Människovärdet hotas om vi uppvärderar djuren.	23
30. Bör djur och människor ges samma rättigheter?	24
31. Exakt vad är rättigheter?	24
32. Rättigheter förutsätter skyldigheter. Djuren har inga skyldigheter och kan därför inte ha några rättigheter.	25
33. Visar inte den etiska kontraktsteorin att djur saknar rättigheter?	25
34. Är det okej att döda djur smärtfritt?	26
35. Var ska man dra gränsen för vilka djur som ska visas hänsyn? Vilka djur kan lida? Råkor? Ostron?	27
36. Om djuren inte existerar för vår skull, vad har de då för syfte?	27
37. Smärta och död förekommer i det vilda.	27
38. Är det okej att ha sällskapsdjur?	27
39. Djur kan inte förstå vad rättvisa är. Därför har vi ingen skyldighet att visa dem rättvisa.	28
40. Humanismen baseras på människans unika ställning. Är djurrättsrörelsen anti-humanistisk?	28

41.	Får man döda skadedjur?	29
42.	Det enda som betyder något för mig är att maximera min egen lycka. Jag blir inte lyckligare av att inte äta kött. Alltså finns det ingen anledning för mig att bli vegetarian.	29

Teologi	31
----------------	-----------

43.	Finns det något som kännetecknar de teologiska argumenten?	31
44.	Bara människan har en odödlig själ.	31
45.	Bibeln ger oss rätt att äta kött.	31
46.	Hävdar inte bibeln att människan ska råda över djuren?	31
47.	Allah vill att vi ska bete oss som vi gör.	32
48.	Att djur lider beror på att de återfötts med dålig karma.	33

Veg-frågor	34
-------------------	-----------

49.	Vad är sambandet mellan vegetarisk kosthållning och djurrätt?	34
50.	Veganer och vegetarianer får inte i sig den näring man behöver.	34
51.	Veganer & vegetarianer är en subkultur.	35
52.	Det öppna landskapet hotas om inte djur får gå på bete.	36
53.	Vi blir utan gödsel om vi slutar med djurhållning.	36
54.	Om alla blev vegetarianer så skulle kossor och grisar springa fritt på gatorna. Det hade funnits för många djur.	36
55.	Om alla blev vegetarianer skulle många djur aldrig få möjlighet att komma till världen. Djuren kan således vara glada för att vi äter dem, annars skulle de inte existera.	37
56.	Vad är fel med fiske? Fiskar lider inte.	37
57.	Kött är nyttigt.	37
58.	Det kommer att bli färre djur på jorden om alla blir vegetarianer.	38
59.	Veganer och vegetarianer ska inte komma och säga vad andra ska äta! Jag lägger mig inte i vad ni äter, då ska ni strunta i vad jag äter.	38
60.	Jag vill fortsätta njuta av läcker mat och behålla mina recept.	38
61.	Om eskimåer inte fick äta kött skulle de dö ut.	38
62.	Hitler var vegetarian	39
63.	Om djurrättsmänniskor är så oroade för dödande, varför blir de inte frukterianer?	39
64.	Leder inte transporten och skördandet av spannmål till många djurs död?	39
65.	Bör man köpa eller använda sig av begagnade skinnprodukter?	39
66.	Bör man äta honung?	41
67.	Hur vet man vart man ska dra gränserna som vegan/vegetarian? Vad får man äta och göra resp. inte göra?	41
68.	Hjärtvättar ni era barn till att bli veganer? Ska de inte få välja själva?	42
69.	En vegetarian når fler människor med ett djurrättsligt tänkande än vad en vegan gör. Ett veganskt liv verkar vara för krångligt för att folk ska ta åt sig det, folk stöts istället bort från idéerna.	42
70.	Vilka är djurrättarna?	43

Lantbrukets djur	45
-------------------------	-----------

71.	Mjölkarna har det väl bra?	45
72.	Mjölkossor står fastbundna, eftersom de inte behöver röra sig.	45
73.	Kor måste mjölkas. Då kan vi lika gärna tillvarata mjölken! Kor måste mjölkas för att inte juvren ska värka.	45
74.	Mjolk behövs för kroppens kalkbehov.	45
75.	Grisarna har det bra i Sverige	45
76.	Ägg är nyttig och billig mat.	46
77.	Är användningen av tjänstedjur och dragdjur också en form av utnyttjande?	46
78.	Djurtransporterna är nödvändiga och går rätt till.	47

<u>Djurförsök</u>	<u>49</u>
79. Djurförsöksmotståndare är vetenskapsfientliga.	49
80. Djurförsöken behövs. Det finns inga alternativ. Djurförsöken räddar liv.	49
81. Djurförsöken är tillförlitliga	49
82. Om djurrättsaktivisterna var konsekventa skulle de inte använda mediciner som testats på djur.	49
83. Även djuren gynnas av djurförsöken.	50
84. Alla djurförsök provas först i en etisk nämnd, vilket exkluderar onödiga och väldigt smärtsamma försök.	50
<u>Päls & mode</u>	<u>53</u>
85. Vi bör acceptera päls från djur som fångats med saxfälla, för indianerna och eskimåernas skull.	53
86. Pälsdjuren är domesticerade, ett slags husdjur. De lider inte i burarna.	53
87. Läder och päls är miljövänligt.	53
88. Att de rovgiriga minkarna gör rent i skogens skafferier beror på stolliga djurvänners minkutsläpp.	53
89. Vad är felet med ull, silke och dun?	53
<u>Jakt</u>	<u>55</u>
90. Jakt är en gammal fin tradition.	55
91. Vad är oetiskt med älgjakt?	55
92. Den så kallade sårchocken gör att djuren inte känner smärta när kulan träffar.	55
93. Jakten håller nere viltpopulationen.	55
94. Jägarna har bra skäl till att jaga - skäl som ni inte tar upp här.	55
<u>Etologi - djurens beteende och behov</u>	<u>59</u>
95. Människans överlägsna intelligens gör att vi lider mer än djur.	59
96. Om djuren inte mådde bra skulle de inte växa och producera ägg, kött och päls.	59
97. Djuren har det bra. Det vore inte lönsamt att behandla dem illa.	59
98. Djuren vet inte om något annat liv. De är framavlade och lider inte av sin fångenskap.	59
99. Hur vet du att djur lider?	60
100. Ett vilt djur skulle avundas tamboskapen som får stå i en varm och trygg ladugård, där de regelbundet serveras mat och slipper rovdjur.	60
101. Hur vet du vad djuren vill? De kan inte tala.	60
<u>Ekologi, etik, natur & miljö</u>	<u>62</u>
102. Köttproduktion är miljöanpassad, ekologisk och naturlig. I en svältande värld har vi inte råd att avstå från köttets livsviktiga protein.	62
103. Men jag har hört att köttätande är mer miljövänligt.	62
104. Är inte djurrättsfilosofin okänslig för naturen? Ni bryr er bara om djuren, och inte växter, vattendrag och berg. Ni har inte mycket att säga om miljöförstöring, eller?	62
105. Varför begränsa sig till djur? Ska inte växter ges rättigheter? Är inte detta hyckleri?	63
106. Växter kan känna smärta.	63
107. I naturen äter djuren varandra. Innebär det inte att människan, som ett djur bland andra, har rätt att äta andra djur.	64
108. Måste inte djurrättsaktivister agera polis i naturen och rädda haren från räven?	64
109. Om djur normalt lider i det vilda (t.ex. brist på mat och rädsla för rovdjur) är vi då inte skyldiga att döda alla vilda djur för att minska lidandet i världen?	64
110. I naturen och i ekosystemet är det arter som räknas. Individuella djur har inget särskilt värde.	65

111.	Men fåren har det väl bra?	66
112.	Djurparkerna behövs i utbildningssyfte.	66
113.	Bidrar inte djurparker till räddandet av arter från utdöende?	66
114.	Djircirkusar ger människor möjlighet att möta djur.	67
115.	Hur är det med kapplöpningstävlingar för hundar och hästar?	67
116.	Djuren omvandlar växter som vi inte kan äta till animaliskt protein.	68
117.	Att bara jag blir djurrättsaktivist och vegetarian gör ingen skillnad.	68
118.	Djurrättsaktivister demoniserar motståndarna. Kallar dem sadister, avskum och mördare.	69
119.	Men ni säger ju att kött är mord.	69
120.	Djurrättsaktivister är terrorister som hotar och misshandlar djurförsökare.	69
121.	Vem kan man lita på? Läkemedelsbolagen och köttindustrin säger en sak, djurrättsrörelsen en helt annan.	69
122.	Vår kropp är skapad för kött. Vi har alltid ätit kött.	70
123.	Det är kränkande att jämföra djurfabrikerna med koncentrationslägren.	70
124.	Hur kan man bry sig om djurs lidande när så många människor lider?	70
125.	Ni bryr er mer om djur än om människor.	71
126.	Vad sker med samerna och den traditionella renskötseln om vi ger renar rättigheter?	72
127.	Nazisterna hade Europas mest progressiva djurskyddslagstiftning.	72
128.	Djurförsökare, pälsuppfödare och slaktare skulle bli arbetslösa om vi slutade att utnyttja djur.	72
129.	I Sverige har vi lagar som skyddar djuren.	72
130.	Djurrättsaktivister är extremister och fundamentalister.	73
131.	Djurvännerna är stadsbor som fjärrmat sig från djuren. Folk som bor i staden förstår sig inte på lantbruket.	73
132.	Har du någonsin själv varit på en djurfabrik eller ett laboratorium? Folk som inte sysslar med djurförsök, pälsuppfödning, cirkus osv. vet inte vad de talar om.	73
133.	Om det vore fel att utnyttja djur vore det väl inte lagligt?	74
134.	Djur kan ägas. Ägodelar kan väl inte ha rättigheter?	74
135.	Om djurförtryck vore jämställt med rasism och sexism skulle inte så många äta kött och acceptera djurförsök. Majoriteten har rätt i en demokrati.	75
136.	Omsorg om djuren är bara utlopp för något annat, ett pubertalt uppror.	75
137.	Om vi inte utnyttjade djur skulle det inte finnas så många mjölkossor, labbråttor och minkar.	75
138.	Kan vi inte få köpa kravmärkta produkter?	75
139.	Finns det någon djurfråga som är viktigare än andra?	76
140.	Vad kan djurrättsengagemang ge mig?	77
141.	Jag har läst denna text men är ändå inte övertygad: Människor är människor och djur är djur.	78
142.	Jag har läst hela texten och har blivit intresserad av djurrätsfrågor! Vad ska jag göra nu?	78
143.	En eller flera av de svar som ges här är felaktiga. Nu har jag motbevisat djurrättsrörelsen.	79

faq:en 80

144.	Vem har skrivit den?	80
145.	Är det lönt att läsa originaltexterna som denna faq bygger på? Kan de tillföra något som man missat här?	80
146.	Var kan jag få tag på den senaste versionen? När uppdateras den?	80
147.	En del av det som står är befängt eller rent nonsens. Menar verkligen djurrättarna allt detta?	80
148.	Var kan jag bidra genom att kritisera, komma med frågor, svar eller egna idéer?	80

Visste du att... 81

Noter 83

"How wonderful it is that nobody need wait a single minute before starting to improve the world."
- Anne Frank

Förord

De frågor och svar som finns i denna faq är ämnade att ge läsaren en grundläggande och överskådlig inblick i djurrättens värld. Skriften strävar efter att vara lättillgänglig, den utgörs av vad som kanske är de vanligaste frågorna och svaren rörande ämnet, och bygger på delar av flera författares verk. Detta är en enkel snabbstart för den som är nyfiken, och inget filosofiskt massbygge på akademikerspråk.

Ett verk som bidragit mycket till skriftens uppkomst och som även inspirerat till arbetet är Pelle Strindlunds argumentsamling "110 Frågor & Svar". Ett stort tack går därför ut till Strindlund, men även till alla andra som låtit oss publicera deras texter. Sist men inte minst tackas alla som bidragit genom att komma med kommentarer, nya frågor och konstruktiv kritik.

Det är av stor vikt att hålla i åtanke att svaren som ges inte är universella - liksom andra rörelser är djurrätten inte alltid enhällig, det finns en mängd olika perspektiv och förhållningssätt. Det som tas upp är därför aldrig alltäckande eller det enda tänkbara, dels p.g.a. de många idéer och tankar som finns och dels av utrymmesskäl.

Ibland kan det verka som olika författare ger vitt skilda svar, och många gånger stämmer det - det är helt i linje med att det erbjuds olika teoretiska utgångspunkter. Många svar är därför oberoende av varandra, de löser problemen olika, samt har diskussioner som är inriktade på olika saker. Även om det låter som om detta skulle kunna ha en förvirrande effekt på läsarna hävdar vi att en mångfacetterad text är den enda som är av värde.

Världen är inte uppdelad i två läger, det finns inte bara rätt och fel, gott och ont. Ett så trångsynt dualistiskt tänkande är inte vetenskapligt, verkligheten är som bekant långt mer komplex och nyanserad. Teorier och idéer ska aldrig behöva döljas i rädsla för att läsaren inte ska begripa dem. Läsarna begriper, om de är intresserade, och ger allt den tid som krävs.

Oavsett vilken fråga det rör sig om uppmanas läsaren att i en dialektisk anda själv reflektera över svaren, forska vidare, och att inte nöja sig med enbart de svar som erbjuds. Denna attityd ses som en sund inställning till djurrätt och idéer för övrigt också: Tankarna, idéerna och argumenten måste ständigt prövas, förfinas, omskapas och förkastas då de inte håller måttet.

Ett viktigt led i denna vetenskapliga tradition är således att skapa möjligheten till den dialog som behövs för att förverkliga en intellektuell prövning. Internet, med sina många tekniska möjligheter, utgör en utmärkt plattform för ett sådant arbete.

Vi vill med hjälp av detta verktyg därför erbjuda alla möjligheten till att agera som frågeställare, medförfattare och kritiker. Vi strävar

efter att hålla skriften ständigt aktuell och ämnar uppdatera den när ett behov uppstår.

Berätta om dina tankar och intryck, kommentera, kritisera, ställ nya frågor som inte redan finns besvarade, eller bidra på något annat sätt! All medverkan efterlyses och välkomnas varmt på www.subcodes.com/forum

Upphovsmännen har det yttersta ansvaret för och äger rätten till allt sitt material. Materialet är skyddat av upphovsrättslagen men får mångfaldigas i sin helhet och i sitt ursprungsskick, förutsatt att det sker för ett privat och icke-kommersiellt bruk.

Webmasters får gärna länka direkt till faq:en på vår sida eller lägga upp en kopia av den på sin egen om de har många besökare. Det förstnämnda är dock att föredra då det kommer ske revideringar och en direktlänk kan bespara er möda.

Vill du använda faq:en på ett annat måste du kontakta oss och få ett skriftligt tillstånd på din förfrågan.

Förbehåll

Många gånger är frågor och svar hämtade direkt från andra skrifter. För att passa bättre in här kan de därför ha redigerats med avseende på språkbruket, och därmed i en viss mån även på innehållet, även om den logiska strukturen och innebörden alltid försökt behållas intakt och ekvivalent med det som författaren avsåg i den ursprungliga texten. Det rekommenderas därför alltid att läsaren kontrollerar med originaltexterna först i fall de vill kontakta författaren eller om några andra frågor skulle uppstå.

Författare

AECW Allen, *Animal Rights FAQ*, <http://www.ar-views.org/arfaqfile1.html>¹

BRO Brian Owen, , *Animal Rights FAQ*

D.G. Donald Graft, *Animal Rights FAQ*

JLS Jennifer Stephens, *Animal Rights FAQ*

M.T. Michael Traub, *Animal Rights FAQ*

P.S. Pelle Strindlund, *110 frågor och svar*, http://www.djurratt.org/bocker_tidningar/110.pdf

S.B. Stefan Burneski, red.

T.A. Ted Altar, *Animal Rights FAQ*

Djurrättsliga frågor

1. Vad är artism och speciesism?

Orden artism och speciesism betyder samma sak. De är översättningar från engelskans ”speciesism”. Filosofen Peter Singer definierar artism på följande sätt: ”En sfördom eller attityd av partiskhet till förmån för intressen hos medlemmar av den egna arten på bekostnad av de som tillhör andra arter”. (Ordet ”intresse” leder kanske tanken till hobbies, eller fritidsintressen, men används i filosofisk jargong synonymt med behov, önskemål, preferenser). Artism är att godtyckligt diskriminera en individ enbart på basis av arttillhörighet. Detta är lika fördomsfullt och irrationellt som att diskriminera enbart på basis av rastillhörighet (rasism) eller könstillhörighet (sexism). När man hävdar att människors lidande, enbart för att de tillhör arten Homo sapiens, bör väga tyngre än djurs lidande gör man sig skyldig till artism. Så även när man hävdar att en människas död – enbart för att hon tillhör arten Homo sapiens – är något mer ont än ett djurs död. (Vi ska senare se att många djurrättsfilosofer anser att en människas död i regel är något ondare än ett djurs död, men då åberopar de icke-artistiska skäl). Praktisk tillämpning av artism är bl.a. köttindustri, djurförsök och pälsfarmer. Den bestående ordningens ideologi

Artismen är en ideologi i betydelsen att den inte står på saklig grund. Den kan inte rättfärdigas med rationella och logiska argument, utan försvaras som en dogm, en helig trossats. Tidigare har vänner av den bestående ordningen kunnat säga: ”Det står i bibeln att...” eller ”Kyrkan lär att...”, och därmed var det slut på diskussionen. Idag kan man – i samma försök att bevara saker som de är – anta uttalanden som lyder: ”Människolivets unika karaktär förbjuder varje jämförelse med andra levande varelser, deras livsformer eller intressen” (Tyskland 1990). Låt oss byta ut ett par ord. ”Européers unika karaktär förbjuder varje jämförelse med andra raser, deras livsformer eller intressen.” Så resonerar rasister.

P.S.

2. Jag är feminist eller anti-rasist, men förstår inte varför jag skulle syssla med djurrätt. Finns där ett samband?

För att förstå hur pass förtrycksfria vi de facto är bör man utföra en logisk analys av vad förtrycket grundas på. Lyckligtvis är det enklare än vad det

låter. Håller man sig för argumentationens skull till det mest utmärkande och centrala diskrimineras det i rasismens fall p.g.a. etnicitet, och i sexismens utgångspunkt från någon typ av könstillhörighet. Det både fallen har gemensamt är att det diskrimineras på grundval av ett eller flera icke-rationellt rättfärdigade attribut. Förtryckarens formel är att ställa upp en mängd kriterier som, om de uppfylls, den anser kan berättiga diskrimineringen. Hitler använde som bekant bl.a. religionen och etnicitet, medan arbetsgivarna i Sverige gärna kompletterar det med frånvaron av penis.

Låt oss nu även beakta det från de förtrycktas perspektiv, och försöka oss på en sammanfattning för dem med: Det alla förtryckta har gemensamt är att deras intressen medvetet, och i rasismens/sexismens fall oberättigat, inte tillvaratas. I förlängningen leder detta till att deras minsta gemensamma etiskt relevanta nämnare är det faktum att de kan lida eller fara illa av diskrimineringen eftersom den resulterar i otillfredsställda preferenser. Detta var ett av skälen till varför slaveriet avskaffades. Och det är just därför kvinnors liv inte ska tillägnas åt underbetalda yrken och åt att serva patriarkatet.

Även om medelvärdet vore den aktivaste av alla antirasister och feminister begär hon likväl dagligen samma tankefel som begicks av de värsta nynazisterna. Hon väljer godtycklig en egenskap, och förtrycker sedan på grundval av den. Men vem förtrycks, p.g.a. vilken egenskap och varför?

Svaret är de ickemänniskliga djuren. De förtrycks eftersom deras intressen endast tillvaratas i samma utsträckning som t.ex. de svarta slavarnas tillvaratogs, m.a.o. till ett kostnadseffektivt minimum där de precis kan uppnå sin ägares mål, som de dessutom måste förverkliga under tvång.

Den godtyckligt valda egenskapen som vi i den sekulariserade västvärlden fortsatt att se som giltig är kort och gott att de är icke-människor. Minsta gemensamma nämnaren för dessa djur är dessvärre densamma som för oss: De har preferenser och lider, och det gör de för att vi aktivt väljer att diskriminera dem.

Av detta följer att antirasisten och feministen gör sig skyldiga till logiska kontradiktioner varje gång de beställer en tjock med mos, köper en päls, går på cirkus eller dricker mjölk. I samtliga fall diskrimineras man djuren, trots att man är en människa som rationellt motsätter sig förtryck.

Smak sätts före liv, mode före lidande, nöje framför frihet och chokladmjölk framför en annan kännande individs monotona liv som är skrämmande likt det som människorna i ”the Matrix” får uppleva.

Det finns olika *praktiska former* av förtryck, det är helt uppenbart. Det som däremot inte verkar uppenbart för de flesta av oss är att dessa former i regel bygger på en *identiskt* logisk tankestruktur.

Och än viktigare: Om själva strukturen för förtryck är densamma och är etiskt klandervärd, kvittar det vilka värden som sätts i variabelerna - strukturen förblir exakt lika felaktig och är därför lika förkastlig i *samtliga* fall. Är ett av förtrycken fel är alltså alla övriga också det.

Förhållandet mellan förtrycken har flera gånger uppmärksammats av djurrättare, feminister och antirasister. Många är ense om att det som skrivits är självklart och att det begås fel när man ena stunden demonstrerar för lika hänsyn till lika intressen men nästa ger sina pengar till en industri som direkt och indirekt förtrycker andra. Det är därför av uppenbara skäl svårt att rättfärdiga att man t.ex. är feminist men inte vegan, ty skillnaderna består i det konkreta uttrycket, och inte i teoretiskt relevant innehåll.

Så... nu kvarstår kanske den intressantaste frågan: Vem får lida p.g.a. dig: Kvinnor, invandrare eller djur? Är du en rasist, sexist eller en speciesist?
S.B.

”Feminists we’re calling you!”
- Le Tigre

3. Att jämföra djurförtryck med rasism och kvinnoförtryck är en förolämpning mot svarta och kvinnor.

När filosofen Steve Sapontzis granskar detta påstående konstaterar han att:

1. Vad det gäller antalet förtryckta så är djuren otvivelaktigt fler. Bara i USA dödas fem miljarder (!) däggdjur och fåglar varje år. I Sverige slaktas varje år cirka 70 miljoner djur.

2. När det gäller hur grundläggande de intressen och rättigheter är som kränks, är djurförtrycket väl så allvarligt som de övriga. Det handlar ju om att kännande varelser torteras och dödas systematiskt.

3. Mot punkt 1. och 2. ska ställas att många (de flesta?)djur saknar självmedvetande, vilket innebär att de inte kan lida av att en situation är förödmjukande och ovärdig, på ett sätt som förtryckta människor kan. Förtryckta djur är i samma situation som barn och gravt mentalt handikappade som misshandlas och får illa. Sapontzis påpekar dock att ingen skulle anse det förolämpande att jämföra barmisshandel med ras- eller könsdiskriminering (t.ex. att kvinnor ges lägre lön). Om någon av grupperna, dvs. de misshandlade barnen och de misshandlade mentalt handikappade eller kvinnor och etniska minoriteter, skulle betraktas som förolämpad vid en jämförelse av deras situation vore det de misshandlade barnen och de misshandlade mentalt handikappade. Dessa människor lider värst i detta exempel, skulle de

flesta anse. Eftersom djur befinner sig i samma moraliska kategori (båda grupper kan lida, men har begränsad mental kapacitet) som dessa, blir Sapontzis slutsats att det inte är opassande att jämställa kampen för djurs frigörelse med kampen för människors frigörelse.

Bara art-egoisten blir förolämpad

I påståendet att jämförelsen djurförtryck – rasism – kvinnoförtryck är en förolämpning mot svarta och kvinnor ligger underförstått att djurförtryck inte är en första rangens fråga. Djurrättsaktivister tar djurförtryck på blodigt allvar, och därför är det ingen förolämpning att göra denna jämförelse.

P.S.

4. Jag är artist. Jag tycker människor är viktigare än djur. Vad spelar det för roll?

Okej. Jag är rasist. Jag tycker européer är viktigare än afrikaner. So what?

P.S.

Det kommer alltid finnas människor som är övertygade om att deras handlingar och trossatser är korrekta, trots att de inte tagit del av vetenskapliga resultat och resonemang eller känt sig manade att med förnuftet visa hur saker och ting går ihop.

Är man t.ex. en rasist och inte tycker att det är fel eller spelar någon roll, då gör det inte det *för personen ifråga*. Detta innebär inte att det av det skälet inte heller spelar roll för andra i omvärlden. Rasistens *paradigm* (vetenskapliga ram) är inte detsamma som brukas av professorerna vid de svenska universiteten.

På samma sätt omfamnar en artist ett paradigm som nöjer sig med etiskt system som grundas på kulturellt godtycke och kvarlever från ett icke-sekulariserat samhälle. Man kan vara något och tycka att man har rätt, men det faktum att man är det och anser som man gör är inget rättfärdigande av vad man gör.

Vill man se sig själv som en rationell varelse måste man med rationella argument kunna visa på den etiska riktigheten i ens påståenden och handlingar. Rasister har väldigt svårt för det, och det är vår mening att speciesister stöter på samma svårighet när man väl börjar utreda ärendet.

Mer upplyst

Hitler lär ha gjort följande uttalande om böcker; antingen vet jag redan vad som står i dem, eller så har författaren fel. Hans påstående talar för sig självt, det är de inskränkta måttet.

Om man som individ vill utvecklas intellektuellt måste man ifrågasätta både sig själv och sin omgivning. Man måste åtminstone kunna klagöra och besvara enkla frågor som hur, var, vad

och varför. Sett från detta perspektiv har man även som speciesist ett intresse av läsa djurrättstexter och bepröva både den argumentation som förs i dem och framförallt den man förespråkar själv. Det är man skyldig *sig själv* om man ska kunna stå för sina åsikter, och man kan, oavsett om man byter ståndpunkter eller inte, endast göra en intellektuell vinst på en sådan undersökning.

”Jag anser verkligen att det är lika allvarligt att plåga ett oskyldigt djur, som att plåga en oskyldig människa. Arttillhörighet spelar ingen roll från moralens utgångspunkt.”

- Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi
S.B.

5. Är inte djurrätt bara en annan sida av politisk korrekthet?

Om bara det vore sant! Termen ”politiskt korrekt” brukar i allmänhet referera till en åsikt som är väl synkroniserad med samhällets huvudström men som några kan luta åt att inte samtycka till. Exempelvis, vissa människor skulle kunna vara böjda att avvisa lika behandling av raser som blott ”politisk korrekthet”. Djurrättsprogrammet är, för närvarande, långt ifrån att vara en idé i huvudströmmen.

Dessutom, är det löjligt att anta att en åsikts giltighet kan minskas av att man sätter etiketten ”politiskt korrekt” eller ”politiskt inkorrekt” på den.
D.G.

6. Säkert finns det mer angelägna praktiska problem än DR, som hemlöshet; har ni inte bättre saker att göra?

I denna fråga ligger ett antagande att det är viktigare att hjälpa människor än ick-emänniskor. Vissa skulle avfärda detta som en artistisk position (se fråga #1). Det är möjligt, emellertid, att åberopa att det finns en skala av livsupplevelser, och hävda att det är ett större lidande och förlust associerat med grymhet och försummelse av människor än med djur. Detta kan verka konstituera ett primafacie fall för att spendera sin energi för människor snarare än ickemänniskor. Emellertid, även om vi accepterar att det finns en skala av livsupplevelser, finns det sunda orsaker att spendera tid och energi på frågan om rättigheter för ickemänskliga djur.

Många av konsekvenserna av ett utförande av djurrättsagendan är mycket fördelaktiga för människor. Som exempel, stoppandet av produktionen och konsumtionen av djurprodukter skulle resultera i en signifikant förbättring av den

allmänna hälsan hos den mänskliga befolkningen, och miljöförstörelsen skulle minska mycket.

Omhuldande medkänsla för djur leder ofta till en generell ökning av medkänsla i mänskliga angelägenheter. Tom Regan uttrycker det på detta sätt: ...djurrättsrörelsen är en del av, inte motståndare till, människorättsrörelsen. Den teori som rationellt tilldelar djur rättigheter tilldelar även rättigheter åt människor. Därför är de som är involverade i djurrättsrörelsen även deltagare i kampen för att säkra respekten för de mänskliga rättigheterna - kvinnans rättigheter, som exempel, eller minoritetens, eller arbetares. Djurrättsrörelsen är skuren från samma moraliska tyg som dessa.

Slutligen, det betedande som djurrättsagendan eftersträvar kräver en ringa förbrukning av energi. Vi ber folk att INTE göra saker: åt inte kött, utnyttja inte djur för underhållning, bär inte päls. Dessa negativa handlingar inverkar inte på din möjlighet att bry dig om människor. I några fall, kan det faktiskt leda till att vi får mer tid tillgängligt för att göra så (exempelvis, tid spenderad på jakt eller på besök av djurparker och cirkusar).

D.G.

Att leva fri från grymhet är inget heltidsjobb; snarare, är det ett sätt att leva. När jag handlar, kollar jag alltid ingredienserna och jag överväger huruvida produkten är testad på djur. Dessa saker tar bara fem minuter per dag. Det finns rikligt med tid kvar att hjälpa både människor och ickemänniskor.

JLS

7. Det är okej att favorisera den man känner mer för. Eftersom människor bryr sig mer om andra människor än djur är det okej att favorisera människor på djurs bekostnad.

Inte så få människor bryr sig mer om sina husdjur, än om grannarna. Innebär det att de bör rädda sin katt snarare än grannarna om det brinner? Ku Klux Klan-medlemmar känner onekligen mer för vita än för svarta. Bör de gynna vita på svartas bekostnad?

P.S.

Att fatta etiska beslut med utgångspunkt från vem man råkar gilla mest i en given tidpunkt är enligt de flesta filosofer, Peter Singer inräknad, långt ifrån oproblematiskt. Det man sysslar med då kallas i bästa fall för *omsorgsetik* (*ethics of care*) på fackspråk, och skulle väldigt grovhugget kunna beskrivas som ett etiskt system grundat på subjektiva känslor istället för förnuft, åtminstone om man ska tro på James Rachels m.fl.

Det mest uppenbara problemet som en sådan etik drabbas av är att människor känner olika starkt inför olika fenomen, vilket i sin tur beror på en mängd olika omständigheter. Grannen eller ens

egna barn kommer i regel sättas framför hundratusentals svältande i ett avlägset land eftersom man har personlig kontakt till de förstnämnda och en sådan verkar göra att man känner mer för dem än för främlingar. Enklare uttryckt diskriminerar man på grundval av sina känslor. Att t.ex. låta folk svälta för att man känner mer för sin egen omgivning än för dem är klandervärdigt om man tillskriver liv samma värde.²

S.B.

8. Djuret har redan dött. Varför inte äta det?

Peter Singer har påpekat att denna invändning vittnar om att man inte förstått vad en bojkott, av t.ex. kött, handlar om. En bojkott syftar inte till att rätta till det onda som redan skett, utan försöker se till att det onda inte upprepas. Vegetarianen kan inte väcka liv i det djur som dödat. Men genom att bojkotta kött minskar efterfrågan på kött och färre och färre djur föds upp tills djurrättsaktivister nått målet då köttindustrin slår igen. Jämför med bojkotten av det multinationella livsmedelsbolaget Nestlé. De barn som dött i fattiga länder som en följd av livsmedelsbolaget Nestlés aggressiva marknadsföring av bröstmjölk ersättning kan inte stå upp från de döda. Bojkotten kan dock förhindra att fler barn dör i framtiden.

Politiskt ställningstagande

Dessutom är det viktigt att förstå att bojkott av kött, om det sker offentligt, är ett viktigt politiskt ställningstagande. Det synliggör bojkottarens etik, och utmanar andra att tänka till kring sina matvanor.

P.S.

9. Det var inte jag som dödade djuret.

Med samma logik skulle krigsförbrytare och maffialedare kunna försvara sig: "Det var inte jag som utförde mordet." Med våra matvanor befaller vi andra att döda, och vi är lika ansvariga som slaktaren, den som direkt dödar djuret.

P.S.

Svaret på denna fråga kan också anknytas till det som diskuterades i det föregående: En bojkott av en vara på marknaden är alltid liktydig med mindre efterfråga. En mindre efterfråga är i sin tur en anledning för företagen att sänka sin produktion, förutsatt att de inte vill gå i förlust. Denna minskade efterfråga är detsamma som färre "order" från maffialedaren, om man ska fortsätta använda sig av

den anförda analogin. Bojkottens värde som metod är tydlig, den ger inte företagen någon anledning till att föda upp, plåga och slakta fler djur.

S.B.

10. Djuren måste ändå dö av något.

Människor måste också dö av något. Det är väl inget argument för att döda människor hur som helst.

P.S.

11. Människor är intelligentare än djur.

Antag att utomjordningar som var mentalt och fysiskt överlägsna Homo sapiens skulle landa på jorden. Skulle vi då acceptera att de åt upp oss med argumentet: "Vi är intelligentare än ni"?

Det är något underligt med detta intelligensaristokratiska resonemang. Ändå är det vanligaste argumentet i filosofihistorien för att utnyttja djur människans överlägsna intelligens, språkförmåga, kultur etc.

Detta är ett dåligt argument. Intelligens är moraliskt relevant i så motto att det vore absurt att tala om exempelvis rösträtt för djur eller djurs rätt att läsa vid universitet. Djur har – liksom barn och utvecklingsstörda – inget intresse av sådana rättigheter.

De grundläggande rättigheterna, rätt till liv och frihet, att slippa tortyr osv. bör inte ha något att göra med individers intelligens. Djur är kännande varelsers vilkas liv kan vara bra eller dåliga. Detta är tillräckligt för att visa samma hänsyn till deras behov och önskningar (av t.ex. frihet och välfärd) och ge dem dessa grundläggande rättigheter.

Freys obehagliga slutsats

Om vi menade att intelligens vore moraliskt relevant skulle det innebära att småbarn, utvecklingsstörda och senildementa kunde offras i plågsamma medicinska experiment eller födas upp till mat.

Det är ingen tillfällighet att en av de filosofer som mest kraftfullt försvarar djurförsök, R.G. Frey, accepterar – låt vara motvilligt – även plågsamma medicinska experiment på människor med låg intelligens. Frey är beredd att ta, de otrevliga men logiska, konsekvenserna av uppfattningen att en varelses intelligens är avgörande för hur mycket respekt som bör visas henne.

Huvudmisstaget med argumentet att vår överlägsna intelligens ger oss en moralisk särställning är att man tror att en skillnad i ett avseende, i detta fall intelligens, innebär att man

kan göra skillnad i behandling i alla avseenden, även när det påverkar djurs välfärd.

Ingen skolgång för djur

Att djur är mindre intelligenta än normalbegåvade människor är ett skäl att inte ge djur rätt till universitetsutbildning, men inte en ursäkt för att droppa schampokoncentrat i deras ögon. Grisars lägre intelligens gör dem inte lämpliga som yrkesarbetande (t.ex. som vårdbiträden), men är inget skäl att låta dem få lunginflammation i bullriga och stressiga stall.

P.S.

12. Vi är genetiskt och biologiskt närmare andra människor än djur.

Detta är riktigt, även om alla levande varelser har ett gemensamt ursprung som bakterier för 4–5 miljarder år sedan. Men, som filosofen Evelyn Pluhar konstaterat, vita människor är genetiskt närmare andra vita, än svarta (även om rasrenhet förstås är en myt).

Legitimerar detta att vita favoriserar vita? Föräldrar som har adopterade barn bör ha samma skyldigheter mot dem som mot barn de själva avlat, trots att de adopterade barnen rent genetiskt står dem längre ifrån. Vore ovanstående invändning riktig skulle det innebära att dessa föräldrar hade större skyldigheter mot avlägsna släktingar – som de kanske inte ens träffat – än sina adopterade barn.

P.S.

Argumenten om hur genetiskt nära vi är någon är i själva verket inga argument som har med diskussionen att göra. Den som kommer med dem måste visa *på vilket sätt* de skulle kunna vara relevanta i sammanhanget. Den som anför dem har godtyckligt redan antagit att genetisk likhet är relevant. Hur kommer man fram till det? Varför spelar genetisk likhet så stor roll? Och hur besvarar man frågorna som ställdes ovan, rörande adoptivbarnen, eller alla andra exempel som visar på absurditeter?

S.B.

13. Människan är evolutionens höjdpunkt; ger det inte dem rätten att utnyttja djur som de vill?

Detta är ett av många argument som försöker dra etiska slutsatser från vetenskapliga observationer. I detta fall är vetenskapen osäker och de etiska slutsatserna tveksamma. Låt oss först undersöka vetenskapen.

Frågeställarens åsikt är att evolutionen har skapat en linjär rangskala av allmän utvecklingsnivå, en stege om du så önskar, där

insekter och andra ”lägre” arter är på botten, och människorna (så klart!) på toppen.

Denna idé kom som en del av en bredare, nu misskrediterade evolutionära systemet vid namn lamarckism. Charles Darwins upptäckt av det naturliga urvalet stjalpte detta system.

Darwins framställning, däremot, är en ”utstrålade buske” av arter, där varje art utvecklas för att anpassa sig bättre till sin omgivning. Med detta synsätt, blir idén om en höjdpunkt oklar: Ja, människor har anpassat sig bra till sin nisch (fast många skulle bestrida detta, förfäktade det ohållbara sätt på vilket vi använder planetens resurser), men även bakterier har anpassat sig bra till sin nisch. Kan vi verkligen säga att människan är bättre anpassad till sin nisch än bakterierna, och skulle det betyda någonting när nischerna är så olika?

Troligtvis, menar frågeställaren med ordet ”höjdpunkt” är främst i en speciell egenskap, och att en skala kan göras relativ denna egenskap. Som exempel, på skalan av mental kapacitet, står människor klar högre än bakterier. Men olika val av egenskap kan leda till väldigt olika resultat. Bakterierna står ”på toppen” när det gäller reproduktions fruktsamhet. Fåglar står ”på toppen” när det gäller att flyga.

Låt oss nu undersöka etiken, och lämna den tveksamma idén om evolutionens höjdpunkt åt sidan. Låt oss acceptera att människan är rankad i topp på intelligensskalan. Ger detta oss rätten att göra vad vi vill med djuren, endast på grund av att de är mindre klyftiga? Om vi säger ja, öppnar vi Pandoras ask med problem för oss själva. Innebär detta också att mer intelligenta människor kan utnyttja mindre intelligenta människor som de vill (ska vi alla vara slavar till världens alla Einsteinar)? Betänk ett annat exempel, får en fysisk överlägsen misshandla den svage? Endast en moraliskt känslolös person skulle hålla med om denna allmänna princip.

AECW

14. Människan är högst upp i näringskedjan; har de inte därför rätt att döda och äta allt?

Nej; annars skulle eventuella kannibaler i vårt samhälle kunna hävda samma försvar för sitt bruk. Att vi gör någonting innebär inte att det är rätt att göra så. Vi har mycket makt över andra skapelser, men med en stor makt kommer ett ännu större ansvar, som varje förälder kan vittna om.

Människan är överst på näringskedjan. därför att de *väljer* att äta ickemänskliga djur. Det finns en antydning till tautologi (upprepning) i frågeställarens inställning. Om vi väljer att inte äta kött, skulle vi inte vara högst upp i näringskedjan.

AECW

15. Är djur och människor lika mycket värda?

Ja och nej, skulle många djurrättsfilosofer svara. Vi har samma värde i den bemärkelsen att alla kännande varelsers intressen, behov och önsknings (t.ex. att undvika lidande) ska väga lika tungt, menar djurrättsfilosofer som Peter Singer, David DeGrazia och James Rachels. Djurs lidande ska räknas som något lika ont som människors motsvarande lidande. Singer tar som exempel att det är lika illa att slå en häst hårt med en påk, som det är att slå ett barn med handflatan. Slagen genererar lika mycket lidande. I detta avseende är djurens mindre intelligens betydelselöst.

Djur omedvetna om deras "liv"

Man kan dock säga att människor är mer värda i bemärkelsen att vi i regel bör rädda en människa i en situation där man måste välja mellan henne och ett djur (se även nedanstående fråga). I denna situation ger människans överlägsna mentala kapacitet henne en särställning, enligt ovan nämnda filosofer. T.ex. menar Singer att bara varelser som är självmedvetna – det vill säga som vet att deras liv har ett förflutet och en framtid; som förstår vad det innebär att existera över en tidsperiod – kan ha en önskan att fortsätta "sitt liv".

Detta eftersom endast varelser med denna förmåga är medvetna om att det har "ett liv". Varelser som lever i ett evigt nu vet inte om att de har ett liv, och enligt Singer så krävs detta medvetande för att man ska ha en stark "rätt till liv". (Singer menar dock att vi bör avstå från att döda icke självmedvetna varelser av andra skäl. Lever någon ett lyckligt liv handlar vi fel om vi avslutar detta liv, oavsett om den dödade inte är självmedveten). Det är svårt att veta vilka djur som är självmedvetna, men Singer förmodar att "lägre stående" djur som hästar och fiskar inte är det.

Välja att födas

Singer menar dessutom att det inte är ett uttryck för artism – det vill säga irrationell diskriminering enbart grundat på arttillhörighet – att hävda att liv är mer värdefulla om de rymmer högre grader av medvetande, förnuft och förmåga till komplicerade sociala relationer (egenskaper som människor i regel har i högre grad än andra djur).

Om vi fick välja mellan att födas som en häst eller en människa skulle vi välja att födas som människa, och därmed har vi sagt att en människans liv är mer värdefullt än en hästs, resonerar han. Därmed har vi sagt att människors liv i regel är mer värdefulla än djurs.

Att bli dödad är inte kul

Observera att detta inte ska tas som intäkt för att döda djur. Att bli dödad sker sällan utan smärta, och dessutom bör vi inte avsluta ett lyckligt liv vare

sig det är självmedvetet eller ej. Med tanke på att vi så extremt sällan befinner oss i situationer där vi måste välja mellan ett djur och en människas liv kan det vara bäst att ha som regel att aldrig döda någon, oavsett vederbörandes mentala kapacitet.

Tom Regan i livbåten...

Filosofen Tom Regan hävdar att människor och djur har samma inneboende värde – och att de därför ska visas lika mycket respekt – men att människan drabbas mer av döden än andra djur, eftersom människor har fler och rikare möjligheter till tillfredställelse. Måste man välja bör man ge plats för en människa, inte en hund, i livbåten.

... och Evelyn Pluhars kritik

Evelyn Pluhar, också hon filosof, kritiserar både Singer och Regan för att de gynnar människan i denna liv och dödsituation. Hon menar att det är tre faktorer som spelar in när man ska välja vilket liv som bör räddas:

Ålder:

Det är värre att en ung varelse dör än en gammal.

Välfärd:

Det är värre att en frisk varelse dör än en sjuk.

Intelligens:

En människa kan vara medveten om att den dör vilket innebär ett större lidande än om man är omedveten om döden. (Pluhar anser alltså att man t.ex. bör rädda en ung och frisk hund hellre än en gammal och sjuk människa.)

Ett anspråklöst förslag – üt barn

Filosofen Steve Sapontzis sammanfattar djurrättsrörelsens ståndpunkt så här: "Rörelsen för djurens frigörelse vill inte utsträcka till djur samma uppsättning av rättigheter som människor åtnjuter, inte heller förnekar man att mänskligt liv – genom att man antar att vi i regel har en större förmåga att göra världen en moraliskt bättre plats och att vi kommer att använda denna förmåga – kan ha ett större moraliskt värde än djurs liv. Snarare, vad djurbefriare hävdar är att det på samma sätt som det vore omoraliskt att följa Swifts 'anspråklösa förslag' att regelbundet (och i onödan) offra vissa människors intressen för att tillfredställa andras intresse av mat, så borde det vara omoraliskt att regelbundet (och i onödan) offra djurs intressen för sådana ändamål". (Den irländske författaren Jonathan Swifts satir Ett anspråklöst förslag förslog att man skulle lösa irländarnas problem, för många människor och för lite pengar, genom att sälja irländska småbarn som kött till de rikas middagsbord).

P.S.

16. Vem ska räddas om huset brinner och man måste välja mellan ett djur och en människa?

Denna fråga har delvis besvarats i ovanstående resonemang kring djur och människors värde. Vi har i sett att det åtminstone enligt Singer, Regan och andra djurrättsfilosofer finns icke-artistiska skäl för att i regel rädda människan (hennes självmedvetande o.s.v.). Till detta ska läggas att de anhöriga till den innebrända människan, i de flesta fall, lider mer av dödsfallet än djurets eventuella anhöriga.

Oro i samhället

Vad mer är, om vi inte hade som regel att rädda människor i dessa situationer skulle det spridas oro i människosamhället. Folk skulle vara rädda för att eventuellt offras om valet stod mellan dem och ett djur. Djur är inte medvetna om att vi brukar rädda människor i dessa situationer och lider inte i förväg så att säga. Dessutom lider människor i regel mer än djur när olyckan skett. Banden mellan människor i regel är starkare än de mellan djur, även om vi ofta – t.ex. när vi skiljer mjölkkon från hennes barn – bortser från att även djur sig emellan kan ha starka band, som exempelvis moderskänslor.

Ej generalisera nödsituationer

Ett annat sätt att svara på denna fråga är att säga som Tom Regan: Tänk dig att huset brinner och du tvingas välja mellan ditt barn och ett okänt barn. Vem skulle du rädda? Förmodligen ditt eget barn. Detta handlande rättfärdigar dock inte att du går runt och döda andras barn hur som helst, bara för att det roar dig. Även om vi väljer att offra djuret till förmån för en människa i en nödsituation betyder det inte att vi kan döda dem när vi vill.

Kvinnor först i båten

Steve Sapontzis ger ett annat exempel när han skriver att även om man i enlighet med traditionell, gentlemannamässig, moral anser att kvinnor och barn bör räddas först i nödsituationer behöver man inte anse att det ger kvinnor rätt att använda män som forskningsredskap, äta män till middag eller jaga dem som sport.

Människan kan göra mer gott

David DeGrazia hävdar att människor har möjlighet att göra mer gott, just i kraft av att vi är moraliska agenter som kan välja hur vi ska handla. Detta anser han vara ett argument för att rädda en människa före ett djur. Detta förutsätter förstås att människan verkligen gör gott. Om valet var att dra upp en Hitler eller hans hund ur isvaken så skulle detta argument tala för att dra upp hunden och låta Hitler drunkna. En rimlig slutsats.

P.S.

17. Kött är gott. Djurförsök är intressanta. Päls är snyggt.

”Det är ju så skönt”, sa en pedofil om sina övergrepp på barn, som försvar i rättssalen. Om man rättfärdigar djurförtryck med egenintresset förlorar man möjligheten att fördöma nazister, kvinnomisshandlare, maffiagångsters och andra våldverkare, även när man själv blir offer för dem.

P.S.

Det är ingen som ifrågasätter om man tycker om en viss smak (kött/mango), föredrar vissa kläder (päls/textil) eller om man finner vissa experiment intressanta (på djur/med simulatorer). Människor är olika och tycker om olika saker, det är det ingen som förnekar. Det som däremot ifrågasätts är om det praktiska utförandet av dessa handlingar kan rättfärdigas etiskt.

S.B.

18. Är djurrättsaktivister abortmotståndare? Om möss har rättigheter måste väl även foster ha det?

Det finns djurrättsaktivister som är vill inskränka möjligheterna till abort av samma skäl som de är för vegetarianism, och det finns djurrättsaktivister som hävdar att abort och djurrätt inte har något med varandra att göra. Bland djurrättsrörelsens ledande teoretiker och filosofer är abortmotståndarna få.

Så här skulle man kunna resonera: Mellan djur och människor finns sällan någon verklig intressekonflikt. Det är inte ofta vi behöver döda ett djur för att undvika att vår välfärd drabbas. Mellan fostret och kvinnan som inte vill ha barn finns det däremot en verklig intressekonflikt. Det kan vara mycket psykologiskt påfrestande att föda och ta hand om ett barn som en förälder inte önskar. Många ofrivilliga mammor skulle uppleva att deras liv förstördes, och i en sådan situation är abort berättigat.

Ingen smärta, inget att ta hänsyn till

Under de första veckorna känner fostret ingen smärta och då finns det överhuvudtaget inget att ta hänsyn till. När fostret nått så långt i sin utveckling att det kan känna smärta – efter cirka 26 veckor, enligt brittiska experter – är det självfallet viktigt att abortera så smärtfritt som möjligt, om man måste abortera. På samma sätt som dödandet av djur (eller människor), om det är nödvändigt, bör ske så smärtfritt som möjligt.

P.S.

19. Djur är djur och människor är människor. Man hör ju på själva orden att det handlar om två olika grupper, med olika rättigheter.

Vårt språks uppdelning av jordens levande varelser i två skarpt åtskilda grupper; ”djur” och ”människor” är i sig ett bra exempel på den artistiska ideologin. För vad finns det för skäl till denna uppdelning, annat än att ge oss känslan att vi är i en klass för sig? Så länge man trodde att människan skapats till Guds avbild och med uppdraget att råda över den övriga skapelsen gick det kanske att upprätthålla bilden av oss som väsensskilda från djuren. Den engelske biologen Charles Darwins evolutionsteori har dock bryskt väckt oss till verkligheten.

Grad- eller artskillnad

Darwin skrev: ”Det kan knappast råda något tvivel om att några arter har utvecklats synnerligen långsamt och steg för steg. Arterna...är så nära släkt inbördes att många av dem faktiskt är svåra att särskilja”. Den engelske biologen hävdade att ”det finns ingen fundamental skillnad mellan människan och de högre däggdjuren vad gäller deras mentala kapacitet...Skillnaden mellan människans och de högre däggdjurens mentala förmåga är, stor som den må vara, en gradskillnad och inte en väsensskillnad”. Darwins främste försvarare i USA, den framstående botanikern Asa Gray, ställde redan 1880 den fråga som blir uppenbar i ljuset av evolutionsteorin: Om det bara är en gradskillnad mellan oss och andra djur, hur kan vi då anse att endast människor bör ges rättigheter?

Modern etologi

”Etologi” kallas läran om djurs beteende. Modern etologisk forskning har gett Darwin rätt. Det har visat sig att de egenskaper vi länge trott oss vara ensamma om – att använda verktyg, att tillverka verktyg, språk, förnuft osv. – delas av andra djur.

Den tredje schimpansen

Ur ett genetiskt och evolutionärt perspektiv står det klart att schimpansens närmaste släkting är människan. Detta har föranlett fysiologen och ekologen Jared Diamond att tala om människan som ”den tredje schimpansen”, vid sidan om den vanliga schimpansen och dvärgschimpansen.

Relevanta skillnader

Det vore dock absurt att hävda att det inte finns viktiga skillnader mellan ”djur” och ”människor”. Lika absurt som att påstå att det inte finns viktiga skillnader mellan barn och vuxna. Det avgörande är dock att eventuella skillnader mellan djur och människor – precis som skillnader mellan vuxen och barn, eller mellan normalbegåvade och utvecklingsstörda – inte är relevanta för hur mycket

hänsyn man bör ta till individers behov, önskemål och intressen.

P.S.

20. Varifrån kommer tanken om människans moraliska särställning, idén att människor är mer värdefulla än djur?

Filosofen James Rachels menar att tanken om det unika människovärdet vilar på två pelare. Den första är den judisk-kristna skapelseberättelsen, som den kom att tolkas av kyrkan. Enligt den skapades människan till Guds avbild med uppdraget att ”råda över” djuren (1 Mos 1:26). Detta tolkade kyrkan, med den helige Franciskus som möjligt undantag, som att människorna var fria att göra vad de ville med den övriga skapelsen. Det var denna uppfattning som under århundraden formade det kristna västerlandets syn på djurs värde. Det samhälle som inte betraktar kyrkans bibeltolkning som gudomliga bud har m.a.o. skäl att revidera sin syn på djur.

Störst hjärna vinner

Det unika människovärdets andra pelare – som blivit allt populärare i takt med att religiösa föreställningar förlorat sitt inflytande – är idén att människans mentala kapacitet ger oss ett särskilt värde. Vi har dock sett att även detta är en klen argument. Framförallt för att intelligens inte är moraliskt relevant för hur mycket hänsyn man bör visa någon, men också för att Darwins evolutionsteori gör gällande att det blott är en gradskillnad mellan oss och andra djur när det gäller förnuft och intellektuella förmågor. Dogmen om det unika människovärdet vilar således på mycket bräcklig grund, enligt James Rachels.

P.S.

21. Ni hävdar att djur och människor är jämlika. Det är absurt.

Djurrättsfilosofer som Peter Singer, James Rachels och David DeGrazia menar att djur och människor är jämlika endast i bemärkelsen att man ska ta lika mycket hänsyn till djurs intressen (begreppet intresse används alltså synonymt med önskemål och behov) som man tar till människors intressen. Observera att lika *hänsyn* inte betyder lika *behandling*.

Man tar hänsyn till människors intresse genom att ge dem utbildning, fast arbete och bostad, medan djur har intresse av frihet, lämplig mat, social gemenskap osv. Man gynnar inte djur genom att skriva in dem vid universitet. Tom Regan

formulerar sin syn på djur och människor med att alla "livsobjekt", dvs. djur och människor med upplevelseförmåga och ett komplext medvetande, är jämlika i det att vi har samma inneboende värde, samma egenvärde, och att vi således ska visas lika hög grad av respekt.

Avkrävas moraliskt ansvar

Det finns en viktig skillnad mellan djur och människor i det att endast (vuxna) människor till fullo kan vara moraliska aktörer, dvs. att endast vi kan avkrävas moraliskt ansvar. Endast vuxna människor kan välja mellan rätt och fel, och ha moraliska skyldigheter. I denna bemärkelse är djur och människor självfallet inte jämlika, men denna skillnad berättigar inte att djur visas mindre hänsyn.

P.S.

22. Djur och människor är väl inte jämlika? Man ser ju att det är skillnad på människor och djur.

De som hävdar att barn och vuxna är jämlika, t.ex. organisationer som Rädda Barnen, hävdar inte att man inte kan se skillnader på barn och vuxna. De anser dock att barn ska visas samma hänsyn och respekt som vuxna. När djurrättsrörelsen talar om djur och människor som jämlika är det på samma sätt. Självfallet finns det skillnader, men dessa berättigar inte att djur visas mindre respekt. Jämlikhet är en moralisk idé, en uppfattning om hur individer bör behandlas, inte en beskrivning av verkligheten.

P.S.

David Hume, och de flesta med honom, menar att där finns en distinkt skillnad mellan *är* och *bör*: Vad som *är*, hur saker förhåller sig, behandlas av naturvetenskaperna så som t.ex. fysiken, kemin och biologin, medan det som *bör* istället löses av filosofin. Denna uppdelning har även den akademiska världen tagit fasta på: *Bör* följer inte ur vad som *är*.

Naturvetenskaperna är ett nödvändigt verktyg i insamlandet av fakta, men hur den fakta sedan ska användas och vilka åtgärder som *bör* vidtas står inte att finna någonstans i naturen eller siffrorna. Man kan därför inte sluta sig till vad som är etiskt relevant eller inte genom att helt enkelt jämföra skillnader i varelsers utseende.³

S.B.

23. Okej, vissa människor överträffar inte vissa djur när det gäller intelligens och språkförmåga. Men, vi bör behandla individer utifrån vad som är normalt för deras art, och därmed kan vi hävda att intelligens är moraliskt relevant för

hur mycket respekt vi bör visa någon och ändå inte ge barn och förståndshandikappade samma låga moraliska status som djur.

Den moraliska individualism som många djurrättsfilosofer förespråkar hävdar att man ska behandla en person beroende på hennes individuella egenskaper, snarare än vilken grupp, ras, kön osv. hon tillhör. ("Individualism" i denna bemärkelse har inget att göra med "egoism", att var och en ska sköta sig själv och strunta i andra). Vi bör visa alla samma hänsyn, och olik behandling är rättfärdigad bara när det finns moralisk relevanta skillnaden mellan individer. (Läkare bör inte ge samma medicin till en cancersjuk som till en med hjärtfel. Där finns en moraliskt relevant skillnad. Sjukvården bör dock, allt annat lika, satsa lika mycket resurser på båda patienterna. De bör visas samma hänsyn. Intelligens, rastillhörighet osv. är inte moraliskt relevanta skillnader.)

Individuell bedömning

Detta är en ståndpunkt som vi anser självklar när det gäller behandlingen av människor. När någon t.ex. söker en anställning ska denne inte bedömas efter eventuella egenskaper som kännetecknar vederbörandes grupp (socialklass, kön, yrke osv.), utan efter sina individuella egenskaper och meriter. Om det skulle visa sig att män har en biologiskt betingad tendens till aggressivitet och kvinnor på samma sätt tenderar till omsorg och vård (observera att jag inte säger att det faktiskt är på detta vis) vore detta inte ett skäl att generellt diskriminera män vid tillsättningen av t.ex. vårdpersonal. Hur naturen än skapat män och kvinnor är onekligen vissa män mer vårdande och omsorgsfulla än vissa kvinnor, alltså bör var och en bedömas på grundval av just sina individuella egenskaper. Frågan är varför denna princip inte ska omfatta vårt umgänge med djuren. Bevisbördan tycks vila på den som inte tar det logiska steget att låta alla kännande varelser omfattas av detta synsätt.

Darwin: Det finns inga arter

James Rachels menar dessutom att den moraliska individualismen passar Darwins tanke att det egentligen inte finns några arter, utan att vi som lever på jorden är individer som liknar varandra mer eller mindre. I Om arternas uppkomst skrev han "...jag betraktar termen 'art' som en bekvämlighetsterm som godtyckligt används för en uppsättning individer som är mycket lika varandra..."

P.S.

24. Barn är potentiella intelligenta och ansvarstagande varelser. Det är därför vi inte kan jämställa djur och barn och därför ska vi ge barn men inte djur samma rättigheter som vuxna. Det är i själva potentialiteten som den moraliskt relevanta skillnaden ligger mellan barn och djur.

Det är riktigt att de flesta barn är potentiella (dvs. de kan utvecklas till) ansvarsfulla, förnuftiga och intelligenta varelser som kan reflektera etiskt och välja mellan rätt och fel. Det är dock tveksamt att denna potentialitet skulle vara moraliskt relevant. Hönan och ägget

Kronprinsessan Victoria är Sveriges potentiella regent. Det innebär dock inte att hon har en regents rättigheter. Ett foster är en potentiell intelligent människa i samma grad som barnet. Ändå ger vi inte foster samma värde som en vuxen människa. Ett befruktat ägg är en potentiell höna. Vi ser dock stor skillnad mellan att kasta ett ägg i en kokande gryta och att kasta en levande höna i samma gryta. Kort sagt fäster vi inte stor vikt vid potentialitet – möjligheten att utvecklas – när vi avgör någons moraliska värde, utan vi bedömer människor, djur och annat utifrån dess nuvarande tillstånd, deras nuvarande egenskaper. Frågan är varför vi skulle göra det när det gäller barn och deras potentialitet? Skälet att ge barn grundläggande rättigheter är, precis som med djur, att de kan lida, att de har en individuell välfärd, dvs. liv som kan bli bra eller dåliga.

Vad är fel med barnmisshandel

Som svar på frågan: ”Varför bör vi inte misshandla barn?”, anför de flesta de just nämnda egenskaperna (att barnet kan lida osv.). Få skulle svara: ”Barnmisshandel är något ont eftersom barn är potentiella ansvarsfulla, rationella och intelligenta varelser”. Den som inte känner sig övertygad av detta resonemang ska komma ihåg att det finns många människor som aldrig kommer att kunna bli lika ansvarsfulla och intelligenta som ”normala” vuxna människor. Argumentet med potentialitet räddar inte förståndshandikappade och andra med permanenta mentala skador.

P.S.

25. Varför talas det ofta om förstånds-handikappade i djurrättssammanhang? Är de mindre värda? Eller jämställer ni dem med hundar?

Att det ofta talas om människor med handikapp är för att denna grupp i många fall ger prov på hur väl uttänkt ett etiskt system är i vissa avseenden. En

diskussion om vilken status och vilket bemötande dessa människor får i ett visst system kan ses som ett lackmustest. På vilket sätt det kan tänkas vara relevant framgår av en mängd andra frågor i texten.

Djurrättare har i regel samma syn som de flesta andra på handikappfrågorna, eller rent utav en humanare inställning till personer med handikapp. Djurrätt handlar om *lika hänsyn till lika intressen*, om man får låna Singers ord. Förutsatt att en handikappad person har intressen, vilket de flesta handikappade människor otvivelaktigt har, bör man försöka tillgodose dem precis som man tillgodoser andra intressen.

Enkelt sammanfattat är det djurrättarens önskan att tillgodose alla djurs intressen, i den mån intressena är etiskt relevanta. I den kategorin finns handikappade och icke-handikappade människodjur, givetvis djurrättarna själva, samt en omfattande del andra djurarter.

Svaret på frågan är därför ”nej - förståndshandikappade som grupp är inte mindre värda i en etisk kalkyl” och ”nej - de som grupp jämställs inte med hundar, men däremot jämställs *alla* djur som besitter vissa psykologiska egenskaper med *varandra*, och allas intressen spelar roll för utfallet av en sådan kalkyl.”

S.B.

26. Vill djurrättare mörda foster och handikappade? Varför har ni handikapprörelsen mot er?

Uppmärksamheten kring djurrätts- och handikapprörelsen har stundvis varit stor i media. Det som sagts och gjorts har dessvärre varit oerhört beklagligt.

De handikappade är en marginaliserad grupp. Deras liv försvaras av ett samhälle som tar liten eller ingen hänsyn till deras situation. Man blundar för vad ett handikapp kan innebära, man ger dem inte heller det stöd de behöver och har rätt till. Att det finns en handikappsrörelse som kämpar för sina medlemmars rättigheter är därför av utomordentlig vikt.

Med detta sagt ska det på en gång klargöras att det varken finns eller någonsin har funnits en intressekonflikt mellan de två rörelserna, eller, som Adryan Linden, en av handikapprörelsen företrädare, själv uttryckte det:

”Jag vill bara poängtera att handikapprörelsen inte är mot djurrätt/rörelsen - utan rörelsen agerar främst mot Peter Singer grundat på de delar av hans utilitaristiska filosofi som är funktionsförtryckande.”⁴

På frågan ”Vad är De Handikappades Riksförbunds åsikter om djurrättsrörelsen och exempelvis

Förbundet Djurens Rätt?” svarade Barbro Gregorson, ombudskvinna för DHR, följande:

”Som handikapporganisation har vi inte och ska inte ha någon åsikt om andra organisationer. Vi arbetar enbart med handikappfrågor. Däremot kan givetvis enskilda medlemmar ha olika åsikter om djurrättsfrågor, liksom att vi - precis som alla andra medborgare - kan ha åsikter i en mängd olika frågor i samhället.”⁵

Nästkommande fråga, som löd ”Finns det enligt er en intressekonflikt mellan rörelserna?” besvarades med:

”Jag kan inte se, att det finns några direkta intressekonflikter mellan oss. I DHR:s handlingsprogram finns inte djurrättsfrågorna med. Vårt handlingsprogram rör enbart handikappfrågor men självklart anser vi, att man så långt möjligt ska undvika plågsamma djurförsök.”⁶

Det som sägs här är av yttersta vikt: Det har aldrig funnits någon konflikt mellan *rörelserna*, konflikten finns mellan handikapprörelsen och Peter Singer som filosof.

Detta faktum i sig räcker för att avfärda det absurda påståendet att djurrättare, i egenskap av att de är just djurrättare, skulle förespråka mord på foster eller handikappade: Djurrättare vill *inkludera* fler i den etiska sfären, inte godtyckligt exkludera sådana som har uppenbara intressen!

Eftersom Peter Singer är en prominent figur inom djurrätten och dessutom författaren till det verk som ofta beskrivs som ”djurrättsrörelsens bibel” har handikapprörelsens åsikter om honom som person, främst p.g.a. media, kommit att förknippas med den övriga djurrättsrörelsen. Denna association är som det nu visats helt obefogad - rörelsen är heller inte beroende av hans teoretiska bygge, även om man skulle förkasta delar av vad han sagt hade det likväl funnits en djurrättsrörelse.

Trots att frågan redan besvarats och att djurrättsrörelsen knappast utgörs av Singer som person väljer vi att inte sky det som hänt: Frågan har infekterat diskussioner och upptagit både djurrättares och handikappades tid länge nog.

Singers Sverigebesök och EPA / Schillerinstitutet / Lyndon LaRouche

I oktober 1997 skulle Singer komma på besök. Han hade inbjudits på initiativ av Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök (numera Djurens Rätt) och skulle bl.a. tala om djurens rätt i Riksdagshuset. Det som hände var att han, officiellt sett främst p.g.a. handikapprörelsens begäran, förbjöds att tala. Det uppstod istället massiva protester och skrivelser som beskrev honom som en mördare och som likställde honom med nazisterna.

Den situation som uppstod såg givetvis minst sagt bisarr ut om man öppnade en kvällstidning eller såg på en nyhetssändning som har ett kort inslag på en minut: Som oinvid fick man se att det, av alla möjliga rörelser och kombinationer av dem, finns en konflikt mellan djurrättare och handikappade. Mellan människor som dagligen kämpar för sin existens, och galningar som kämpar för hamstrar, kaniner och grisar. Uttryckt på det här viset, vilket är det uttryck som nådde ut till allmänheten åtskilliga gånger, var det svårt att sympatisera med djurrättare, för att inte tala om att var villig att lyssna på dem.

Ira Mallik har uppmärksammat bemötandet av Singer i en artikel som publicerades i *Dagens ETC*.⁷ Journalisten är av åsikten att en högerextrem grupp vid namn EPA av ideologiska skäl ville stoppa Singers framträdande. Gruppen hade tidigare kampanjat mot Olof Palme, och undersöktes bl.a. i samband med herr Palmes död. Bortsett från att påstå att Palme var KGB-agent, menade de att Beatles, Noam Chomsky och brittiska kungahuset var med i en satanistisk konspiration av globalt omfång.⁸ EPA har också på senare tid försökt rekrytera folk i universitetsstäder som Lund, där man satt upp affischer med rubriken ”Darwin hade fel - Människan är inget djur!”. I samma stad angrep man även professorn Ingmar Persson vid institutionen för praktisk filosofi då man påstod att han drev en sekt tillsammans med Peter Singer.⁹

Mallik menar att gruppen p.g.a. sitt förflutna inte hade kunnat nå ut i media på egen hand, och att de därför behövde utnyttja någon som kunde driva kampanjen åt dem. Denna någon blev handikapp-rörelsen.

Handikapprörelsen tog avstånd från EPA när detta blev känt, men menar att man hade agerat på eget initiativ i vilket fall som, medan Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök hävdar att tystandet av Singer var ett lyckat projekt för EPA.

Det som beskrivits här är p.g.a. att det uppstod ett enormt massmedialt intresse troligtvis den incident de flesta referera till. Detta är lyckligtvis bara en enda händelse, och de handikappades åsikter om Singer är oberoende av den. Händelsen och EPA:s inblandning säger oss egentligen inte så värst mycket om vare sig Singer eller de handikappades åsikter, mer än att de motsätter sig hans teorier. Därför finns det anledning att granska frågan närmare.

Om Singers förtryckande

När DHR får frågan ”Vad är DHR:s uppfattning om Peter Singer, samt vad grundas denna uppfattning på?” lyder svaret:

”DHR är motståndare till den människosyn som Peter Singer företräder. Han företräder den utilitaristiska människosynen (nyttofilosofin) som bygger på ”att nyttan för det stora flertalet är

viktigare än nyttan för den enskilde. Handla så, att det blir till största möjliga nytta för största möjliga antal". Den samhällsekonomiska nyttan för det stora flertalet är för honom viktigast.

För oss som lever med funktionshinder kan en sådan inställning få förödande konsekvenser och leda till, att vi inte får de ibland kostsamma resurser vi behöver för att kunna leva som alla andra människor. Det ekonomiska tänkandet blir viktigare, än alla människors lika värde och därmed även funktionshindrade människors rätt till ett bra liv. Vi vill ha en välfärdspolitik, som bygger på ett solidariskt tänkande.

Vi kan inte heller ställa upp på Peter Singers synsätt, att t.o.m. acceptera att man får ta livet av spädbarn med funktionshinder. Vi menar, att samhället i stället ska vara sådant, att resurser satsas på att även barn med funktionshinder ska få stöd att leva vidare. Det kan annars bli ett mycket grymt samhälle och ett samhälle endast för "perfekta".¹⁰

Det är tydligt att DHRs förståelse av Singer skiljer sig från undertecknads när han menar att Singer förespråkar just den solidariska välfärdspolitik som DHR efterlyser. Singer själv föregår med ett konkret exempel.

Att DHR inte vill ställa upp på Singers tänkande gällande eutanasi visar inte att hans tankar är felslut - det visar bara att DHR inte vill ställa upp på det och att *de* antagligen anser att det är fel. Singer skriver heller inte att man borde dra in de handikappades stöd - det han förespråkar säger snarare tvärtom - att de har samma rätt till ett tillräckligt stöd som alla andra.

Man blir skärrad över den läsning som DHR tydligen gör av Singer, och man blir högst skeptisk till att de tillgodogjort sig Singers teser så som de är avsedda att läsas, och hur de bör läsas vet trots allt Peter Singer bäst själv. Därför tog undertecknad kontakt med vederbörande och tillfrågade honom. Som svar skickar bl.a. Singer en text där han skriver:

"The fact that a being is capable of understanding that it has "a life" does make it worse, other things being equal, to end that life. Then, and only then, are we ending the life of a being that knows it is alive, and can see itself as existing over time. Then, and only then, does the being have any conception of what it might lose by being killed, or have any capacity to have desires for the future that are thwarted by being killed.

I use the term "person" to refer to those humans who have the higher mental capacities, whatever we may decide they are, that make it much worse to kill someone like you or me than it is to kill a chicken. /./ . Understanding this will help you to understand one of those notorious Singer quotations that is so beloved by the media:

"... killing a disabled infant is not morally equivalent to killing a person." [PE 2nd ed. P. 191.]

In fact I could have left out the word "disabled" altogether. For the reason I have just quickly sketched, I do not think that killing *any* newborn infant is morally equivalent to killing a rational and self-conscious being. This does not mean, of course, that killing infants is a matter of moral indifference. On the contrary, to kill an infant is normally very wrong indeed, but normally it is wrong primarily because of the harm it does to the parents, who have conceived the child, and already love it and wish to nurture it. /./ You might immediately object that even if a newborn infant is not a person, a newborn infant has the *potential* to become a person. But if this is supposed to be the reason why it is as bad to kill a newborn infant as it would be to kill an older human being, we shall have to acknowledge that the human fetus also has a very similar potential to that of the infant, and hence the same reason would make it very seriously wrong to kill a human fetus. /./ ...I do not think that the fact that a human fetus would, in all probability, become a unique, rational, self-aware being is a reason against having an abortion. That is all I have time to say today about my views on the taking of infant life. I turn now to the significance of disability. /./

Disabled people are discriminated against in various ways. They may be denied education, employment, or housing on grounds that are irrelevant to their disability. This is simply wrong, and should be stopped, just as discrimination in those same areas on grounds of race, sex, or sexual orientation is wrong and should be stopped. We should all support disability advocacy groups in opposing such discrimination.

Slightly different, but still definitely something we should support, are the claims of disability advocacy groups to a reasonable effort to remove obstacles to the full participation of disabled people in everyday life. This may range from wheelchair access to buildings, to the provision of signing for the deaf, or audible signals on pedestrian traffic lights for the blind. I say "reasonable efforts" because obviously there are limits on the resources that societies can spend on such matters. But they are of vital importance to a significant proportion of the community, so the effort should be substantial, even if it cannot be infinite. Again, we should support the efforts of disability advocacy groups to ensure that societies, especially wealthy ones like the United States, do these things.

Thirdly, people often have prejudices against people with disabilities, based on irrelevant or factually erroneous information. For example, many people think that people with the lack of muscular control associated with cerebral palsy are intellectually disabled. Such prejudices should be

combated through educational programs, and again, we should support disability advocacy groups in their efforts to do this. But here we need to take care. At the extreme end of the spectrum of disability advocacy groups, there are some who deny that to have a disability is an inherent disadvantage at all. They may claim either that the disability is only a disadvantage because of the way our society is constructed, or they may claim that our perception that it is a disadvantage to have a disability is itself a prejudice. I do not think we should accept either of these claims.

Consider, for example, the common disability of being paralyzed below the waist. Is this a disadvantage only because our society is so constructed as to make it one? Surely not. There are many things that people who are paralyzed below the waist could not do in any society, no matter how constructed. They cannot visit untracked wilderness, go ice-skating, or play football. And many other things that they can do, they can do only with difficulty, and with more time than it would take those who have the use of their legs. None of these things means that they cannot have a worthwhile life, of course, but they are things that many people like to do. And there is no lack of evidence about this. Why would we spend money in trying to find ways of overcoming spinal injuries, if we did not believe that it is better to be able to walk than not to be able to walk? And the same goes for almost everything that we currently regard as a disability.

Admittedly, there are some disabilities about which it is possible to argue. Some deaf people have rejected treatment to restore hearing in their children, arguing that if they become able to hear, they will no longer belong in the community of the deaf. This raises an interesting issue, somewhat akin, I believe, to the wishes of some religious communities to raise their children in ignorance of a world in which there are people who do not share their religious beliefs and way of life. Is this child abuse, or justifiable community autonomy, in regard to which the state should remain neutral? But I will not pursue these issues, here, because for most of what we regard as disabilities, there can be no doubt. For parents in wheelchairs to permanently cripple their children, so that they too would be in wheelchairs all their lives, would be child abuse.

At this point, of course, someone is going to think: Peter Singer says that it would be child abuse for parents to cripple their children. Yet he thinks that it is all right for parents to kill their children. Why is that not also child abuse? Isn't it worse to be killed than to be crippled?

Here, of course, I need to draw together the two threads of my argument. We are talking about severe impairment at the beginning of life. If a life is going to be lived, then it is wrong to make that

life worse than it would otherwise be – and to injure children so that they cannot walk is to make their lives worse than they would otherwise have been. To kill a newborn infant, before it is a person, is to prevent a life being lived. And that is something that can be done in many ways – by not having a child at all, or by having a child but using genetic counseling to avoid having a child with a disability, or by having prenatal diagnosis and terminating the pregnancy if the child will have a disability, by withdrawing life-support from a baby born with a disability, or by killing the child soon after birth. These acts are different, in various ways, and some of these differences are morally significant, but they do all have the outcome that a life will not be lived. /../

The decision to abort a fetus that has, say, Down syndrome, is not a decision that is “anti-children”, still less “anti-life”. It is a decision that says: “Since I will only have two children, I want them to have the best possible prospects for a full and rich life. And if, at the outset, those prospects are seriously clouded, I would rather start again.”

This is surely a reasonable view to take. Does it reflect a prejudice against the idea that life with a disability can be worth living? No, no more than putting money into medical research to find cures for disabilities does. In both cases, we are not denying that people with those disabilities can have lives worth living, we are just saying that, other things being equal, they would be better off without those disabilities. It is curious that many of us seem to accept such reasoning when it comes to ending a life during pregnancy, and yet we are shocked by exactly the same reasoning as soon as the baby has been born. I am not sure why. If there is one thing that the opponents of abortion are right about, it is surely that birth does not mark any decisive change in the nature of the being itself. The development of the fetus into infant is a gradual one. Perhaps the most significant difference that birth makes is that the infant can more easily be given up for adoption. Hence where the disability is not a very serious one, if there are couples keen to adopt a child, that is a better outcome than ending its life.

Apart from that distinction between the late fetus and the newborn, I can see no reason for drawing the line at birth – unless it is the need to have *some* non-arbitrary line that compels us to take our stand with birth. I have suggested that the real moral dividing line occurs later, when self-awareness begins. But here too there is no sharp line to be drawn. That is why, at one point, my colleague Helga Kuhse and I proposed that a breathing space of 28 days should be allowed after birth, in which parents and doctors together should have discretion to make life and death decisions about a newborn child. But I now think this is too arbitrary to work – so I will merely say that these

decisions should be made as soon after birth as the accurate diagnosis of the infant's condition, and the parents' need for due consideration, permits.

In closing, let me acknowledge that many people have written to me telling me that they have a child with a disability, and that the child has enriched their lives, and had a good life her- or himself. I have no doubt that this is often the case. But it is also quite often not the case.

If some couples find their lives enriched by bringing up a child with a disability, I would not wish to prevent them doing so – in fact, as I have said, I would want to ensure that they had the best possible support services. But I also believe that if couples /../ do not think this is best for them, the disabled child, or her family as a whole, others should not force it upon them.”¹¹

Det Singer skriver talat för sig självt, det ska därför inte kommenteras mer än såhär.

Smygfasismen som få genomskådar?

Ingen vet vad som rör sig i Peter Singers innersta tankar, men följande saker känner vi i alla fall till:

Peter Singer är jude av österrikisk härkomst. Tre av hans far- och morföräldrar mördades i koncentrationsläger, vilket är något som Singer tar sig an i en bok som han gav ut 2003. Han är filosofiprofessor och har arbetat på fem universitet. Sedan 1999 har han undervisat i bioetik vid University Center for Human Values som är en del av det beryktade Princeton University, där bl.a. Einstein var verksam. Han är djurrättsengagerad och har t.ex. startat ett internationellt projekt som har som mål att skydda apor. Han har skrivit åtskilliga böcker, har översatts till 25 språk, och han menar att vi borde ge mellan 10-20% av vår inkomster här i väst till de fattiga runt om i världen, och har i flera år själv skänkt 20% av sin egen lön.

Det som räknats upp är inte en garanti på att Peter Singer inte förespråkar mord på handikappade, så mycket kan erkännas. Den intressanta frågan är dock om det är plausibelt att, med andra världskriget som hela världens facit, han kan ha gjort sådana uttalanden och likväl ha den karriär han har? Vilket universitet i världen (annat än möjligen det av Hitler instiftat) hade på fullaste allvar anställt Peter Singer om han gör sig skyldig till det som handikapprörelsen beskyller honom för? Handikapprörelsen har haft stort medialt utrymme i denna frågan, men hur kommer det sig att ingen inom den akademiska världen som är insatt har reagerat och undersökt saken, gett honom sparken för hans vansinne?

Singers förtryckande är i bästa fall ett missförstånd grundat på citat som ryckts ur sina sammanhang eller vantolkningar av hela böcker, och i värsta fall en ren och skär propagandamyt som föds i ett speciesistiskt tänkande. Ett tänkande som djurrätten motsätter sig och tydliggör.

Göran Greider är tacksam då han skriver:

”En hel del inom handikapprörelsen har haft oerhört svårt för inte minst Peter Singers moralsyn. Det är begripligt, fast de har fel.

Funktionshindrade har levt under tyngden av det arv som betraktat dem som icke fullvärdiga människor, som lealösa offer, som straffade av Gud, ja som - boskap. Och just när de är på väg att kämpa till sig sin mänsklighet kommer någon och säger att människan ändå inte automatiskt har ett högre värde än boskap!”¹²

Lägg märke till hur Greider väljer att beskriva relationerna mellan människo- och djurvärde - ”...kommer någon och säger att människan ändå inte automatiskt har ett högre värde än boskap!”

Det är inte känt varför Greider valde just den formuleringen och det sättet att beskriva förhållandet mellan de ”två” värdena. Den generösa tolkningen är att han i grund och botten har rätt - människan har inte automatiskt högre värde än boskap.

Detta uttalandet som Greider försöker fånga de handikappades tankegångar med visar också på det möjliga missförstånd som kan ha uppkommit: Greider och Singer skriver i ett samhällsklimat där boskapens värde på sin höjd är av ekonomisk karaktär, och där människans värde är av en helt annan natur. Detta är dessvärre den uppfattning som råder i samhället, att djur, enbart för att de är djur, ses som mindre värda än människor. Om man i detta klimat säger ”att människan ändå inte automatiskt har ett högre värde än boskap” sänker man människovärdet till det ringa värde som boskap har. Man har all anledning att reagera både som handikappad och icke-handikappad med tanke på hur man behandlar djuren. En sådan sänkning är ju kontrahuman.

Problemet med påståendet är nu ännu tydligare - påståendet *förutsätter* att djur behandlas illa och är mindre värda, för i annat fall hade det kvittat om vårt värde blev detsamma som boskapens. För att vara hemskt måste påståendet göras i en speciesistisk värld. Hade man gjort samma påstående i en värld där man behandlade djur som subjekt hade det inte varit lika intressant längre.

Greiders påstående är därför inte det mest lämpliga i sammanhanget med tanke på hur världen faktiskt ser ut för nuvarande. Vill man beskriva Singers ståndpunkter för de som lever i ett speciesistiskt samhälle gör man det så mycket lättare och mer korrekt genom att istället skriva ”att boskapen ändå inte automatiskt har ett lägre värde än människan”. Här använde vi Greiders egen mening med de logiska justeringar som krävs i dagens samhälle för att Singer ska bli korrekt tolkad. Vår version av meningen kan till skillnad från Greiders inte missförstås av speciesisten.

Här kommer någon invända: ”Stopp och belägg! Nu har ju halva poängen med Greiders uttalande gått förlorat, och nu har ju inte de handikappade någon anledning att bli upprörda eftersom man inte *nedvärderar dem*, utan istället *uppvärderar boskapen*”. Invändningen stämmer, och den är också den slutsats som dras av resonemanget kring det missförstånd som kan ha uppstått.

Det är många djurrättares åsikt att Singer kan användas av de handikappade i den kamp de bedriver mot samhällets nonchalans och emellanåt även fullt medvetna förtryck: De teorier som han framlägger talar för alla som har intressen. Det har i princip alla handikappade, och de som inte har ett intresse kan följaktligen ej heller bli oetiskt behandlade.

Slutligen ska det uppmanas till läsning: Låt inte en djurrättare, handikappad eller en tabloid tala om för dig vad Peter Singer skriver, tycker och tänker - ta reda på det själv! Läs *Praktisk Etik* där hans teoretiska ramverk byggs upp, eller *Djurens Frigörelse* om du bara vill ha del av djurrätten.

S.B.

27. Det känns fel att visa djur lika mycket hänsyn.

I etiska frågor måste man kunna ge argument för sin uppfattning. Vi kan inte blint lita på våra känslor, hur starka de än må vara. Ta frågan om slaveri och rasism. De flesta vita kände under århundraden att svarta var mindre värda. Om man avgjort frågan på grundval av vad människor känt hade det blivit svårare att avskaffa slaveriet. Dessbättre fanns det människor som inte nöjde sig med detta, utan frågade efter argument för att svartas behov, önskemål och intressen skulle visas mindre hänsyn. När man granskade dessa fann man att skälen inte höll. Vi bör med andra ord vara på vår vakt mot det som ”känns rätt”. Bakom okritisk intuition finns inte sällan fördomar och missförstånd. Det är alltså viktigt att vi försöker låta våra känslor vägledas av förnuftigt och logiskt tänkande.

Elda under vreden

Därmed inte sagt att etiskt och politiskt liv inte rymmer känslor. Tvärtom! När vi upptäcker hur oförnuftig och fördomsfull rasism och djurförtryck är blir vi med rätta rasande över det som fördomarnas offer drabbas av. Det vore konstigt annars. Känslor kan vara en fin drivkraft för engagemang. Vi bör dock inte låta viktiga etiska frågor avgöras av hur vi känner för något.

Vakthållning mot egoismen

Vi bör vara särskilt misstänksamma när vår känsla eller moraliska intuition gynnar oss, t.ex. när vita kan rättfärdiga billig arbetskraft genom att hänvisa till den ”vita rasen överlägsenhet”, eller när människor kan försvara sin önskan att äta kött med ”människans moraliska överlägsenhet”. Till grund för sådana känslor döljer sig ofta naken egoism. (Känslor är självfallet grundläggande för etiken i så motto att de är en förutsättning för att vi ska kunna leva oss in i andras situation, vilket i sin tur är en förutsättning för etisk reflektion. Men det är en annan fråga).

P.S.

28. Ingen har rätt i etiska och moraliska frågor. Du kan tycka en sak, jag en annan. Ingen kan säga att den andre har fel.

Denna invändning – som blandar ihop etiska frågor med smakfrågor – gör ofta entré när köttätaren eller djurförsökaren inte har några argument kvar, men ändå inte vill ta de praktiska konsekvenserna av hon avväpnats. Det kan låta som en demokratisk, tolerant och upplyst ståndpunkt, men om man ser frågan ur slavars eller misshandlade barns perspektiv inser man att invändningen inte håller.

Vem skulle acceptera att barnmisshandlaren försvarade sig med: ”Okej, du tycker det är fel med barnmisshandel. Jag tycker det går för sig. Ingen av oss kan säga att den andre har fel!”

Etiska frågor och smakfrågor

Det är skillnad på etiska frågor och smakfrågor. I etiska frågor finns det – sedan en fråga fått genomlysas av förnuft och logik – vissa uppfattningar som är mer försvarbara än andra. Det är därför vi kan fördöma rasism och sexism. I smakfrågor, t.ex. vilken mat som är ”godast” eller vilken musik som är ”vackrast”, är det dock meningslöst att argumentera. I dessa bör vi vara toleranta och acceptera olika uppfattningar.

P.S.

29. Människovärdet hotas om vi uppvärderar djuren.

Knappast! Vitas värde föll väl inte i och med slaveriets avskaffande. Inte heller sjunker mäns värde i takt med att män och kvinnor blir mer jämställda. Det är snarare tvärtom. Så länge en grupp (t.ex. djur) diskrimineras hotas andra svaga grupper (t.ex. handikappade). Det faktum att en grupp utesluts ur den moraliska gemenskapen kan användas som skäl att kasta ut även andra grupper.

Träning i empati

Dessutom är det rimligt att anta att vår inlevelse med utsatta människor ökar om vi lär oss att ta djur – varelser som det är ännu svårare att identifiera sig med än människor – och deras lidande på allvar. Detta har bland andra filosofen Torbjörn Tännsjö påpekat.

P.S.

Inget argument...

Påståendet, att människovärdet skrivs ner om de övriga djurens värde höjs, redogörs sällan ingående av den som kommer med det. Varför skulle det mänskliga värdet sänkas om man gör höjning av de icke-mänskliga djurens? Den tanken verkar dessutom förutsätta att den höjningen som skett inte är *reell*, att den i själva verket inte är uppriktig. Antingen det eller så har vederbörande som använder argumentet inte greppat vad en höjning av de övriga djurens värde består av, i vilken form det sker, och vilka praktiska konsekvenser det kan få. Den som kommer med påståendet måste, för att det ska vara ett giltigt argument, visa på sambanden mellan de två värdena.

S.B.

”Det är människans sympati med djuren som gör henne till en verklig människa.”

- Albert Schweitzer
(doktor, Nobels fredspris 1952)

”Så länge människan massmördar djuren, kommer de att döda varandra. I sanning, den som sår mord och smärta kan inte skörda glädje och kärlek.”

- Pythagoras (filosof och matematiker)

30. Bör djur och människor ges samma rättigheter?

Ja och nej. Djur bör ges samma grundläggande rättigheter som människor, t.ex. rätt till liv, frihet och att slippa tortyr. Däremot vore det nonsens att ge djur fri- och rättigheter som tryckfrihet, religionsfrihet, rösträtt eller rätt till utbildning. Djur har, liksom barn och förståndshandikappade, inget intresse av sådana rättigheter.

P.S.

31. Exakt vad är rättigheter?

Trots att man kan hävda att det är en del av den västerländska liberala traditionen, är begreppet ”rättigheter” en källa till meningsskiljaktigheter och förvirring i debatten om DR. En vanlig invändning mot åsikten att djur har rättigheter är att blanda in ursprunget till dessa rättigheter. Ett sådant argument ser ut som följande:

Varifrån kommer dessa rättigheter? Har du en speciell förbindelse med Gud, och har han talat om för dig att djur har rättigheter? Garanteras rättigheterna av lagen? Är inte rättigheter något som människan måste garantera?

Det är riktigt att begreppet ”rättigheter” omsorgsfullt måste preciseras. Det är även sant att begreppet ”naturliga rättigheter” är behäftat med filosofiska svårigheter. En sak som gör det ännu mer komplicerat är förvirringen mellan begreppen lagliga rättigheter och moraliska rättigheter.

Ett försök att undvika denna invändning är att acceptera den, men att hävda att det inte finns förhinder att tänka sig mänskliga rättigheter, så borde det heller inte finnas några förhinder för djurs rättigheter. Henry Salt skrev: Här de lägre djuren ”rättigheter?” Utan tvivel — om människor har det.

Riktigheten i denna terminologi är omdiskuterad, men att visa att det finns verkliga principer av detta slag kommer inte på fråga; så meningsskiljaktigheten rörande ”rättigheter” är knappast något mer än en akademisk ordstrid, som inte ger någon praktisk vägledning.

Jag förutsätter därför att alla människor är i besittning av ”rättigheter” i enlighet med Herbert Spencers definition; och om någon av mina läsare invänder mot denna inskränkta användning av termen, så svarar jag att jag är villig att byta ord så snart mer passande dyker upp.

Den direkta fråga som kräver vår uppmärksamhet är denna: -- Om människor har rättigheter, har inte även djur sina rättigheter?

Även om detta argument må vara tillfredsställande, så lämnar det oss oförmögna att svara på skeptikern som även förnekar mänskliga rättigheter. Som tur är finns det emellertid en rättfram tolkning av ”rättigheter” som är rimlig och som tillåter oss att undvika kontroversiell rättighets retorik och undermeningar.

Det är åsikten att en ”rättighet” är andra sidan av ett moraliskt imperativ. Om vi av etiska skäl måste avstå från att göra en handling mot en person, så kan vi hävda att den personen har en ”rättighet” att slippa handlingen. Om vår etik, exempelvis, talar om för oss att vi inte ska döda den andre, då har den andre rätt att inte dödas av oss. Faktum är att denna tolkning av rättigheter är intuitiv och som människor både förstår och gärna skriver under. (Självklart är det så att denna tolkning av rättigheter kan sättas på pränt som rättsliga lagar genom en passande lagstiftning.)

D.G.

32. Rättigheter förutsätter skyldigheter. Djuren har inga skyldigheter och kan därför inte ha några rättigheter.

Barn och utvecklingsstörda har inte skyldigheter i högre grad än djur. Det är inget skäl att inte ge dem rättigheter.

Varför har de rättigheter? Jo, de är varelser vars liv kan gestaltas till det bättre eller till det sämre. De har intresse av att leva goda liv, att inte plågas osv.

Samma skäl kan användas för att ge djur rättigheter. Poängen med moraliska rättigheter (rätt till liv, god livskvalité etc.) är att se till att dessa intressen tillgodoses. Djur befinner sig i samma kategori som barn och utvecklingsstörda i detta avseende, och så länge vi anser att den ena gruppen ska ha rättigheter måste vi hävda detsamma för den andra.

P.S.

33. Visar inte den etiska kontraktsteorin att djur saknar rättigheter?

Kontraktsteorin är en etisk teori som försöker förklara vår moral genom att peka på de underförstådda ömsesidiga fördelaktiga överenskommelserna, eller kontrakten. Till exempel, den skulle försöka förklara vår vägran att slå varandra med att vi har ett underförstått kontrakt: "Du slår inte mig och jag slår inte dig." Tillämpningen av kontraktsteorin på djurrätt kommer ifrån antagandet att ickedjur inte är kapabla att gå in i sådana kontrakt, följt av påståendet att rättigheter endast kan tilldelas sådana individer som kan gå in i sådana kontrakt. Grovt, djur kan inte ha rättigheter eftersom de saknar rationell kapacitet att samtycka till ett kontrakt som kräver av dem att respektera våra rättigheter.

Kontraktsteorin är kanske det mest effektfulla försöket att vederlägga djurrättspositionen; därför, är det viktigt att begrunda det i detalj. Det vore lätt gjort att skriva mycket i det här ämnet. Vi måste begränsa oss själva till att betrakta de grundläggande argumenten och problemen med dem. De läsare som finner detta ofullständigt och slarvigt råds att konsultera den primära litteraturen.

Vi börjar med att observera att kontraktsteorin misslyckas med att erbjuda övertygande förklaring av våra moraliska beteenden och motiv. Om man frågar en vanlig person varför hon tycker att det är fel att stjäla från sin granne, svarar hon inte att hon avstår därför att grannen inte ska stjäla från henne. Inte heller svarar hon att hon har ett underförstått ömsesidigt kontrakt med sin granne. I stället för att anropa kontrakt, brukar människor hävda någon variant av principen att inte skada andra. De vill inte stjäla eftersom det skulle skada deras granne. Inte heller undervisar vi våra barn, att orsaken

varför de inte ska stjäla, är att andra inte ska stjäla från dem.

Ett annat sätt att visa på att kontraktsteorin inte stämmer med vårt verkliga moraliska beteende är att fråga om, skulle du med risk för ditt liv rädda mitt barn från att drunkna, på grund av en kontraktsteoretisk plikt. Förvisso, utför man sådana handlingar som ett svar på en annan varelses nöd, inte som ett resultat av kontraktsteoretiska plikter.

Kontraktsteorin verkar därför inte kunna förklara vårt moraliska beteende. Som bäst är det en teori som hur vi borde handla. (Dess styrka är att den förnekar rättigheter till djur, och legitimerar ett fortsatt utnyttjande av dem?) Jag vågar nog påstå att den mest allvarliga invändningen mot kontraktsteorin är att den kan användas för att sanktionera en ordning som nästan skulle fördömas universellt. Tänk dig en grupp mycket rika människor som samlas och skapar ett kontrakt bland dem själva med syfte att försäkra sig om att rikedomarna förblir inom deras kontroll. De samtycker till ett kontrakt där repressiva metoder kan användas för att hålla massorna kvar i fattigdom. De anför skälet att, det är en dygd som finns i deras kontrakt, så de gör inte något fel. Liknande kontrakt kan dras upp för att utesluta raser, kön osv.

John Rawls försöker komma förbi detta problem genom att kontraktinnehavare måste utgå ifrån en "initial position" i vilken de ännu inte inkarnerats som varelser och måste forma kontraktet i okunskap om deras slutliga inkarnation. Därför påstås det att eftersom en given individ i startpositionen inte vet huruvida hon kommer att inkarneras som, låt oss säga, en rik kvinna eller en fattig kvinna, kommer individen inte att forma kontrakt som baserar sig på sådana kriterium. Som en spontan reaktion, man kan börja undra hur långt några kan gå för att skapa ad hoc justeringar till en otillräcklig teori. Men till saken, man kan vända detta ad hoc försvar till förmån för djurrättspositionen. Säkerligen, om individer i den initiala situationen ska vara helt okunniga om sitt öde, måste de anta att de kan bli inkarnerade som djur. Förutsatt det, kommer kontraktet troligtvis innehålla ett starkt skydd för djur!

Ett annat problem med Rawls påhitt är att sannolikheten, även givet okunskap, kan leda till kontrakt som de flesta anser vara orättvist. Om chansen att inkarneras som en slavägare är 90%, skulle mycket väl ett kontrakt kunna uppstå som tillåter slaveri då de flesta människor känner att de har en större chans att inkarneras som en slavägare. Därför, misslyckas Rawls påhitt att uppnå sitt syfte.

Det är svårt att se hur kontraktsteorin kan tillåta rörelse från status quo. Hur blev de påstådda kontrakten, som förnekade frihet åt slavarerna och uteslöt kvinnorna från att rösta, omförhandlade?

Kontraktsteorin är också oförmögen att på ett adekvat sätt förklara varför vi ger rättigheter till sådana som själva inte kan forma kontrakt, exempelvis, spädbarn, barn, senila personer, mentalt handikappade, och även till djur i viss utsträckning. Olika tankar har utvecklats för att svara på frågan varför även dessa personer tillskrivs rättigheter. Vi har inte plats att ta i tu med dem alla. Istället, kommer vi att kort att nämna några.

Ett försök går ut på att vädja till intressena hos verkliga rättighetsinnehavare. Som exempel, jag äter inte din baby eftersom du har intresse av den och jag skulle inte vilja att du kränkte ett sådant intresse hos mig. Men tänk om ingen brydde sig om ett givet spädbarn? Skulle det då inte vara något fel att misshandla det och använda det till vad som helst? Säkert inte. Ett annat problem här är att många människor uttrycker intresse för skydd av djur. Detta verkar kräva av andra att de ska avstå från att använda eller misshandla djur. Emedan detta resultat är attraktivt för djurrättsvänner, så försvagar det med säkerhet argumenten kontraktsteoretikerna har för att rättfärdiga utnyttjandet av vårt djur. Andra vill låta individer "rida" tills de själva är kapabla att respektera kontrakt. Men vad händer med de som aldrig blir kapabla att göra så, exempelvis, senila personer? Och varför kan vi inte låta djuren rida?

Några hävdar ett "reducerad-rättighets" fall. Barn får en mängd reducerade rättigheter som har utformats för att skydda dem från dem själva, etc. Problemet är här när det gäller djur att de reducerade rättigheterna befinner sig vid sidan av alla rimliga proportioner. Vi accepterar att vi inte kan experimentera med spädbarn eller döda och äta dem på grund av deras reducerade rättigheter. Varför är då sådana extrema bruk acceptabelt för ickemänniskor?

Några hävdar att det är irrelevant huruvida en given individ kan gå in i ett kontrakt; vad som är viktigt är hans teoretiska kapacitet att göra så. Men, framtida generationer har kapaciteten men kan uppenbarligen inte ha en ömsesidig interaktion med oss, så grunden för kontraktsteorin utbränd (om vi inte hävdar att vi har en moralisk skyldighet att lämna en beboelig värld till framtida generationer). Peter Singer frågar "Varför begränsa moralen till dem som har kapacitet att gå in i överenskommelser, om faktum är att det är omöjligt att de någonsin kommer att göra så?"

Det finns dessutom praktiska problem med kontraktsteorin. Som exempel, vad blir vårt svar om en individ avsäger delaktigheten i något underförstått moraliskt kontrakt, och påstår att han därför har rätt att gå in i vad andra skulle kalla för omoraliska handlingar? Finns det något sätt för oss att klandra honom? Och vad ska vi göra med överträdelser av kontraktet? Om en individ själ från oss, han har brutit kontraktet och vi borde därför

befrias från det. Har vi då moralisk rätt att stjäla från honom? Eller värre?

Som sammanfattning, kontraktsteorin misslyckas därför a) det misslyckas med att på ett riktigt sätt förklara våra faktiska, moraliska handlingar och motiv i den verkliga världen, b) det sanktionerar kontraktsteoretisk arrangemang som de flesta människor skulle uppfatta som orättvisa, c) det misslyckas med att räkna med hänsynstagandet ger individer som inte har förmågan att gå in i kontrakt, och d) det har några opraktiska konsekvenser. Slutligen, det finns en bättre grund för etiks — skadeprincipen. Den är enkel, universell, undviker ad hoc konstruktioner, och passar in på vårt verkliga moraliska tänkande.

TA/DG

34. Är det okej att döda djur smärtfritt?

Peter Singer menar att det är fel att döda varelser som kan förväntas ha goda liv framför sig. Varför släcka ett lyckligt liv? Tom Regan och Gary Francione menar att djur har andra intressen än att undvika lidande, i första hand att inte bli behandlade som blott ett medel för mänskliga mål "Lycklig" slaveri är inte desto mindre slaveri, menar de. Ett smärtfritt mord är inte desto mindre mord.

Dödsindustrins processer

I vilket fall torde det vara mycket svårt att döda djur smärtfritt så länge vi håller ett så stort antal djur i lantbruket som idag. Mängden djur tvingar oss till industriella slaktförhållanden, med buller, elektriska pådrivare, nya lukter, ljud och ljusreflexer som stressar. I takt med att lokala och regionala slakterier läggs ned och slakten i Sverige koncentreras till ett litet antal jätteslakterier ökar längden på transportererna.

Okej att döda barn?

Men om man då dödar djuret på sin egen gård? En motfråga kan ställas: Är det okej att döda människor, t.ex. spädbarn och förståndshandikappade, vars mentala kapacitet inte överstiger många djurs? Så länge vi anser det fel att döda dessa människor, måste vi i konsekvensens namn också anse smärtfritt dödande av djur (på samma mentala nivå) vara orätt.

P.S.

Ett liv man vill leva

Om man *måste* döda någon alls bör det ske så smärtfritt så möjligt, oavsett vilket djur det rör sig om. Sådana måsten är logiskt sett obefintliga i djurindustrins sammanhang eftersom industrin har vinstgenererande mål (att tjäna pengar genom att t.ex. mörda och under hela djurets livstid tortera det är inte ett tvång).

Långt ifrån alla djurrättsaktivister skulle ha en dogmatisk attityd och mena att liv är heligt *i sig självt* och att det därför alltid är fel att ta. Många menar istället att det är vad du fyller ett liv med och vad det består av som är det etiskt intressanta.

Här blir det genast intressant att definiera begreppet "liv" och se vad olika parametrar leder till: Lever en planta? En fågel? En hjärndöd människa? En gris? En sten?

Förespråkare av åsikten hade som svar på frågan kanske pekat på att djuren lider konstant under de förhållanden som råder inom industrin, och att döden rent utav skulle kunna vara ett befriande från eländet: Icke-existens är alltså ett föredra framför ständigt och garanterat lidande. Det understryks att detta inte är en generell princip utan att den helt beror på omständigheterna i respektive fall. Lek med tanken själv: Vad hade du valt om du fick välja att leva ett liv som enbart eller till övervägande del bestod av lidande, - att leva det, eller att aldrig ha funnits?

S.B.

35. Var ska man dra gränsen för vilka djur som ska visas hänsyn? Vilka djur kan lida? Råkor? Ostron?

Det är alltid svårt att dra gränser. När blir en kvinna lång? Vid 175 cm? 180 cm? 185 cm? Denna svårighet förhindrar dock inte att man utan svårighet kan se skillnad på en kvinna som är 145 cm och en som är 190 cm. Den ena är kort, den andra lång. På samma sätt kan man bedöma djurens förmåga att lida. Även om det kan vara svårt att exakt dra gränsen så finns det ändå solklara fall, och de allra flesta djur vi utnyttjar är sådana solklara fall. I de fall då det är svårt att avgöra djurs upplevelseförmåga, t.ex. ostrons, bör vi ge dem "the benefit of the doubt", dvs. vara generösa så länge det inte är en stor uppoffring att avstå från att döda dem. Observera att detsamma gäller människor. Även om vi inte vet exakt när det är okej att döda en människa (foster, hjärndöda, i krig och självförsvar osv.) finns det solklara fall då det är fel att döda.

P.S.

36. Om djuren inte existerar för vår skull, vad har de då för syfte?

Djur är lika lite som människor på jorden för att utnyttjas. "Världens djur existerar för deras egen skull. De skapades inte för människorna mer än svarta skapades för vita och kvinnor för män", skriver den svarta författarinnan Alice Walker.

P.S.

Angående syften

För kristna och andra troende människor är frågan måhända relevant med tanke på gudomens planer och liknande idéer. Denna relevans försvinner däremot om man är en ateist och ställer samma fråga. Varför skulle man bara få för sig att anta att saker har ett *syfte*?

Man skulle också kunna hävda att syfte per definition är något som *tilldelas*. Vem skulle i så fall ha tilldelat alltings syfte? Och syfte ur vems/vads perspektiv? Varför just x:s perspektiv och inte y:s? Menar man syftet sett ur mänskliga ögon, ögon som filtrerar och tolkar genom ett kulturellt matris?

I det sistnämnda fallet gäller att kulturen har gjort djuren till objekt, resurser, och därmed föremål för godtycklig förbrukning och behandling. Syftet med dem blir därför det kulturen tilldelar dem. Det djurrättare säger är att detta tilldelande inte gått helt rätt till - människorna har i princip endast tillvaratagit de mänskliga intressena genom att tilldela djuren de syften som idag råder.

Om någon plötsligt, mitt i ett samhälle med en sådan kultur, säger att det syfte kulturen gav djuren är förkastligt, är det föga konstigt att en indoktrinerad medborgare ställer frågan vad djurens existens har för annat syfte. Att frågan ställs är således ett exempel på de banor som de förhärskade samhällsnormerna rör sig i. Dessa banor är, av historiska skäl, klart antropocentriska. Av detta skäl är de förkastliga.

S.B.

37. Smärta och död förekommer i det vilda.

Hur skulle detta göra den smärta och död som t.ex. mjölkkor utsätts för mindre allvarlig? En ond företeelse gör väl inte en annan ond företeelse mindre ond? Det onda som vi åstadkommer i labben och i lantbruket kan vi korrigera. Det som sker i naturen är mycket svårt att göra något åt utan att äventyra ekologiska värden, som t.ex. biologisk mångfald. Människan har tidigare gjort – och fortsätter att göra – stora ingrepp i naturen och erfarenheterna förskräcker.

P.S.

38. Är det okej att ha sällskapsdjur?

De som förespråkar sällskapsdjurshållningen påtalar att djur och människor kan leva tillsammans utan att utnyttja varandra. De säger också att detta att leva tillsammans med sällskapsdjur är ett bra sätt att lära känna djur och få respekt för dem – om man behandlar dem väl dvs. Historikern Keith Thomas

skriver att det tilltagande bruket bland städernas medelklass att ha sällskapsdjur i England på 1500- och 1600-talet bidrog till att riva muren mellan människor och djur och lade grunden för uppfattningen att djur var berättigade moralisk hänsyn. Många av de engelsmän som på 1700-talet skrev om djur, t.ex. filosofen Jeremy Bentham, hade själva sällskapsdjur. De som försvarar seden att ha sällskapsdjur påtalar också att djur ger människor möjlighet att älska, och uppleva sig älskade.

Sällskapligen slavar?

De som är kritiska till sällskapsdjur säger att det är en form av slaveri, att det till syvende och sist är människan som bestämmer. ”Även välnärda och välskötta slavar förblir slavar”, skriver djurrättsaktivisten John Bryant i ett angrepp på företelesen sällskapsdjur. Kritikerna påtalar att djuren blivit lidande av den långt gångna aveln på vissa egenskaper.

Många av sällskapsdjurskritikerna tycker dock att det är bra att man tar hand om hundar som kanske annars skulle avlivats. Det är själva uppfödandet och aveln av djur de vänder sig emot.

Att ge husrum åt flyktingar

”Jag anser inte att djur bör födas upp för att bli sällskapsdjur, men sanningen är att det finns massor av övergivna djur i kennlar. Jag har fyra hundar som skulle ha dödats om jag inte tagit hand om dem. Jag betraktar dem som flyktingar, inte som sällskapsdjursägodelar”, säger djurrättsjuristen Gary Francione i en intervju. Hur man än gör bör man tänka på vad man ger sällskapsdjuren att äta. En vegetarian vill förstås inte ge kött till ”sitt” djur. Hundar kan vara veganer. Huruvida katter kan det är omdiskuterat.

P.S.

39. Djur kan inte förstå vad rättvisa är. Därför har vi ingen skyldighet att visa dem rättvisa.

Det må vara riktigt att djur inte förstår begrepp som rättvisa, frihet, jämlikhet osv. Men på vilket sätt skulle detta vara moraliskt relevant? Barn överträffar inte djur i detta avseende, men det innebär inte att barn inte bör ha rättigheter, att de inte bör behandlas rättvist osv. Varje gång man hänvisar till något speciell egenskap måste man förklara på vilket sätt den är moraliskt relevant.

Blinda taxichaufförer

Vissa människor är blinda. Om någon föreslog att alla blinda ska berövas mänskliga rättigheter – t.ex. för att vetenskapen skulle kunna använda dem i medicinska experiment – skulle vi med rätta fråga: Men vad har någons synförmåga att göra med

grundläggande rättigheter som liv och frihet? Det är däremot inte orättvist att säga att blinda inte har någon rätt att bli t.ex. taxichaufförer. I detta fall är deras handikapp relevant. Det samma gäller djur. Ingen har hävdat att det inte skulle finnas stora skillnader mellan människor och andra djur (eller mellan människor och människor, och djur och djur). Frågan är om, eller på vilket sätt, skillnaderna är moraliskt relevanta.

Rösträtt för djur

Människors i regel överlägsna intelligens är moraliskt relevant när det gäller att avgöra vilka som ska ha rösträtt eller rätten att studera vid universitet. Att hävda att djur – eller spädbarn – skulle ha rätt till detta vore absurt, och djurrättsrörelsen sysslar inte med sådant nonsens. I detta avseende (vem som ska ha rösträtt osv.) är skillnaden i mental kapacitet relevant. Men när det gäller lidande är den det inte.

Schampo i ögat

När man droppar schampo i kaninögon för att testa produkters skadlighet, vad har då kaninens begränsade intelligens för relevans? En mindre intelligent varelse lider inte mindre av att få schampo i ögonen än en intelligent. I denna situation är intelligens lika irrelevant som hudfärg, kön eller arttillhörighet.

P.S.

40. Humanismen baseras på människans unika ställning. Är djurrättsrörelsen anti-humanistisk?

Frågan är förstas vad man menar med humanism. Om man med humanism menar att människan har rätt att använda andra djur för nytta och nöje måste naturligtvis humanismen avvisas. ”Art-chauvinism” eller ”art-tyranni” vore dock lämpligare namn för detta ideologiska syskon till rasism.

Att riva barriärer

Det finns dock en annan syn på vad humanism innebär. Peter Singer formulerar det så här: ”grunden för den sanna humanismen är en omfattande medkänsla med andras lidande, och ett förkastande av all religiös och ideologisk fanatism... Humanismen har rivit barriärer mellan människor... När omsorgen en gång väl vidgats till att gälla alla varelser av vår art, då är det ett logiskt steg att också ifrågasätta gränsen mellan arterna. En gång ska humanismen överskrida den gränsen, och därigenom överskrida sig själv. Den kommer att bli inte ’humanism’, utan omsorg om alla kännande varelser. Veganismen och djurbefrielsen bygger på humanismen, slår vakt om dess insatser, men går

utöver den.” Djurrättsaktivism kan alltså förstås som en fördjupad humanism.

Humanismens fundamentalister

Sverker Sörlin, idéhistoriker och professor i miljöhistoria, har skrivit: ”Det synes mig som om veganerna är ett slags humanismens fundamentalister i det att deras omsorg inte upphör med människan. De har tagit sin ’själs beslut’. De vill fortsätta etikens utvidgning till andra varelser.”

P.S.

41. Får man döda skadedjur?

Det beror förstås vad det rör sig om för djur. Att döda ”skadedjur” som sälar och älgar är inte detsamma som att döda ”skadedjuret” barkborre. Peter Singer anser det kan vara okej att döda vissa skadedjur, om det verkligen finns en intressekonflikt; om vi verkligen har starka skäl att döda djuret. Han påpekar att det viktiga är att vi inser att det är en intressekonflikt, att vi faktiskt måste ta hänsyn till djuret. Att slå ihjäl en råtta är inte detsamma som att dra upp ogräs eller bryta en kvist.

P-piller för djur

När vi väl förstått detta kommer vi utveckla andra metoder att hålla så kallade skadedjur borta och lösa konflikter mellan människor och andra djur. Exempelvis genom att vi lägger ut bete som steriliserar djur, snarare än att döda dem långsamt och plågsamt med gift.

P.S.

42. Det enda som betyder något för mig är att maximera min egen lycka. Jag blir inte lyckligare av att inte äta kött. Alltså finns det ingen anledning för mig att bli vegetarian.

Om någon skulle hävda: ”Det enda som betyder något är att maximera lyckan för dem som är födda på torsdagar” skulle vi ställa frågan: ”Vad är så speciellt med dem som är födda på torsdagar? Varför ska just deras lycka och önskningar räknas som extra viktiga?” Vi skulle upptäcka att människor som är födda på andra veckodagar har samma behov och önskningar av att t.ex. uppleva lycka. Påståendet att vi ska ta särskild hänsyn till dem som är födda på torsdagar skulle avvisas som ogrundat.

Detsamma gäller rasism. När rasister hävdar att vita bör visas särskild hänsyn, frågar vi kritiskt: ”Vad är så speciellt med vita? Varför ska deras lycka väga tyngre än svartas? Har inte svarta samma intresse av välfärd?” Vi ser tydligt att

hudfärg är en godtyckligt vald egenskap som inte har någon moralisk relevans.

När någon säger: ”Mina intressen, min lycka är det viktigaste”, kan vi ställa samma kritiska fråga: ”Vad är så speciellt med just dig? Varför ska just dina intressen väga särskilt tungt? Vad har du gjort som gör dig förtjänt av särskild hänsyn? Njuter du av livet mer än andra? Är du särskilt begåvad?”

Vi ser då att egoism – påståendet att mina önskningar och behov, enbart för att de är mina, ska ges en särskild vikt – är av samma slag som rasism, eller påståendet att dem som är födda på torsdagar ska visas extra hänsyn. Att det är mina intressen, vad har det för relevans? Varför skulle det vara mer relevant än hudfärg?

Vi – och de andra

Om man ska behandla någon annorlunda måste man peka på någon särskild egenskap hos denne som rättfärdigar denna behandling (man kan med rätta vägra småbarn möjligheten att läsa vid universitet med motiveringen att de inte kan tillgodogöra sig studierna. Vid ansökan till universitet är mental kapacitet, till skillnad från rastillhörighet, en moraliskt relevant egenskap, som rättfärdigar särskild behandling).

Egoisten kan inte peka ut någon sådan egenskap som gör att just han eller hon bör ges särskild, positiv, behandling. Egoister, precis som rasister, delar utan skäl upp världen i två delar. Jag/vi och de andra.

Vad är så speciellt med människor

Observera att samma kritiska fråga bör ställas till artister (dvs. art-egoister) som hävdar att endast människors lycka är viktig: ”Varför? Har människor en särskild förmåga att njuta av livet? Har vi gjort oss förtjänta av speciellt goda liv? Varför bör medlemmar av arten Homo sapiens lidande väga tyngre än djurs motsvarande lidande?”

”...vad som har kallats Den Gyllene regeln borde utvidgas från enbart den mänskliga sfären till hela djurriket.”

- Thomas Hardy (1840-1928), Engelsk författare
P.S.

Det finns de som kommer invända mot delar av Pelle Strindlunds svar genom att peka på att människor i grund och botten psykologiskt alltid handlar utifrån egenintresse, och att alla, även djurrättare, därför alltid kan betraktas som en typ av egoister.

Påståendet verkar stämma. Altruismen är starkt ifrågasatt. Alla handlingar kan omtolkas till att de sker utifrån det egna intresset. Detta utgör lyckligtvis inget problem.

Att alla har intressen som de vill förverkliga innebär inte automatiskt att de, enbart för att de *har*

intressen, alltid har rätten att förverkliga dem. Det är bl.a. detta som Strindlund indirekt skriver i sitt svar.

Mest tydligt blir detta om man har intressen som inskränker andras: ”Det enda som betyder något för mig är att maximera min egen lycka. Jag blir inte lyckligare av att inte våldta. Alltså finns det ingen anledning för mig att bli en icke-våldtäktsman”. Om man menar att det givna exemplet inte är hållbart, att våldtäktsmannen som resonerar så misstar sig, är i så fall ej heller den ursprungliga invändningen hållbar eftersom det är exakt samma logiska struktur i de båda påståendena.

Köttätande jämförs här inte i *praktiskt utförande* med våldtäkt, det är två olika handlingar. Däremot visas det att de är ekvivalenta argumentationsmässigt då man ska utreda huruvida man alltid har rätten att förverkliga sina egna intressen, oavsett vilka de är, och oavsett vilken annan individs intressen man inte tar hänsyn till.

S.B.

Teologi

43. Finns det något som kännetecknar de teologiska argumenten?

Det enda de teologiska argumenten har gemensamt, bortsett från att de i denna faq klassats som just teologiska, är att de sällan är enkla att tolka.

Religiösa människor har ofta, även inom de egna leden, meningsskiljaktigheter som bottnar i allt från hur man uppfattar historiebetraktningen till hur man rent praktiskt ska tolka och tillämpa skrifter och annat. Denna bredd av uppfattningar tenderar att finnas oavsett vilken religion som diskuteras, alternativa tolkningar existerar alltid. Här presenteras den del av dem som vanligen sammankopplas till djurrätten.

Det ska också tilläggas att de teologiska sätten att resonera på inte håller sig inom de vetenskapliga paradigmen vi är vana vid. Man har t.ex. ofta helt andra krav och synsätt på vad som är bevis eller logiskt, vilket kan göra diskussionen än mer invecklad. Slutligen gäller givetvis de teologiska argumenten endast om man är religiös, är man t.ex. en köttätande ateist är det föga produktivt att hänvisa till bibeln när man frågar varför vi får behandla djur som det behagar oss.

S.B.

44. Bara människan har en odödlig själ.

Vissa kristna hävdar att bara människan har en "odödlig själ". Vore så fallet tycks, vilket bland annat författaren och teologen C.S. Lewis och Kardinal Bellarmine konstaterat, vår plikt att ta hänsyn till djuren öka eftersom deras liv på jorden då är det enda som erbjuds dem. De kan inte hoppas på någon kompensation i himmelen.

"Själlöshet är, i så motto det överhuvudtaget är relevant för frågan, ett argument mot djurförsök"

- C.S. Lewis (1898–1963) A Case for Abolition
P.S.

45. Bibeln ger oss rätt att äta kött.

Skaparens avsikt var att djuren skulle leva goda liv i frihet, medan vi skulle livnära oss på vegetabilier (1 Mos 1:29), menar många kristna djurrättsaktivister. Först efter syndafloden tycks Gud, som en följd av människornas synd, kompromissa och sanktionera köttätande. Det vegetariska idealet

kommer dock igen i Jesajas vision om det framtida Fridsriket, där "vargar ska bo tillsammans med lamm, och pantrar ligga tillsammans med killingar...och lejon skall äta halm liksom oxar" (Jes 11:6–9).

Jesus frossade inte i animalier, som många av hans sentida efterföljare. Enligt evangelierna åt han fisk, vilket inte vore så konstigt. I dåtidens Palestina fanns förmodligen inget annat sätt att tillgodose proteinbehovet. Det problemet har vi emellertid inte idag, varvid det bibliska idealet om vegetabiliska matvanor kommer i nytt ljus, hävdar djur-engagerade kristna.

En inspirationskälla för djurengagemang kan Jesu ord i Matteusevangeliet vara: "Säljs inte två sparvar för en kopparslant? Men ingen av dem faller till marken utan er fader". Budskapet tycks vara att Gud identifierar sig med djuren till den grad att varje gång ett djur dör så dör Gud själv med henne.

P.S.

46. Hävdar inte bibeln att människan ska råda över djuren?

Det är sant att bibeln innehåller ett ställe som ger mänskligheten rätt att råda över djuren. Vikten av detta fakta kommer ifrån antagandet att bibeln är Guds ord, och att Gud är den yttersta moraliska auktoriteten. Låt oss för en stund lämna åt sidan frågan rörande betydelsen av "råda", för att i stället ta i tu med frågan huruvida vi kan söka moralisk auktoritet från bibeln.

För det första, det finns seriösa problem med tolkningen av bibelställen, där många verser motsäger andra, och där de lärde ofta har dramatiskt olika åsikter om versernas mening.

För det andra, det finns många anspråk på gudomlighet bland diverse kulturer i denna värld; en del av dessa gudomligheter ber oss ha respekt för allt liv och att inte döda i onödan. Vems Gud ska vi ta som den yttersta moraliska auktoriteten?

Slutligen, som Tom Regan observerar, många människor tror inte på någon Gud och att hänvisa till hans moraliska auktoritet är tomt för sådana människor, riktigheten av den förmodade Gudens uppfattning måste kontrolleras mot andra metoder för fastställande av rimligheten. Vilka är de andra kontroll metoderna för de bibliska anspråken?

Dessa anmärkningar gäller likväl alla bibelns påståenden om hur människan bör handla (som konsumtionen av djur). Även om vi accepterar att bibelns Gud är en moralisk auktoritet, så är ordet "råda" en vag term, som kan betyda "förvalta" och "vårdare". Det är ganska enkelt att argumentera för att vårda och förvalta vårt ansvar för djuren är att respektera deras rätt till ett liv i enlighet med deras egen natur. Hoppet från att "råda" till att godkänna

vår brutala utnyttjande av djur ryms inte i de citerade bibelställena, varken direkt eller indirekt.

D.G.

47. Allah vill att vi ska bete oss som vi gör.

Vad vi äter

Det finns fatwor som utfärdats gällande veganism och vegetarianism:

Hamza Yusuf säger t.ex. att köttätandet inte är en nödvändighet enligt Islam. Shari'ah. Mufti Ebrahim Desai, Sheikh M. S. Al-Munajjid och Sayyid Fadhlullah påpekar att vegetarianismen är halal, den strider inte mot Islams läror, men också att Islam inte förbjuder folk från att äta kött.

Herr Muzammil Siddiqi hävdar att man som muslim erkänner djurens rättigheter, att man inte får tortera eller exploatera dem, och att man ska använda en "vass kniv" om man ska ta livet av dem.

Ayatullah Shirazi menar att det finns en hadith som uppmuntrar muslimerna att äta mindre kött, och uttrycker ett bekymmer över det grymma vis som djuren kan behandlas på för att tillfredsställa oss.¹³ Djur som ska slaktas bör slaktas så smärtfritt så möjligt. Om djuren utsatts för onödigt lidande under sin fångenskap, transport eller själva slakten anses köttet från dem vara orent och förbjudet, haram, att äta. Detta gäller även om slakten skedde i Islams namn eftersom den föregicks av felaktigt förfarande - det blev skändade långt innan slakteriet.

Grymhet

Som det redan framgått så motsätter sig islams läror att djur ska lida i onödan, och islam fördömer grymheten mot dem. I t.ex. Egypten har Muftin, som är den högsta religiösa instansen där, inför en tjurfäktning sagt att det är syndigt att organisera eller närvara vid en sådan aktivitet eftersom Islam förespråkar barmhärtighet och skydd för djuren.¹⁴

Att Islam motsätter sig dagens behandling av djur framgår på ett flertal sätt av den heliga Koranen. Av bokens 114 kapitel inleds alla utom ett med att påtala Allahs barmhärtighet.

Profeten Muhammed motsatte sig vid upprepade tillfällen grymhet mot djur, inte minst då han säger "Den som är vänlig mot Guds varelser är vänlig mot sig själv".¹⁵ Vid ett tillfälle anmärkte han t.ex. på hur hans fru A'ishah red en kamel och sa åt henne att behandla kamelen mer varsamt. Vid ett annat tillfälle blev Muhammed själv tillsagd av Allah att ta bättre hand om sin egen häst, vilket han också började göra redan dagen efter.¹⁶

Även om Koranen också fastslår att människan härskar över djuren (Koranen, 35:39) är detta härskandet något som måste uppfylla vissa kriterier och ske under ansvar. Imam Hazrat Ali upplyser

också oss om att "En vild och våldsam best är bättre än en syndig och tyrannisk härskare".

Experiment och päls

Qaidatul-fiqhiyah fastslår att experiment på djur är tvivelaktigt: Ens egna intressen ger en inte rätten att åsidosätta någon annans - al-iddtiraru la yabtil haqqal-ghair. Vad som lockar till något förbjudet är också själv förbjudet, Ma'ad'a ela al-harame, fahuwaharamun". Ingen skada som är lika stor eller större än den som redan uppkommit kan rättfärdigas, Ad-dararu la yuzalu be mislehi au be dararin akbaro minho.

Islams läror utmanar de som brukar päls idag då de förtäljer att den handling som tillåts av ett fullgott skäl blir otillåten när det goda skälet försvinner, Ma jaza le uzrin, batala be zawalehi, Sadduz-zarae al-mua'ddiyate ela-l-fasad. Eftersom vi idag kan tillverka minst lika varma kläder av andra material finns det inget fullgott skäl att låta djuren lida för att vi ska kunna få dem på deras päls. Det bruk av skinnkläder som förekommer i Koranen baseras på skinn från djur som antingen självdog eller skulle ätas - inte pälsfarmade djur som föds upp i trånga burar och som endast dör för pälsens skull. Muhammed förbjöd också användningen av vilda djurs skinn - detta talar emot att vi skulle få fånga djur med fallor för deras päls skull.¹⁷

Vårt ansvar och Allahs vilja

Vi får enligt Islam inte låtsas som om vi inget visste om djurens situation eller att vi inte har ett ansvar. I Koranen står det uttryckligen "I Allahs ögon är de uslaste kräken förvisso de döva (och) stumma som icke vill förstå."¹⁸ Även om det i stycket hänvisas till förståelse av Allahs vilja är det likväl relevant eftersom Allahs vilja bl.a. är barmhärtighet, icke-grymhet och det som den heliga profeten Muhammed förmedlade.

De gånger man talar om att djurens öde är förutbestämt, Qaza wa Qadr, förväxlar man allt för ofta vad förutbestämmdheten innebär och hur den ska tolkas. Det stämmer att djurs öden är fastställda i och med att de givits den skepnad och de biologiska förutsättningar de har, men inom dessa ramar finns det ett stort utrymme för hur man kan agera, och om detta utrymme inte funnits hade man i Koranen inte behövt uppmana muslimerna till att visa barmhärtighet och avstå från djurplågeri.

Slutsatserna som dras av Islams attityd gällande djuren är att man inte bör plåga dem eller uppmuntra andra att göra det. Om man som muslim får reda på vilka liv djuren lever innan de dör, och detta liv inte var naturligt och fyllt av lidande, måste man, allt enligt Islam och i barmhärtighetens namn, ta avstånd från det som orsakade djuret lidande. Ett brott mot det som nyss sagts är därför ett brott mot Islam och det som förespråkas i den heliga Koranen.

S.B.

48. Att djur lider beror på att de återfötts med dålig karma.

Karman som domare över vilka liv vi tilldelas är heller inte enkelt att begripa: Behöver det spirituella verkligen oss för att verkställa straffen mot de som har en dålig karma? Är det vår plikt att bestraffa dem som har dålig karma, eller kan vi bara låta dem vara?

Vetskapen om ens egen karma är inte okomplicerad och uppdelad i svart-vitt tänkande: Hur påverkas i så fall din egen karma när du utnyttjar djuren? Får du inte negativ karma för att du misshandlar ett djur som, enligt sin egen karma, förtjänar att misshandlas? Eller läggs dessa grymma handlingar inte till din egen karma eftersom de är spirituellt legitima?

Förutsätt för enkelhetens skull att din karma inte påverkas negativt av att du utnyttjar djur som återfötts med dålig karma. Kommer inte den behandling du utsätter dessa djur för att färga dig och spegla av sig i ditt övriga liv? Kan t.ex. inte våld eller exploatering av dessa djur, hur dålig karma de än föddes med, påverka ditt omdöme och få dig att agera klandervärd mot andra, sådana som inte förtjänar det? Om så är fallet kommer du indirekt själv få dålig karma då du behandlar andra, sådana med god karma, dåligt - och allt detta är ett resultat av bl.a. att du behandlade djuren illa. Kanske vore det klokast att undvika de med dålig karma, eller, i kärlekens namn försöka hjälpa dem så de får en bättre sådan?

S.B.

Veg-frågor

49. Vad är sambandet mellan vegetarisk kosthållning och djurrätt?

Sambandet behöver inte nödvändigtvis finnas: Det finns både vegetarianer och veganer som inte har något som helst intresse av djurrätt. Vilka skälen är till att var och en väljer en viss kost får man fråga den enskilda individen. Någon är kanske vegan för att det är kul, en annan för sin egen hälsas skull eller för att den anser det vara trendigt.

Då det kommer till djurrättare omfamnar de i regel en etik som säger dem att inte utsätta andra för onödigt lidande. Därav följer det för många av oss att man bör avstå från produkter som består av eller innehåller animalier. På så sätt finns det ett samband mellan djurrätt och vegetarisk kosthållning. Detta samband är alltså enkelriktat, djurrätt leder bl.a. till vegetarisk kosthållning, medan vegetarisk kosthållning inte alls behöver leda till djurrätt.

S.B.

”Det är min åsikt att ett vegetariskt sätt att leva genom sitt rent fysiska effekt på det mänskliga temperamentet skulle ha den mest fördelaktiga påverkan på det stora flertalet.”

- Albert Einstein (fysiker, Nobel 1921)

50. Veganer och vegetarianer får inte i sig den näring man behöver.

Följande är hämtat från livsmedelverkets faq:

”Vilka näringsämnen riskerar vegetarianer och veganer att få för lite av i sin kost?

Varierad laktovegetarisk kost ger som regel tillräckligt av samtliga livsnödvändiga näringsämnen, så att hela näringsbehovet för en vuxen tillgodoses utan extra vitamintillskott eller liknande.

För barn och ungdomar finns inga invändningar mot en varierad laktovegetarisk kost, men små barn behöver tillskott av D-vitamin enligt de riktlinjer som ges av barnavårdscentralerna. I allmänhet behövs inga andra tillskott för friska barn. Även äldre kan behöva extra D-vitamin. Därför bör man helst välja berikade matfett- och mjölkprodukter.

Vegankost saknar vitamin B 12 och D samt innehåller vanligtvis mindre protein, kalcium, järn och zink. Trots det tycks en välplanerad och

varierad vegankost med tillskott av vitamin B 12 ge tillfredsställande näring.

Det krävs dock en viss kunskap och förmåga för att komponera en varierad vegankost. Bland annat måste man ta hänsyn till de enskilda livsmedlens aminosyrasammansättning så att den blandade kostens högvärdiga animaliska protein ersätts av vegetabiliska proteiner.

Protein från spannmålsprodukter och baljväxter bör därför ingå i varje måltid och kompletteras med protein från bladgrönsaker, nötter och näringsjäst. För att höja proteinhalten i vegankosten används ofta sojaprodukter.

Barn bör inte äta vegankost, i varje fall inte under de första levnadsåren.¹⁹

På ett annat ställe gör man följande uttalande:

”Finns det risker med att barn äter vegankost?

Ja, barn under två års ålder bör inte äta vegankost om inte föräldrarna har stor erfarenhet av vegankost till små barn.

Övriga åldersgrupper kan få ett tillfredsställande näringsintag genom en välplanerad och varierad vegankost med tillskott av vitamin B 12.²⁰

Man ger också skolorna följande riktlinjer:

”Man bör sträva efter att i möjligaste mån ge vegankosten ett energi- och näringsinnehåll som uppfyller rådande rekommendationer. Med hjälp av berikade produkter och/eller kosttillskott innehållande vitamin B12 och vitamin D är det fullt möjligt att i praktiken utforma en vegankost, som uppfyller detta krav. /../

Lång erfarenhet och vetenskapliga studier har dock visat att en välplanerad och varierad vegankost (med kontrollerat innehåll av vitamin B12) ger ett tillräckligt näringsintag för friska individer. Bristsjukdomar har främst rapporterats vid ensidig kost (typ makrobiotisk vegankost) eller då det totala energiintaget varit otillräckligt.²¹

American Dietetic Association, som bl.a. Livsmedelsverket länkar till, skriver följande:

”Can vegetarian eating supply your body with enough nutrients?

The answer is yes. Both vegetarian and nonvegetarian eating styles can be healthful. The bottom line depends on your food choices over time. Studies show a positive link between vegetarian eating and health.

In general, heart disease, high blood pressure, adult-onset diabetes, obesity and some forms of cancer tend to develop less often among vegetarians than nonvegetarians.²²

“It is the position of the American Dietetic Association and Dietitians of Canada that appropriately planned vegetarian diets are healthful, nutritionally adequate, and provide health benefits in the prevention and treatment of certain diseases.”²³

“Well-planned vegan and lacto-ovo-vegetarian diets are appropriate for all stages of the life cycle, including during pregnancy and lactation. Appropriately planned vegan and lacto-ovo-vegetarian diets satisfy nutrient needs of infants, children, and adolescents and promote normal growth. /./ However, recent data suggest that adopting a vegetarian diet does not lead to eating disorders. With guidance in meal planning, vegetarian diets are appropriate and healthful choices for adolescents.

Vegetarian diets can also meet the needs of competitive athletes. Protein needs may be elevated because training increases amino acid metabolism, but vegetarian diets that meet energy needs and include good sources of protein (eg, soyfoods, legumes) /./

Lacto-ovo-vegetarian and vegan diets can meet the nutrient and energy needs of pregnant women. Birth weights of infants born to well nourished vegetarian women have been shown to be similar to birth-weight norms and to birth weights of infants of nonvegetarians.”²⁴

Slutsatser om en vegetarisk kosthållning

Livsmedelsverket, som är en statlig myndighet vars uppgift bl.a. är att leda och samordna kontrollen av livsmedel, avfärdar påståendet. Detsamma gör de amerikanska och kanadensiska dietistförbunden.

De slutsatser som kan dras utifrån de rapporter och utredningar som finns är dels triviala och dels intressanta: Den självklara lärdomen från dem är att om man missköter sig och slarvar med maten kommer man på ett eller annat sätt få betala med sin hälsa. Detta gäller *alla* människor, oavsett om de är vegetarianer, veganer eller blandkostare.

Vegetarian och veganer kan alltså enligt vetenskapen få i sig allt de behöver för att leva och vara friska. Äter man rätt kan man vara vegetarian/vegan oavsett om man är gravid, aktiv, tonåring, ung eller gammal.

Själva valet människor gör mellan att äta rätt och fel mat beror inte på om de är vegetarianer, veganer eller blandkostare. Det valet beror på hur pass upplysta de är och vilken utbildning och information de fått gällande kost och näringslära, samt på hur väl man tillgodogjort sig den informationen och omvandlat den till praktisk handling.

Det är just här den intressantare aspekten av diskussionen kommer in i bilden: Forskningen menar att man som vegetarian/vegan genom sitt val av kost i många fall på ett generellt plan sänker

chanserna till att man ska drabbas av diverse sjukdomar.

Falsifieras dagligen

För den som är skeptiska till vetenskapen och alla rapporter, och som menar att forskningen kommer fram till nya rön och ändras fram och tillbaka från dag till dag finns det ett kanske mer givande sätt att få klarhet i frågan - gå efter ditt eget förnuft:

Enbart i USA fanns det år 2004 ca 6 miljoner vegetarianer enligt det amerikanska dietistförbundet.²⁵ I Sverige var antalet veganer minst 30 000, och i Storbritannien är motsvarande siffra 170 000 (vuxna), men lägger man till de brittiska vegetarianerna blir siffran istället 2,6 miljoner.²⁶

Än en gång kan vi för argumentets skull vara skeptiska till siffrorna. Låt oss säga att man har helt fel, att det bara finns 1000 veganer i hela Sverige, och att det i Storbritannien endast finns 0,5 miljoner vegetarianer. Låt oss också halvera siffran amerikanska vegetarianer, så att den blir 3 miljoner.

Nu är det dags för påståendet att prövas: Vad hade hänt om vegetarianer och veganer inte fick i sig den näring som vi behöver för att vara friska? Jo, de hade naturligtvis blivit sjuka, och, om det vill sig illa, rimligtvis även dö av undernäringen.

Vi har lekt med siffrorna från Sverige, Storbritannien och U.S.A, och reducerat dem bortom alla statistiska felmarginaler. Likväl får vi kvar minst 3,5 miljoner vegetarianer, i enbart dessa tre länder.

Hur många miljoner av dessa har fått en sjukdom eller dött för att de är vegetarianer? Kan det ens vara möjligt att där finns ett så uppenbart samband, och att så många blivit sjuka eller dött, utan att läkarkåren eller någon annan än du själv upptäckt detta samband mellan vegetarisk kosthållning och deras grymma öden?

Det vi vill ha sagt är att påståendet att man inte kan leva och må bra av vegetarisk kost är falskt - det bevittnar du själv dagligen. Runt om i världen finns det miljontals vegetarianer och säkerligen en och annan miljon veganer. Dessa faller inte till marken som övermogna apelsiner. Om påståendet vore sant hade sambanden mellan den vegetariska kosten och folks hälsotillstånd synts, om inte i de rapporter som du misstror så i praktiken när folk omkring dig börjar falla ihop som dominobrickor.

S.B.

51. Veganer & vegetarianer är en subkultur.

Detta påstående är inget som på något vis besvarar de frågor eller bemöter det som djurrätten tar upp. Att man kallas för något visar inte hur riktigt eller felaktigt det man påstår är.

De flesta vegetarianer skulle nog heller inte klassas som del av en subkultur såvida man inte har en väldigt snäv definition av vad mainstreamkulturen är - vegetarianer är en del av vardagen för många i väst såväl som i öst. Att vara vegetarian är inget egendomligt, och det har funnits vegetarianer åtminstone sedan antikens filosofer.

Det finns mer förståelse för de som menar att *veganer* skulle kunna tänkas tillhöra eller utgöra en subkultur. Detta är, som vi såg inledningsvis, inte relevant för vad djurrätten tar upp.

För diskussionens skull kan man vidareutveckla påståendet: Vad menar man med att veganer är/tillhör en subkultur? Är det automatiskt något negativt? Tillhörde anti-fascisterna i Hitlertyskland en subkultur som avvek från normen?

Det enda man vet om en subkultur är att den på ett eller annat sätt avviker från konventionen. Skulle det kunna tänkas vara positivt att ta avstånd från och inte vilja vara en del av de bitar i en kultur som förespråkar att man mördar, torterar och exploaterar levande och kännande individer för pengarnas, smakens, eller det egna nöjets skull?

Sett från detta perspektivet är veganer en subkultur, om man nu menar att kostval och ideologi räcker för att skapa en sådan.

Och? Blandkostare tillhör en mainstreamkultur. Vad säger allt detta oss? Antagligen föga intressant. Det säger oss inget mer än att det finns folk som avviker från samhällsnormen som bl.a. säger att det är legitimt att exploatera och mörda vissa.

S.B.

52. Det öppna landskapet hotas om inte djur får gå på bete.

Vi kan hålla landskapet öppet genom att odla spannmål, rotfrukter och grönsaker och genom de reservat med fria djur som vi möjligen kan inrätta när djur inte används i lantbruket. Om det finns ett starkt önskemål att uppleva sommarängar får vi, genom skattsedeln, helt sonika betala för att folk ska slå ängarna med lie eller slåttermaskin, på motsvarande sätt som vi betalar för att bevara vackra stadsmiljöer.

Öppna landskapsinvändningen är besläktat med "Päls är snyggt"-argumentet. Det handlar om att ett grundläggande behov för djuret offras för människans relativt oviktiga önskemål.

Negrer i bomullsfälten

Människor tycker det är vackert med elfenben, ändå accepterar vi inte att elefanter skjuts hur som helst.

Om nakna arbetande negerkroppar i vita bomullsfält skulle innebära en skönhetsupplevelse för någon skulle vi med rätta inte godta det som ett argument för neger-slaveri. I frågan om det öppna

landskapet får alltså estetiska hänsyn stå tillbaka för de etiska, dvs. att inte utnyttja djur.

P.S.

Stora delar av det öppna landskapet är i själva verket kulturlandskap. Det innebär att det inte uppkommit naturligt utan att det är en mänsklig skapelse som man åstadkommit genom att röja bort den ursprungliga naturen. Dessa ingrepp, oavsett om det handlat om skövling av skog eller annat, har i regel resulterat i en negativ inverkan på det ekologiska systemet. Både djur- och växtarter har t.ex. decimerats eller helt försvunnit.

Som det framgår i en annan fråga kan man, om människor enbart äter vegetariskt, använda en mindre markareal för att föda dem än vad man behöver i nuläget då de är blandkostare. Detta innebär alltså att vi gott och väl hade kunnat återställa en del av de "öppna vackra landskapen" till förmån för ekosystemet, och samtidigt producera lika mycket mat.

S.B.

53. Vi blir utan gödsel om vi slutar med djurhållning.

Nej. För det första är det viktigt att komma ihåg vad gödsel är, nämligen växter som passerat genom ett djur. Istället kan man låta växterna passera en kompost.

För det andra kan man använda växelodling för att ge näring till marken. Icke-animalisk odling använder kvävefixerande leguminosor som ärtor, bönor, lupiner osv.

Sluter kretsloppet

Av de olika metoder som finns för att odla utan djurhantering är emellertid det viktigaste att vi sluter kretsloppet och börjar återföra människo-avföring till åkrarna. Detta gör man redan i stor skala i Kina, samt i olika ekobyar i Sverige.

P.S.

54. Om alla blev vegetarianer så skulle kossor och grisar springa fritt på gatorna. Det hade funnits för många djur.

Det är märkligt hur ofta man hör denna absurda invändning. Man får försöka behålla lugnet och förklara att det aldrig kommer att bli tal om att släppa djur vind för våg. Folk kommer inte bli vegetarianer över en natt, inte heller kommer alla djurförsök att avskaffas över en natt. Allt eftersom människor blir vegetarianer kommer efterfrågan på kött minska. Det blir alltså en långsam process där

färre och färre djur *föds upp*. Så länge vi har djur som inte klarar sig själva har vi ett ansvar att göra deras liv så bra som möjligt och att inte döda dem i förtid.

P.S.

55. Om alla blev vegetarianer skulle många djur aldrig få möjlighet att komma till världen. Djuren kan således vara glada för att vi äter dem, annars skulle de inte existera.

Tänk dig att människor som älskar småbarn, men inte vill ha tonåringar eller vuxna barn, skulle döda sina barn vid t.ex. tre års ålder. Skulle vi acceptera att monsterföräldrarna försvarade sig med: "Barnen ska vara glada för att vi satt dem till världen. Tre års liv är bättre än inget liv alls!"

Lyckliga grisar

Det är svårt att komma ifrån känslan att människor äter kött för att de tycker det är gott, och inte av hänsyn till djuren, som "ät djuren för deras egen skull"-argumentet antyder. Men låt oss ändå granska frågeställningen.

Frågan tycks förutsätta att lantbruk djurens liv innehåller ett överskott av välfärd, och att man därför har gjort dem en tjänst genom att sätta dem till världen. Detta är ett tveksamt antagande. Många djur hålls så illa att deras liv sannolikt innehåller mer lidande än lycka. Djurfabrikernas invånare lider av stress, sjukdomar, ångest och tristess. Man gynnar dem således inte genom att låta dem komma till världen. Men kanske finns det djur i lantbruket (t.ex. den promille av Sveriges grisar som får gå utomhus, utomhus frigående höns osv.) vars liv innehåller ett överskott av välfärd.

The more – the merrier

Har vi då en skyldighet att sätta dessa lyckliga djur till världen? Detta är en svår filosofisk fråga. Den som ställer denna fråga ska man fråga om hon verkligen menar att vi har en skyldighet att sätta så många djur som möjligt till världen.

Om vederbörande anser det, ja då måste hon också mena att vi är tvungna att maximera antalet människor, något som leder till den föga tilltalade uppfattning att vi måste fördöma preventivmedel, abort och införa sexuell avhållsamhet. Dessutom: Eftersom det skulle kunna leda till fler människor på jorden om vi åt veg-mat och inte hade djur som åt spannmål tycks detta att maximera antalet människor tala för en drastisk minskning av djurhållning och köttätande.

Leva i reservat

Vad mer är: Om vi skulle vara tvungna att maximera antalet djur på jorden finns det inget skäl

för att vi skulle skilja barn från deras mödrar, kastrera djur, hålla dem under dåliga omständigheter, transportera dem och slakta dem under industriella förhållanden. De lantbruk djur vi beslutar ha kvar – sedan vi slutat äta djur – bör få leva så fritt och bra som möjligt, kanske i stora reservat.

P.S.

56. Vad är fel med fiske? Fiskar lider inte.

Tänk dig att du sträcker dig mot ett äpple som hänger på ett träd när plötsligt en järnkrok borrar sig genom din hand och lyfter dig – med hela din kroppsvikt på den genomborrade handen – till en atmosfär där du inte kan andas.

Den största oberoende undersökning som gjorts om fiskars smärta, The Medway Report (1980), konstaterade enhälligt att beläggen för att fiskar kan känna smärta är lika starka som beläggen för smärta hos andra ryggradsdjur.

P.S.

Attityden att fiskar inte känner smärta är förlegad och verkar basera sig på allt annat än forskning. Det har de senaste åren kommit ett flertal vetenskapliga rapporter som slår fast att allting pekar på att de förmimmer smärta.

I *Dagens Nyheter* återfanns det den 2:a maj 2003 en artikel av Leif Norrman med följande ingress: "Nu är det fastslaget av brittiska forskare att fisk känner smärta precis som fåglar och däggdjur." I själva artikeln står det bl.a. "...fiskarna har en mängd smärmtottagare i sina huvuden."

Det åligger dessutom den som kommer med påståendet om deras icke-lidande att bevisa att fiskar inte lider. Vad utgår man ifrån? Att de är tysta eller efter ett tag ser lugna ut då man fiskat upp dem?

S.B.

57. Kött är nyttigt.

Kött innehåller kolesterol och mättat fett, vilket vi bör äta mindre av. Kött saknar fibrer vilket vi bör äta mer av. Kött innehåller onödigt mycket protein. För högt proteinintag – i synnerhet animaliskt protein – leder till kalkförluster i skelettet och benskörhet enligt flera undersökningar. En rad studier pekar på att vegetarisk/vegan kost leder till bättre hälsa.

Visst kan kött i begränsade mängder vara nyttigt. Det är dock inget argument för att behandla djur illa om man kan leva hälsosamt utan kött och andra animaliska produkter.

P.S.

58. Det kommer att bli färre djur på jorden om alla blir vegetarianer.

Idag finns det över 1,2 miljarder boskapsdjur. När vi inte längre behöver odla spannmål för att föda dem och sedan vi sett till att alla människor får tillräckligt med spannmål, kommer vi att kunna låta skog och vildmark åter breda ut sig på områden som vi nu använder till odling av fodersäd. Vilda djur kommer med andra ord att ersätta lantbrukets fångna djur, och människor kommer att ha rikare möjligheter till friluftsliv i skog och mark.

P.S.

De djur som hade försvunnit om alla blev vegetarianer är sådana som lider och far illa. Jorden är alltså ingen bättre eller vackrare plats enbart för att de i dagsläget faktiskt finns inne i ett bås, eftersom deras existens är synonym med lidande. Detta är dessutom djur som i många fall inte hade funnits i naturligt tillstånd i vilket fall som eftersom de är framavlade för att fylla en funktion på marknaden.

Det är därför inte bara själva behandlingen och hanteringen av djuren som är ett problem utan djuren själva också p.g.a. den biologiska konfiguration man gett dem. Köttgrisar och broilerkycklingar är två exempel på hur man vanställt kropparnas proportioner, och vad sådana kroppar innebär för djurens välbefinnande och möjlighet till ett normalt liv.

S.B.

59. Veganer och vegetarianer ska inte komma och säga vad andra ska äta! Jag lägger mig inte i vad ni äter, då ska ni strunta i vad jag äter.

Återigen, vem skulle acceptera pedofilen eller barnmisshandlaren som försvarade sig med: "Ingen ska komma och säga hur jag ska behandla mina barn", eller "Jag ger tusan i vad du gör med dina barn, då ska du inte bry dig om hur jag behandlar mina."

För övrigt har LRF, Scan, Arla och andra som säljer animaliska produkter oändligt mycket större ekonomiska resurser än djurrättsrörelsen. Och dessa bolag talar om för oss varje dag, genom annonser, reklam, sponsring osv., att vi ska äta deras produkter. De om några lägger sig i vad vi äter.

P.S.

Det finns en inte så subtil skillnad mellan att pådyvla någon ens åsikter och att tillkännage dem. Djurrättsförespråkare pådyvlar verkligen inte sin åsikter på det vis som, låt oss säga, de spanska

inkvisitörerna pådyvlade sina, eller som kyrkan pådyvlade sina åsikter på Galileo.

Vi känner, emellertid, en moralisk skyldighet att presentera vår sak för allmänheten, och ofta för våra vänner och bekanta. Det finns goda förebilder för detta: Protesterna mot slaveri, mot Vietnamkriget, fördömlen av of rasism, etc.

Någon kanske kommer påpeka att den grävsta formen av pådyvlade står utnyttjaren för mot hans oskyldiga och försvarslösa offer.

D.G.

60. Jag vill fortsätta njuta av läcker mat och behålla mina recept.

Veg-mat kan vara lika läcker som animaliebaserad kost. Prova t.ex. Terneborgs Lyckliga Kokbok, av Jim och Gabriella Terneborg, eller Läcker veganmat av Elisabet Karlix. Du kommer upptäcka att du kan använda de flesta av dina gamla recept även om du skulle bli vegan. Sockerkakor, pannkakor och mycket annat du trodde man behövde mjölk och ägg i kan man laga utan animalier. De få rätter som kräver animalier (maränger och dylikt) klarar man sig utan. Det finns så mycket annat gott. Djurköttets smak och konsistens kan man ersätta genom så kallat sojakött.

P.S.

Pedofilen vill fortsätta njuta av läcker sex, och behålla sina inspirationsgivande videos.

Det kvittar vad man vill i vissa situationer. Smaken i din mun går inte före liv och lidande, på precis samma sätt som den sexuella tillfredsställelsen hos pedofilen inte går före liv och lidande.

S.B.

61. Om eskimåer inte fick äta kött skulle de dö ut.

Det kan vara så att vissa folk, i den tekniskvetenskapliga och kulturella utvecklingsfas de befinner sig i för tillfället, tvingas äta kött för att överleva. Många kristna vegetarianer accepterar utan problem att Jesus åt fisk. Det var förmodligen det enda sättet att tillgodose proteinbehovet i den tidens Palestina.

I städer odlas ej

Tvingas eskimåerna att välja mellan sin egen överlevnad och sälarnas finns det goda skäl att jaga sälar. Dessbättre står de inte inför detta val eftersom vi numera kan transportera livsförmödenheter med flyg och båt. I städer där asfalt och cement brer ut sig, kan invånarna lika lite som i polarområden odla

mat. Folk överlever i städer tack vare att man fraktar maten dit.

P.S.

62. Hitler var vegetarian

Jaha, men Stalin åt kött! Varför är Hitlers matvanor intressanta när man diskuterar veg-livsstil och djurrätt? Hitler lät bygga motorvägar. Innebär det att motorvägsbyggen är fascistoida? Hitler var konstnär. Bör vi stänga alla konstmuseer?

Mördarens hälsokost

I Hitlers bordsamtal i führerhögkvarteret 1941–42 uppges att Hitler talade varmt om vegetarisk kost. Men observera att i samtliga referenser till vegetarisk kost så rör det sig om dess hälsoaspekter, ej hänsyn till djur. Även massmördare kan inse värdet av en hälsosam livsstil. Nazisterna bekämpade ju t.ex. rökning.

P.S.

De flesta pedofiler, mördare och våldtäktsmän är statistiskt sett köttätare. Vad har det med saken att göra? Dessutom finns det hundratals framstående personer med vegetarisk kosthållning som haft större inflytande än Hitler.

S.B.

63. Om djurrättsmänniskor är så oroade för dödande, varför blir de inte frukterianer?

Dödandet, i sig självt, är inte en central angelägenhet inom djurrättsfilosofin som rör onödigt smärta och lidande. Följaktligen, därför att växter varken känner smärta eller lidande, påbjuder djurrättsetikern inte frukterianism (en diet där bara frukt äts därför att de kan skördas utan dödande av plantan från vilken de kommer).

AR-Faq

64. Leder inte transporten och skördandet av spannmål till många djurs död?

Frågeställningen syftar troligtvis på att vi, eftersom vi utför handlingar som resulterar i många djurs död när vi odlar spannmål, en form av mat, inte bör fördöma handlingar som uppfödande och slakt, som ger en annan form av mat (kött). Hur vi än gör leder vår matproduktion till många djurs död. Hur bemöter vi dessa argument?

Det är uppenbart att en sidoeffekt av spannmålsodling är en del djurs död. Det är också klart

att avsiktligt dödande av djur är en konsekvens av djuruppfödningen. Vår acceptans av handlingar som leder till oavsiktlig död kräver inte acceptans för handlingar som leder till avsiktligt dödande. (En möjlig måttstock på avsiktligheten är att fråga om framgången av verksamheten återspeglas i utsträckningen av dödande. I vårt fall återspeglas inte framgången i spannmålsodling i antalet oavsiktliga dödsfall; och omvänt, i djuruppfödningen så återspeglas framgången av verksamheten direkt i antal djur som produceras för slakt och konsumtion.)

Efter att ha visat att överföringen från oavsiktligen till avsiktligen inte är berättigat, kan vi fortfarande fråga oss vad det är som berättigar oavsiktligt dödande. Vi måste inse att frågeställningen inte är specifik för djurrätt. Svaret, i korta ord, är att de oskyldigas rättigheter kan åsidosättas under vissa förhållanden. Om rättigheterna befinner sig i en verklig konflikt är en förnuftig princip att försaka rättigheterna för de få.

Inte desto mindre, när ett sådant överskridande av de oskyldigas rättigheter har gjorts, finns det ett ansvar att se till att den uppkomna skadan minimeras. Säkerligen är ett vegetariskt jordbruk att föredra framför ett animaliskt i detta avseende. I det senare fallet, måste vi lägga till det stora oavsiktliga dödandet på grund av den mycket större mängden gröda för att föda upp djur (jämfört med att föda upp gröda direkt till människor), och den avsiktliga död av de uppfödda djuren.

Slutligen, många argumenterar för mer organiska och arbetsintensiva metoder inom det vegetariska jordbruket som reducerar det oavsiktliga dödandet. Som en lustigkurre uttrycker det - vi har ett ansvar att överleva, men vi kan också överleva ansvaret!

D.G.

Ett etiskt system är bara intressant om vi har möjligheten att leva upp till det. Hållbara etiska system kräver aldrig att vi ska ta livet av oss för att på så sätt leva så ”renlärigt” så möjligt, de tankarna hör snarare hemma i vissa sekter och religioner än en djurrättsrörelse som bygger på rationell argumentation.

Hamnar på en öde ö och det enda som finns där är du och ett djur är det helt okej att klubba ner djuret och äta det om och endast om det rör sig om din överlevnad. Detsamma gäller oss för övrigt - något måste vi äta. Det vetenskapen säger oss är att vi skapar mindre lidande och tar färre liv om vi äter vegetabilier, trots att det stryker med insekter i processen.

S.B.

65. Bör man köpa eller använda sig av begagnade skinnprodukter?

Här finns det möjligheter att resonera på en mängd olika vis. Ett ofta förekommande resonemang är att man, p.g.a. att produkten är begagnad, inte stödjer marknaden. Låt oss ta en skinnjacka som exempel och se vad som kan tänkas följa:

Köper man en skinnjacka är det sant att producenten redan har fått sina förtjänst långt innan man själv köper jackan. Likaså har även t.ex. pälsaffären fått sina pengar av den som först köpte den.

Inne i secondhandaffären hänger nu jackan. Där kommer den hänga ända fram till att antingen någon annan köper den eller den av någon anledning förstörs eller försvinner. Jackan är fin, det kliar i fingrarna och innan man vet ordet av det köper man den. Vad har man nu gjort sig skyldig till?

Möjligheten till bojkotten av produkten gick förlorad i och med att någon nu redan köpte den i nyskicket. Men stämmer detta påstående verkligen?

Om man är av åsikten att det är korrekt att bojkotta jackan som ny för att den kommer från en industri som orsakar lidande, varför skulle man inte vilja bojkotta samma jacka som begagnad?

Det finns nämligen föga skäl till att dra en gräns vid en andra försäljning av den - den säljs, precis som första gången. Den försäljningen visar för secondhandaffärerna att det finns en marknad för sådana produkter och att det finns en anledning att köpa in skinnjackor så man sedan kan sälja dem. Att folk handlar dem visar också för affärerna att handeln anses vara legitim.

Samhällets normer

Även om affärerna inte köper in dem utan får dem som gåvor finns det likväl ett problem, ett som är förknippat med bärandet av jackan och som kvarstår oberoende av hur jackan kom i ens ägor:

Genom att flanera i en skinnjacka så skickar man ut en signal till folk om att det är acceptabelt och schysst att bära en skinnjacka, i värsta fall kan man kanske inspirera någon annan att göra ett eller flera liknande eller rent utav värre inköp.

Från att man går omkring i en skinnjacka följer det att man antagligen själv anser det vara acceptabelt med den produktionsprocess som föregår jackan, det är i alla fall vad folk kommer tro oavsett om man är djurrättare eller ej, trots allt kommer de på stan inte se dina innersta tankar. Eftersom produktionsprocessen inte är etiskt acceptabel är det därför en dålig idé att förespråka eller uppmuntra den, för att inte tala om att genom sitt omkringströvande i skinnjackan uppmuntra andra personer att göra detsamma.

Om man lever i ett samhälle som inte reagerar över att man går omkring i skändade kroppars hud, kroppar som en gång var individer och led p.g.a. det människan gjort dem, och man tycker att det är konstigt att ingen reagerar, så bör man försöka få folk att börja reagera. En sådan reaktion kommer

dessvärre lysa med sin frånvaro så länge det anses vara fullt normalt eller fint att gå omkring i skinn- och pälsplagg. Varje person som bär sådana plagg medverkar till att bärandet av dem är en av de rådande normerna. Djurrätten vill förändra dessa normer då de är förtryckande.

Resursslöseri och miljöeffekter

Nu invänder säkert någon att skinn ofta är en sk. restprodukt. En annan närabesläktad invändning är att det är bättre att ta tillvara på t.ex. ko och grisskinnen som blir över då djuren slaktas än att slänga dem, och att sådant slängande är ett slöseri med resurser, samt att skinnproduktionen är miljövänligare än andra produktioner.

Det sista påståendet ska bemötas först: Att skinn är miljövänligt och naturnära är en ren myt, vilket framgår under andra frågor och svar i faq:en. Skinnproduktion är inte nödvändigtvis miljövänligare än produktion av annat, och skinnets påstådda miljövänlighet beror endast på vad man jämför det med. Ingen tvingar en att jämföra skinnets miljöpåverkan med just den giftigaste av alla plaster. Det räcker länge och väl att påpeka att det finns gott om andra material som vi kan framställa och producera kläder som tillgodoser våra behov, material som inte ens är i närheten av skinnets negativa miljöinverkan. Detta är i sig självt svarar även på de resterande två invändningarna, men vi behöver inte nöja oss med det här svaret, låt oss anta att vi har fel, att de som är insatta i miljöfrågorna inte vet vad de sysslar med, och se hur alternativa svar kan se ut:

Argumentet om att det är bättre att ta tillvara på skinnen än att slänga det är inte problemfritt även om skinnen nu *inte* hade haft en negativ miljöpåverkan. Nazisterna tillvaratog t.ex. judarnas guldtänder och andra tillhörigheter när de mördade dem. Nazisternas handling (inte mordet utan själv tillvaratagandet av x) är enligt argumentet klanderfri, ty om inte nazisterna hade tagit tillvara guldtänderna hade dessa slängts bort, och det är ju definitivt ett resursslöseri, om inte annat så för att de allierade hade funnit mindre guld när de vann kriget.

Kusligt nog är satsen att det är ett resursslöseri att låta guldtänderna gå till spillo sann, men här störs vi ändå av något annat. Att vi reagerar beror på att vi vet, trots resursanalysens korrekthet, att nazisterna inte hade rätten att ta livet av judarna *till att börja med*. Här följer naziexemplens sensmoral: Den resursfördelningen som här sker kan endast ske om något som är etiskt klandervärt har begåtts dessförinnan. Varför Hitler gjorde sig skyldig till både juridiska såväl som etiska brott då han bestal, torterade och mördade sex miljoner judar behöver vi inte redovisa här.

I stället ska det belysas att djurindustrin gör sig skyldig till brott av samma karaktär, fast av en långt

större magnitud, och att dessa brott sponsras av en välvillig medelssvensson.²⁷

Det *var* varje medveten tysks plikt att hindra det som pågick i Auschwitz. Det *är* av samma skäl varje medveten svensks plikt att hindra det som pågår i dagens koncentrationsläger, trots att vi blir utan "livsförnödenheterna" billig bacon och skinnjackor. Låt oss än en gång anta att det resonemang vi fört är fel, och att det är inte utgör ett etiskt problem att sko sig på de som blivit mördade eller som håller på att mördas, och som innan mordet blir utsatta för tortyr:

Argumentet om att skinn är en restprodukt är inte ens sant. Det finns inte några reella "restprodukter". Skinnen *ges inte* bort gratis av köttproducenterna. De som vill förädla skinnen köper det av köttproducenterna. Därför stödjer man köttindustrin när man köper något som är tillverkat av skinn, oavsett om det är begagnat eller inte, och oavsett om man kunde ha använt det eller slängt det.

Utan det köpet hade köttindustrin tjänat mindre (likt skinnindustrin i längden), och, om man bojkottar produkterna som nya gör man ju det just för att industrierna ska tjäna mindre och som en pekpinne på att deras verksamhet är förkastlig. Det är därför inkonsekvent att köpa begagnade skinnprodukter eftersom varje *frivilligt* stöd till en förtryckande industri går emot djurrättens intentioner.

Detta gäller oavsett om man handlar kött från ICA, en begagnad skinnjacka från Myrorna, eller om man väljer att handla från bolag som *ägs* av djurindustrifirmor, även om det som bolagen säljer till det yttre är vegetabiliskt och fritt från övriga spår av förtryck.

Det är därför varje djurrättares skyldighet att se till så att man bojkottar förtryckarna så långt ens kunskap tillåter och det i nuet *är möjligt att praktisera*.²⁸ Varje öre som kringgår dem är en vinst för djurrätten. Som konsument måste man bekämpa segment för segment. Ens uppgift är att med alla medel demontera en koloss. Varje bortburen bit lämnar kvar färre bitar att bära. Varje led av djurindustrin som faller är en seger.

S.B.

66. Bör man äta honung?

Bin blir ofta dödade i honungsproduktionen, i värsta fall kan hela bisamhället utplånas om inte skötaren vill skydda dem under vintern. Inte alla biskötare gör detta, men det allmänna bruket är på så vis att det tydliggör en attityd att levande varelser bara är materia utan något medfött egenvärde annat än deras kommersiella värde som vi kan krama ur dem.

Konstgjord insemination medför död för de av mankön, det är också det normala för nästa generation bidrottningar. Den mest populära metoden för att skaffa sig bisperma är genom att dra av insektens huvud (halshuggningen ger en elektrisk impuls till nervsystemet vilket orsakar en sexuell upphetsning). Den undre halvan av det huvudlösa biet kramas sedan för att få det att sädesuttömma. Den resulterande vätskan samlas i en injektionspruta.

M.T.

Vissa veganer äter honung medan andra står över, allt beroende på vad man har för uppfattning om binas behandling och lidande. Om man inte anser sig få klarhet i frågan och inte tycker honung är väldigt viktigt för en är ett förslag att man undviker det för att vara på den säkra sidan.

Om det imorgon vetenskapligt skulle visa sig att bina lider oerhört av det de utsätts för kommer antagligen de som äter honung välja att avstå de med.

S.B.

67. Hur vet man vart man ska dra gränserna som vegan/vegetarian? Vad får man äta och göra resp. inte göra?

Det finns ingen "veganbibel" där det står vad man får och inte får göra, djurrätt är ingen religiös rörelse med påbud och imperativ. Många gränsdragningsfrågor är invecklade och kräver en del arbete av djurrättaren. Detta arbete består främst i att rationellt pröva sina handlingar: Man måste kunna förklara *varför* man har rätten att handla som man gör, eller *varför* man *inte* skulle ha den.

Att enbart t.ex. säga att man är vegan eller vegetarian är alltså inget giltigt rationellt skäl till att inte äta kött. Ett sådant uttalande måste komma med en mer klagörande argumentation, och denna argumentation ska i sin tur bygga på fakta och ett resonemang som kan verifieras/falsifieras.

Genom att läsa på inom respektive ämne och sluta sig till den samtida vetenskapens resultat och teorier kommer man som djurrättare att ha en rätt bra koll på vilka handlingar som är förkastliga.

I de fall där djurrättare kommer fram till olika slutsatser beror det med största säkerhet på att a) någon av dem misstar sig eller b) de inte har haft bästa möjliga information tillgänglig, eller, för att inte glömma c) de har haft tillgång till olika informationskällor. Samtliga av dessa problem löses genom en öppen dialog om vad man sysslar med och hur man kommer fram till just det.

Det viktigaste för en djurrättare är inte att uppvisa en tom fasad av renlärlighet och utåt sett identifiera sig som en djurrättare, det viktigaste är att vara en tänkande individ som verkar mot djur-

och alla andra övriga förtryck också. Ens skyldighet är att göra sitt bästa - inte att vara perfektionen själv. Som djurrättare kommer man säkerligen missta sig i en eller annan fråga, men det gör inget, det som spelar störst roll är att man försöker att omsätta sina tankar till praktisk handling. Under resans gång utvecklas man och blir bättre på det man gör.

S.B.

68. Hjärttvättar ni era barn till att bli veganer? Ska de inte få välja själva?

Om man i diskussionen utgår från barn mellan 0-18 år är det i Sverige åligger det föräldrarna att ta hand om barnet på bästa möjliga sätt, enligt vad deras omdöme och sunda förnuft säger dem. Brister föräldrarna i ansvar kan sociala instanser rycka in och försöka korrigera eventuella problem. Man behöver som blandkostare därför sällan oroa sig över att "skadlig hjärntvätt" pågår i varje hem och hus där det finns veganer/vegetarianer. Undernärd och svältande barn lär synas i det svenska samhället, och tack och lov kommer föräldrarna att i så fall tillrättavisas.

Barn i en låg ålder kan inte tänka lika kritiskt eller abstrakt som en vuxen individ. Man kommer därför som förälder tvingas göra tusentals olika val åt sitt barn, och många av dem kommer påverka barnet för resten av livet. Vissa är kanske mer uppenbara än andra, som t.ex. val av daghem, skola och tv-tider, medan andra är mer svåra att peka ut. De flesta av dessa val kommer inte ske i en demokratisk anda eller av skäl och på villkor som barnet kommer förstå fullt ut vid den tidpunkt då de görs. Man skulle alltså kunna säga att man genom sina val "hjärttvättar" barnet, trots att man enbart har goda intentioner och försöker vara bra föräldrar.

Eftersom detta är oundvikligt då det gäller barn i en låg ålder är det ofrånkomligt att man väljer åt dem och påverkar dem i en viss riktning. Alla blandkostare som är föräldrar begår exakt samma handlingar som en vegan/vegetarian gör när de serverar maten på bordet - *de väljer åt* barnen.

Svaret är därför, i *samliga* fall, oavsett vad man serverar sina barn, "ja, man hjärntvättar sitt barn", och samtidigt bör man kanske passa på att påpeka att ord som "hjärntvätta", av nu uppenbara skäl, inte riktigt hör hemma i denna diskussionen.

Majoriteten av barnen på dagis får det itutat att det är "normalt och bra" att äta köttbullar, köttkorv och lik i alla dess former. En minoritet får lära sig annat. *Inga* av barnen är mogna att analysera situationen och själva fatta beslut som grundar sig på korrekta teoretiska resonemang.

Så småningom växer de dock upp och kommer kunna det. Vad de väljer kommer alltid vara upp till dem själva, men det ska inte förnekas att det sociala

arvet kommer spela en roll. En förnuftig individ kommer antagligen inte låta sig styras av detta utan kommer, oavsett vad den sluter sig till, att agera efter sitt intellekt.

S.B.

69. En vegetarian når fler människor med ett djurrättsligt tänkande än vad en vegan gör. Ett veganskt liv verkar vara för krångligt för att folk ska ta åt sig det, folk stöts istället bort från idéerna.

Den första invändningen är att påståendet saknar faktaunderlag, det är godtyckligt. Eftersom detta underlag inte finns kan vi för argumentets skull leka med tanken och se vad vi kommer fram till:

Ponera att en snittvegetarian under sin livstid bär direkt ansvar för att ytterliggare två personer blir vegetarianer. Allt som allt finns det då tre vegetarianer, som ska ställas mot en vegan som inte lyckas få någon att bli vare sig vegan eller vegetarian. Är det då rimligt att anta att vegetarianerna enbart p.g.a. sitt större antal bidrar mer till en lidandefri värld? Vad gynnas djuren mest av - tre vegetarianers handlingar, eller en enda vegans?

Svaret på frågan är invecklat. Ett säkert svar bygger på korrekta kalkyler som inte genomförts. Dessa måste i sin tur ta hänsyn till exakt vad det innebär att vara en av de tre vegetarianerna, respektive den enda veganen. Vilka handlingar utför de/låter de bli att utföra? På vilka vis påverkar det? Är deras handlingar representativa för de båda grupperna i övrigt?

En snittvegan påverkar t.ex. dagligen långt flera ekonomiska institutioner, fler företag och därför fler marknader än vad ett visst antal vegetarianer gör i och med en total bojkott i den mån det låter sig göras.

Antalet personer i en viss grupp är inte relevant i sig själv - det relevanta är hur väl gruppernas faktiska mål uppnås. Beaktar man detta är det ingalunda givet att det måste spela någon roll att vegetarianer når fler människor än veganer, *om* det påståendet ens skulle visa sig stämma.

Metodologi

Påståendet berör i viss mån den metodologi som djurrättsrörelsen använder för att tillvarata sina intressen.

Om det av någon mystisk anledning endast skulle finnas ett enda val, och det valet består av att man kan påverka en människa och att få den att enbart sluta äta kött, eller att inte ha påverkat någon alls, är det förstnämnda självfallet att föredra ur ett djurrättsperspektiv. Trots allt är en centimeter mot rätt riktning alltid närmare målet än noll.

Detta gäller som sagt var ett val med endast de två alternativen. I verkligheten har man oftast fler. Dessutom får man inte likställa valsituationen med frågan om man bör bli vegan eller vegetarian eftersom de två frågorna kan frikopplas från varandra: Vilket val man gör i situationen med de två valen beror inte på om man själv är vegan eller vegetarian, det beror enbart på om man är djurrättare eller inte. Är man djurrättare är valet alltid givet så länge djurindustrin ser ut som den gör.

Inveckladhet repellerar

Det finns mycket som talar för att människan som varelse föredrar så enkla lösningar som möjligt, och att saker som ter sig invecklade eller omständliga kan avskräcka oss från dem. Ett vanligt skäl till avskräckandet är att många människor misstror sitt intellekt och de förmågor de i själva verket besitter. Vid blotta åsynen av något invecklat tror de att de aldrig kommer förstå eller klara av en uppgiften. Nedvärdering av den egna förmågan är, oavsett vad den beror på, ett hinder som leder till självprofetior. Tror man inte att man klarar av en sak, och därför låter bli att ens göra ett försök och det som krävs för att klara uppgiften (t.ex. utbilda sig eller läsa sig in på ämnet), är det heller ingen risk att man klarar den. Istället förverkligar man sin egen dom.

Ett annat, kanske mer förekommande skäl till avskräckandet bygger enbart på bekvämligheten. Det är inte förnuftigt, och är oftast en omedelbar reaktion som beror på ens befintliga bekvämlighet och den strävan efter bekvämlighet som de flest människor verkar ha.

Att man inte alltid bör gå efter ens egen omedelbara bekvämlighet står tydligt om man t.ex. tänker på alla de morgnar man inte velat gå till skolan eller arbetet för att man varit trött, eller när man ska ner till tvättstugan trots att man får en skön massage, eller vara i rättegången för att man bevittnat ett våldtäktsfall där man är det enda vittnet, istället för att sitta hemma i soffan och se på tv. Ger man bekvämligheten stor etisk relevans kommer man snabbt fram till absurda scenarion.

Den bästa av världar

Det sätt vilket vi lever på i västvärlden medför en mängd negativa konsekvenser för både oss som människor och jorden för övrigt. Krig, miljöförstöring, utdöende arter, vissa former av cancer, onyttig mat och allergier är exempel på ett fåtal fenomen som vi bär direkt ansvar för och som har sitt upphov i vår levnadsstil. Att förändra denna levnadsstil verkar vara väldigt krångligt, det verkar rent utav vara ”krångligt för att folk ska ta åt sig” budskapet att vårt sätt att leva på inte är hållbart över tid.

Tankar som vetenskapen kommer med och de rekommendationer som finns och som den enskilda medborgaren i många fall skulle kunna följa

efterlevs inte. Den enskilda individen tycker kanske det är för krångligt att recyccla, handla kravmärkt, engagera sig politiskt, ifrågasätta teknologins säkerhet och kräva nyttig mat istället för fettfylld. Är detta då en anledning till varför man inte borde sträva efter att rätta till *allt* detta?

Ska man behöva idiotförklara människan och enbart be dem recyccla, för man inte tror att de har kompetensen eller viljan till att klara det övriga? Eller ska man tro det bästa om vår kapacitet som varelser, *uttrycka* den tron och uppmuntra den genom att visa vägen, genom att själv vara ett exempel på att det går och är möjligt att förändra både sig själv och världen till det bättre?

Om människor likväl stöts bort från en när man är ett sådant exempel måste man fråga sig vad det är för människor man har att göra med. Har de förstått vad man försöker vara ett exempel på? Strävar inte de efter samma saker? Hur tänker de? Är det rationellt? Har de reflekterat över dessa frågor innan? Eller är allt ett stort missförstånd som grundats på frånvaron av en öppen dialog och fördomar?

Stöts människor bort av en ökad medmänsklighet och en utökad humanism måste något ha blivit fel i den bild som förmedlats, för hur många människor hade sagt sig sätta smak före liv, eller sin bekvämlighet framför andras lidande? Hur många hade gått med på att det är okej med rasism och sexism?

S.B.

70. Vilka är djurrättarna?

Statistik ska alltid tolkas med en viss försiktighet. Följande säger föga om djurrättens teoretiska innehåll, men avslöjar desto mer om hur samhället är strukturerat. De som läste tidningen *Djurens Rätt* var år 2001 enligt Göteborgs universitet:

- oftast kvinnor
- något mer utbildade än genomsnittet
- sysselsatta som i genomsnittet
- hade relativt få barn
- jämnt spridda i landet
- i större grad än genomsnittet vänsteranhängare. 47 procent stod till vänster (eller klart till vänster), 31 procent i mitten, 16 procent till höger. Detta var ännu tydligare hos yngre medlemmar (61 procent vänster upp till 24 år).
- mer engagerade i människo- och miljöorganisationer än genomsnittet²⁹

Ovanstående är hämtat från en artikel av Staffan Melin som publicerades i *Yelah*, där man också hävdar att:

”Birgitta Forsman skriver följande i sin avhandling *Djurförsök*. Forskningsetik, politik, epistemologi en

undersökning av djurrättsrörelsen i USA: Rörelsen bestod år 1987 till dominerande del av kvinnor, i ledande positioner är dock könsfördelningen jämnare. Medlemmarna bestod även till större delen av människor med högskoleutbildning och de stod övervägande till vänster. Många var aktiva i radikala politiska frågor: fredsfrågor, feminism, världssvält, imperialism.”³⁰

S.B.

Lantbrukets djur

71. Mjölkkorna har det väl bra?

I Sverige finns cirka 500 000 mjölkkor. De har alldeles för liten möjlighet att få utlopp för sina nedärvda, naturliga behov. Under större delen av året står den förkrossande majoriteten av mjölkkor fastbundna vid en båspall, med ingen annan sysselsättning än att resa sig, lägga sig och äta. Maten serveras mitt under mulen.

Kor vill röra på sig

Att överhuvudtaget binda upp kor är att förgripa sig på deras motions- och rörelsebehov. Sättet de binds upp på i Sverige är i sig ett problem. Används så kallade långbåsar har korna inte tillgång till foder hela tiden. Används så kallat kortbåsar kan de inte ligga ned med utsträckt framben, vilket de gärna gör.

Mjölkmaskiner

En mjölkko på riktigt bra bete utan kraftfoder kan mjölka högst 15–20 liter per dag. Men med hjälp av bl.a. avel och kraftfoder (spannmål, soja, ärtor osv.), producerar dagens mjölkkossor 25–50 liter mjölk per dag, under den tid hon mjölkar per år, dvs. 8–10 månader efter kalvningen. Juvret kan väga upp till 50 kilo. Under de första veckorna som kossan mjölkar är mjölkproduktionen så hög att hon gör av med mer energi än hon kan äta. Hon kan av energibristen drabbas av sjukdomen acetonemi. Kons ämningsomsättning är alltså mycket ansträngd p.g.a. de stora mängder hon tvingas producera. I takt med att kons mjölkproduktion ökar, stiger också hennes känslighet för sjukdomar.

Mjölkindustrin suger

Den kontinuerligt höga ämnesomsättning som följer av ständigt mjölkande, tillsammans med de många sjukdomar (t.ex. juverinflammation, kalvförlamning och acetonemi) som mjölkindustrin orsakar, leder till att djuren slits ut och slaktas vid 4–5 års ålder, ibland ännu tidigare. Kons naturliga livslängd är 20–25 år.

Att ta barn från deras mödrar

Att skilja kalven från modern är en påfrestning för båda parter. Korna föder en kalv, ibland två, om året. Hälften är tjurkalvar, vilka säljs till nötköttproducenter. Där växer de upp i karga boxar i vilka de ofta utvecklar beteendestörningar. Cirka 90 procent av det nötkött som äts kommer från mjölkkoasen. Mjolk- och köttindustrin är alltså sammanflätade. Stödjer man den ena – stödjer man den andra. I Sverige slaktas 165 000 köttkor varje år, enligt Slakteriförbundet/Scan.

72. Mjölkkossor står fastbundna, eftersom de inte behöver röra sig.

Till kons naturliga beteende hör att förflytta sig, t.ex. vid födosök, och att idissla vid en avskild plats. I frihet rör sig en nötflock sig cirka fyra kilometer per dygn. Motionen förbättrar kossornas ämnesomsättning, vilken är hårt ansträngd av mjölkindustrins produktionskrav. Motion stärker också kons muskler och förebygger ben- och ledbesvär.

P.S.

73. Kor måste mjölkas. Då kan vi lika gärna tillvarata mjölken! Kor måste mjölkas för att inte juvren ska värka.

Kossors mjölkproduktion fungerar som kvinnor. När kon/ mamman har slutat att ge di/amma så produceras inte mer mjölk. Det är bara för att människan tvångsbefruktar, eftersom kon måste bli gravid och ständigt föda för att producera mjölk, och tvångsmjölkar kossan som hon ger ifrån sig mjölk. (Mjölkas kon mindre, så ger hon också ifrån sig mindre mjölk). Dessutom har människan avlat fram kossor som mjölkar mycket.

P.S.

74. Mjölk behövs för kroppens kalkbehov.

Dessbättre behöver vi inte komjölk. Kalciumberikad sojamjölk, tofu, gröna bladgrönsaker, sesammjölk, oskalade sesamfrön är exempel på kalkrika vegetabiliska produkter. De innehåller inte komjölkens stora mängder mättat fett. Mättat fett är en viktig orsak till i-ländernas vanligaste dödsorsak, hjärt- och kärlsjukdomar. Kalktabletter är ett annat sätt att undvika det skadliga mättande fett.

P.S.

75. Grisarna har det bra i Sverige

Det slaktas 3,7 miljoner grisar i Sverige varje år. Bara en bråkdel av dem får gå utomhus och se solens ljus, innan slaktbilen kommer. Många av slaktsvinen drabbas av lunginflammation p.g.a. den dåliga stallmiljön. Grisar är intelligenta djur, med naturliga behov av att t.ex. böka och bygga bon. De flesta tvingas emellertid leva i bullriga och dammiga byggnader med cementgolv, där den enda sysselsättningen är att gnaga på järnrör eller på

varandras svansar. Den bullriga miljön kan leda till att grisar utvecklar lungsäcksinflammation.

Att äta sig mot döden

Ganska tidigt efter födseln, efter tre månader, när grisarna väger cirka 25 kilo, flyttas de till tillväxt- och slaktsvinsstallar. Där står de tre, fyra månader för att bara äta och växa, tills de nått slaktvikten på cirka 110 kilo. Nio, tio grisar delar på varje box och de har 0,64 kvadratmeter liggyta var. Enligt lagen ska grisarna ha halm i boxarna, men i många äldre stallar går det inte eftersom halmen täpper till gödselgallren.

Många transporter

Fram till det att de är sex veckor tillåter lagen att man kastrerar galtarna helt utan bedövning. Suggorna hålls fixerade vid betäckning och förlossning, den tid då de har störst behov av aktivitet och rörelse. Lägg till detta att grisarna möter döden på hektiska fabrikslakterier efter timslånga stressande transporter. Allvarliga magsår kan uppkomma på mindre än ett dygn vid transport och slakt. Svenska grisar transporteras mycket, efter som cirka två tredjedelar av smågrisarna föds upp i annan besättning än där de är födda.

Egen gård, egen vård

Den som tycker det är okej att äta kött från ”lyckliga” lantbruksdjur ska dock vara så konsekvent att hon avstår från att äta det som läggs på tallriken om hon inte kan förvissa sig att köttet verkligen kommer från en så kallad lycklig gris. Om hon inte har en egen gård, eller känner någon som föder upp grisar, där hon kan kontrollera att djuren har det bra tycks hon, av rent praktiska skäl, vara förpliktigad att vara vegetarian.

P.S.

76. Ägg är nyttigt och billig mat.

Eftersom äggulan innehåller mycket kolesterol, vilket orsakar hjärt- och kärlsjukdomar, kan ägg knappast beskrivas som nyttigt. Men visst är ägg ett förhållandevis billigt livsmedel. Om det är ett etiskt livsmedel är förstås en helt annan sak.

Industrihönor

Hönan är den art som industrialiserats mest. Av Sveriges drygt 6 miljoner värphöns lever 85–90 procent i storskaliga anläggningar (mer än 5000 höns) tätt hoppackade i burar, med en buryta per höna som motsvarar ett A4 ark, dvs. betydligt mindre än hönans vingspann.

Några av äggfabrikernas konsekvenser är: kannibalism, kloackhackning, fjäderplockning, fötter som deformeras av nätgolvet, svaga muskler och försvagat skelett på grund av brist på rörelsefrihet,

sjukdomar som förfetad lever, bölder och äggedarbesvär – det sista som en följd av den höga äggproduktionen. I burarna får hönsen inte utlopp för sitt naturliga beteende; leva ett socialt liv med andra hönor, motion, flaxa med vingarna, sprätta, sandbada, söka efter föda, sitta på pinne, värpa på undanskynd plats osv.

Tuppsycklingar dödas direkt

Häften av alla höns som föds är tuppsycklingar. Dessa dödas omedelbart, genom att gasas eller malas ner i kvarn, eftersom man inte har någon nytta av dem. Det är mer lönsamt att använda framavlade snabbväxande broilerkycklingar i så kallad matfågelproduktion. Värphönskycklingarna växer inte tillräckligt snabbt. Men med tanke på torftiga liv som väntar slaktkycklingar ska de kanske vara glada för att de slipper leva.

Hönsslakt

Höns har avlats fram för att lägga så stora ägg att det händer att kloaken, det hål där ägget kommer ut, går sönder och de blir ihjälhackade. Till detta ska läggas att höns slaktas på löpande band. Det händer att bedövningen inte tar och att hönan får halsen avskuren vid fullt medvetande. Att många människor avstår helt från ägg borde inte förvåna den som känner till dessa fakta.

Problem med s.k. frigående höns

Den som inte vill avstå från ägg väljer ibland ägg från så kallad frigående höns. Man bör dock veta att även i alternativt värphönshållning på golv finns problem, t.ex. fjäderplockning, kannibalism och hög dödlighet.

P.S.

77. Är användningen av tjänstedjur och dragdjur också en form av utnyttjande?

Ett enkelt närmande till denna frågeställning är att framkasta att vi alla måste arbeta för att leva och att inte borde vara någon skillnad för djuren.

Problemet är att vi vill se på djuren som på barn, med andra ord, värdiga samma skydd och rättigheter, och som dem, oförmögna att vara moraliskt ansvarig. Men vi tvingar inte barn att arbeta!

Emellertid, kan man göra en distinktion så ser ut ungefär så här: Djuren är permanent i ett begränsat tillstånd (oförmögna att frivilligt samtycka till arbete); barn är det. Vi prackar inte på barnen valmöjligheten att arbeta därför att barn behöver tid att utvecklas till sitt fulla vuxna medvetande.

Med djuren, väljer vi för dem en roll som tillåter dem att bidra; i gengäld, som misshandlar vi

dem inte genom att äta dem, etc. Om detta görs med sann omtanke att deras arbetsförhållande är passande och inte av slavnatur, att de får tillräckligt med vila och fritid, o.s.v., skulle deras arbete vare en form av tjänande som är acceptabelt och fördelaktigt för båda parter, och det skulle inte vara tvärtemot djurrättsfilosofin.

D.G.

78. Djurtransporterna är nödvändiga och går rätt till.

Transporterna av djur är sällan nödvändiga och den som anser det bygger sitt tyckande på antagandet att marknaden i sin nuvarande form, där djur betraktas som produkter, är en nödvändighet i sig. Eftersom det sistnämnda är falskt är påståendet om nödvändigheten av transporterna det också, åtminstone i de fall det rör sig om transporter som sker p.g.a. kommersiella intressen.

En annan invändning, som dessutom accepterar handeln med djur, är att man skulle kunna reformera inom industrin på ett sätt som gör det möjligt att de avstånd djuren behöver transporteras minskar. Invändningen mot detta är att det finns ett skäl till att det ser ut som det gör idag - näringen är redan så ekonomiskt optimal som den klarat av att bli hittills, och skulle man börja omstrukturera kommer man rucka den fria marknaden och dess mekanismer och således skapa en situation som är mindre ekonomiskt gynnsam än den som råder.

Det som sägs i invändningen *kan* vara sant, även om det inte är fullt så okomplicerat att ta reda på hur det skulle förhålla sig utan att ha prövat det. Låt oss därför anta att opponenter har rätt, vi stör marknaden genom att på olika vis korta ner transportsträckor och transporttider.

Detta är ur en djurrättares perspektiv inget större problem eftersom marknadens intressen i form av köparnas (t.ex. smaken av griskött) och säljarnas (pengar, vinst) inte kan rättfärdiga den behandling djuren får utstå då de transporteras. Marknaden går alltså inte före lidande och liv. Tycker man att den gör det borde man t.ex. även stödja barnarbete och försäljning av människokött om en marknad nu skulle uppstå för sådant.

Vad är problemet med transporterna?

Djurtransporterna är problematiska på flera sätt och vis. Att djurrättare inte accepterar dem har redan framgått, men vad anser övriga och varför?

Staten tillsatte en utredning kring frågan och resultatet av den finns i SOU 2003:6. I den skriver professor Ingvar Ekesbo bl.a:

”Att fordon vilkas inredning och utrustning inte är anpassade till djurslagets biologiska krav utsätter

djuren för skade- och sjukdomsrisker, från direkta fysiska tryck- eller klämskador till cirkulationskollaps beroende på för hög temperatur och bristande ventilation, är visat i ett stort antal undersökningar ././ Vibrationer i fordonen medför ofysiologisk stress för djuren varför det är viktigt.”³¹

”Innan pålastning sker skall lastutrymmet vara så upplyst att det är minst lika ljusst som förhållandena utanför fordonet. Inga lampor eller motsvarande får ha ljuset riktat mot djurens ögon när de lastas på eller av. För varandra okända djur med undantag för får måste placeras så att de skyddas för skador genom den aggression som lätt uppstår mellan för varandra okända djur.”³²

”Vid pålastning skall tillses att inte flera djur tas in i varje avdelning av djurutrymmet än att alla djur kan inta naturliga ställningar. Varje djur måste ha tillräckligt utrymme för att kunna kompensera fordonets rörelser genom att ändra sina benställningar och huvudets position. Risker för aggression mellan enskilda djur måste undvikas genom att varje djur tillåts upprätthålla individdistans.”³³

”Transportfordon för hästar, svin, nötkreatur, får, getter och strutsar bör hålla en innetemperatur på 10.20°C och en luftfuktighet på 70±10%.”³⁴

”...inga transporter av djur borde ske under längre tid än åtta timmar med undantag för djur som är vana vid transporter, t.ex. sport- och tävlingshästar, för vilka det erfarenhetsmässigt visat sig att ägare och transportör visar djuren god omsorg. I avvaktan på att en begränsning av tillåten transporttid till högst åtta timmar införs borde med hänsyn till vad som är känt om djurens behov av vatten, foder och vila krävas att a) fordonen blir så utrustade att vattning och utfodring kan ske ombord eller att djuren bereds möjlighet att i lugn och ro lastas av för vattning och utfodring samt att b) transportlagstiftningen ändras så att om en eller flera transporter företagits utan att var och en ha föregåtts av minst två dygns vila, utfodring och vattning under optimala förhållanden skall samtliga transporter tidsmässigt räknas som en transport. Gödsel, urin och därav förorenat strö bör avlägsnas senast efter 8 timmars transport.”³⁵

Det krävs en god fantasi för att få för sig att en hälften av alla villkor han menar måste råda under transporterna. Verkligheten går inte efter professorns text, den rättar sig efter marknaden där djuren behandlas som objekt, något som uttryckligen sägs då han skriver:

”De bevis på vanlig förekomst av misshandel av samtliga djurslag som föreligger i den vetenskapliga litteraturen nödvändiggör att skärpta regler införes om människans uppträdande mot djur i samband med pålastning, transport och avlastning.

Således bör regler införas om att elektriska pådrivare ej får användas. Vidare att käppar, stavlar eller motsvarande endast skall få användas för att lotsa djuren rätt väg och för att hålla ett anfallande djur från sig men aldrig för att slå djuren.

För att åstadkomma reella förbättringar bör införes obligatorisk utbildning om respektive djurarts biologi samt om människans uppträdande mot djur som villkor för bedrivande av och anställning i anslutning till djurtransport.

Dessutom visar all erfarenhet att människor, som dagligen hanterar ett stort antal djur på det sätt som sker vid transporter och på slakterier, blir avtrubbade genom att en relation aldrig kan upprättas mellan den enskilda människan och det enskilda djuret.

Därför måste, vid sidan om den nödvändiga utbildningen, dessa människor dagligen påminnas om att djuren måste behandlas väl. På detta sätt kan en bättre kultur för djurbehandling vinna insteg än den som fortfarande alltför ofta råder.”³⁶

”De miljöfaktorer som innebär störst risk [för mortalitet] oavsett djurslag synes vara olämpligt klimat med för hög temperatur och relativ fuktighet i fordonen, olämpliga lastningsmetoder, alltför små ytor per djur, för lång transporttid”³⁷

”Oavsett djurslag visar alltså de olika undersökningarna att transporttiden har betydelse och ju längre tid ju starkare negativ påverkan på djurens hälsa och välfärd. Alla transporter innebär belastning på djur, i än högre grad om de inte är vana att hanteras och än mer att transporteras. Belastningen ökar med längden på transporten. Även om det inte låter sig göra att uppsätta en exakt gräns, beroende på variationer mellan individer och mellan djurslag, så visar ett stort antal vetenskapliga rapporter på ett övertygande sätt att transporter över 6.8 timmar innebär en gräns när djurets trötthet ökar och därmed i olika avseende belastningen på djuret. Från djurhälso- och djurskyddssynpunkt borde därför alla djurtransporter som överskrider förslagsvis 8 timmar icke vara tillåtna.”³⁸

I samma rapport skriver Professor Girma Gebresenbet från Institutionen för lantbruksteknik vid Sveriges lantbruksuniversitet också:

”Forskning som hittills genomförts har visat att stressnivån i hög grad är relaterad till transporttiden. Resultat som framkommit nyligen tyder på att en ökning av stressnivån ökar snabbt hos nötkreatur efter sex timmars

transporttid. /./ Resultat från många undersökningar har bekräftat att på- och avlastning är de mest stressframkallande transporthändelserna. Detta innebär att anordningar och metoder som används för dessa aktiviteter inte är tillräckligt optimala. Forskare har avslöjat detta problem, men rekommendationer om tillfredsställande metoder har ännu inte avgetts och i de fall som rekommendationer har utfärdats så har de inte genomförts.”³⁹

Slutsatsen av detta och utredningen för övrigt är att djurtransporter inte går rätt till, något som också visas i en mängd andra rapporter, åtskilliga gånger och i åtskilliga länder.

S.B.

Djurförsök

79. Djurförsöksmotståndare är vetenskapsfientliga.

Djurförsöksmotståndare är inte mer vetenskapsfientliga än människor som motsätter sig plågsamma medicinska experiment på människor som inte lämnat sitt samtycke; sådana som t.ex. nazisterna utsatte judar för.

Djurförsöksmotståndare är inte vetenskapsfientliga eftersom de vill *satsa på andra* vetenskapliga forskningsmetoder som alternativ till djurförsöken.

Filosofen Tom Regan har påpekat att de verkligt vetenskapsfientliga är de som avvisar alternativa metoder till djurförsöken, innan de prövats. Att säga: "Det går inte" innan forskningen på allvar försökt med alternativa metoder är en vetenskapsfientlig attityd.

Medeltida människosyn

Som vi konstaterat tidigare: Djurrättsrörelsen har vuxit fram i takt med att vetenskapen, i synnerhet biologin, lärt oss mer om djur, om deras beteende, känsloliv, förmåga att lida etc. Vetenskapsfientliga är de som klamrar sig fast vid den uppblåsta medeltida uppfattningen av människan som världen och tillvarons centrum, skapelsen krona, väsensbild från de andra djuren.

P.S.

"Djurförsök är det svartaste av svarta brott som människan för närvarande begår mot Gud och hans underbara skapelse."

- Mahatma Gandhi (1869-1948)

80. Djurförsöken behövs. Det finns inga alternativ. Djurförsöken räddar liv.

Alla de djurförsök som utförs för att ta fram ännu ett schampomärke eller ännu en hostmedicin behövs förstås inte. Men kanske tänker man på andra djurförsök, experiment som bryter ny vetenskaplig mark.

Frågan gäller dock inte om djurförsöken är bra vetenskap, utan om de kan rättfärdigas etiskt. Man kan jämföra med experiment på försvarslösa människor, som rent vetenskapligt skulle vara mycket mer intressanta och värdefulla än försök på djur. Även om sådana skulle man kunna säga: "Experimenten på förståndshandikappade behövs. Det finns inga alternativ. De räddar liv!". Men inte skulle vi väl acceptera detta som ett argument för dylika experiment?

Socialpolitik, inte experiment

Vad som behövs om vi verkligen vill minska antalet sjuka och döda är politiska och sociala åtgärder. Rättvis världsordning, offensiv alkohol-, tobak- och narkotikabekämpning, sundare livsstil – t.ex. bättre matvanor och mer motion – skulle rädda fler liv än aldrig så många djurförsök.

P.S.

"...Om du inte kan få kunskap utan att tortera en hund, så måste du avstå från kunskap"

- George Bernard Shaw 1856–1959, (ur förord till pjäsen "Doctor's dilemma"), författare, Nobelpristagare 1925, vegetarian, djurförsöksmotståndare

81. Djurförsöken är tillförlitliga

Tillförlitliga eller inte. Frågan är om djurförsöken kan försvaras etiskt. De må vara tillförlitliga, de är likväl inte moraliskt acceptabla.

P.S.

Är djurförsöken så som de utförs idag tillförlitliga måste i så fall försök på människor vara *än mer* tillförlitliga. Om tillförlitligheten är det främsta argumentet måste man börja utföra försöken på människor istället.

S.B.

82. Om djurrättsaktivisterna var konsekventa skulle de inte använda mediciner som testats på djur.

Djurrättsfilosofen Evelyn Pluhar svarar på frågan genom att be oss föreställa oss att de förfärliga experiment som nazisterna utsatte koncentrationslägerfångar för gett oss information som kunde rädda liv. Hon säger sig förstå den som i en sådan situation skulle ta del av denna medicinska information med motiveringen att ytterligare död och lidande inte hjälper dem som redan offrats. Det viktiga är dock enligt Pluhar att vi lovar: "Aldrig mer!" Det faktum att vi utnyttjar kunskap som uppnåtts med omoraliska metoder – experiment på djur eller människor – får absolut inte uppmuntra till vidare omoralisk forskning. Vidare kunde den information som vi har tack vare djurförsök erhållits på annat sätt, genom alternativa metoder. Det faktum att man fått kunskapen genom djurförsök bör inte blockera oss från att använda den. Varför ska vi behöva lida för att myndigheter och företag envisats med att djurtesta?

Dilemma

Inte bara djurförsök ställer denna oss inför detta dilemma. I en orättvis och ofullkomlig värld är det så gott som omöjligt att inte indirekt stödja orättfärdiga samhällssystem.

Den som ville bekämpa rasism i den amerikanska södern var tvungen att resa på vägar som byggts av slavar. Den som vill minska bilismen kanske gör sig av med sin bil för att istället köpa en cykel.

Nå, vid cykelköpet betalar miljövännen moms, och en liten del av de skattepengarna går till statens motorvägsbyggen. Med cykelköpet stöder hon m.a.o. bilismen indirekt. Vi måste minska de globala koldioxidutsläppen för att hejda växthuseffekten. Om man ringer ambulansen vid en hjärtinfarkt ökar koldioxidutsläppen något eftersom ambulansen går på bensin. Bläcket som det här häftet trycks med är sannolikt djurtestat. Listan av exempel är oändlig.

Konsekvent först som död

Vad är då alternativet? Att ta livet av sig?

Nej, snarare att göra så mycket som är rimligt för att hitta alternativ i liten och stor skala. I liten skala kan det vara att handla etiskt och miljömedvetet, och förändring i stor skala kan innebära att man organiserar sig för att tillsammans med andra arbeta för samhällsförändring.

Ansvar och skuld förutsätter handlingsfrihet, och finns det bara djurtestade mediciner har man ingen handlingsfrihet. Till kött, djurtestade hygienartiklar och päls finns det dock alternativ. Om djurrättsaktivisten inte bojkottar dessa produkter kan hon med fog anklagas för att inte vara konsekvent i sitt engagemang.

P.S.

”Du har just ätit, och hur samvetsgrant än slakteriet är dolt i det behagfulla avståndet i mil, finns där delaktighet.”

- Fate Ralph Waldo Emerson (1803-1882)

83. Även djuren gynnas av djurförsöken.

Det är svårt att se hur djur kan gynnas av att medlemmar av arten *Homo sapiens* droppar schampo i deras ögon, ger dem reumatism, eller droggar dem för att studera aggressivitet. Invändningen är särskilt absurd eftersom så gott som alla djurförsök genomförs för att de ska vara till nytta för människor. Läkeemedelsbolagen ger ju inte möss reumatism för att man ska bota reumatism på möss. Det är människor forskningen vill kureras.

Men okej, kanske finns det något djurförsök som gynnat något djur på något sätt. I vilket fall överstiger den skada som djurförsöken åsamkar djuren vida dess eventuella nytta för människor och

naturligtvis i ännu högre grad försökens nytta för djur.

Filosofen Tom Regan har påtalat att det är helt okej att ta redan sjuka djur (dvs. djur som inte med avsikt gjorts sjuka så att man ska kunna studera dem i djurförsök), försöka bota dem och använda eventuell kunskap som kommer ur detta.

P.S.

84. Alla djurförsök prövas först i en etisk nämnd, vilket exkluderar onödiga och väldigt smärtsamma försök.

Djurskyddsmyndigheten skriver:

”År 1979 infördes den djurförsöksetiska prövningen av djurförsök som ett obligatorium i landet. År 1989 omformades prövningen och infördes nya regler om prövningen. Den 1 mars 1998 förändrades lagstiftningen på nytt. Idag finns sammanlagt sju djurförsöksetiska nämnder i landet som prövar djurförsök. Nämndernas sekretariat är placerade vid domstolar där man kan få upplysningar om behandlingen av en ansökan eller om andra frågor kring nämndernas prövning.

Nämndernas beslut är bindande men kan överklagas. Varje nämnd består av 14 ledamöter, varav ordföranden och vice ordföranden är domstolserfarna jurister. Av de tolv övriga ledamöterna är ena hälften forskare, försöksdjurstekniker eller försöksdjurspersonal medan den andra hälften består av lekmän, av vilka några kommer från djurskyddsorganisationer. Ledamöterna utses som regel för en tid av fyra år.

Nämnderna prövar årligen omkring 1.600-1.800 ärenden om planerade djurförsök (1.733 för år 2003). Av dessa försök förändrades eller modifierades 312 st ansökningar av nämnderna medan 22 st avstyrktes. Försöksdjursanvändningen i landet för år 2002 uppgick till 281.000 djur enligt den europeiska definitionen.”⁴⁰

Siffror från Djurens rätt:

” Antal djur som försök börjats på i Sverige år 2003 (år 1990 inom parentes) enligt den svenska definitionen för djurförsök:

Möss: 241 077 (153 000)
Råttor: 87 787 (188 000)
Marsvin: 3 196 (15 100)
Guldhamstrar: 22 (-)
Övriga hamstrar: 99 (-)
Övriga gnagare: 1 244 (3 770)
Kaniner: 2 349 (9 870)

Människoapor: 0 (0)
 Nya världens apor: 4 (-)
 G:a världens apor : 56 (-)
 Övriga apor: - (690)
 Hundar: 753 (670)
 Katter: 180 (690)
 Tamillrar: 123 (-)
 Övriga rovdjur: 45 (3 360)
 Hästar, åsnor och blandraser: 159 (110)
 Svin: 4 410 (5 380)
 Får: 243 (-)
 Getter: 36 (-)
 Får och getter: - (500)
 Nötkreatur: 2 946 (540)
 Övriga däggdjur: 151 (170)
 Vaktlar: 602 (-)
 Övriga fåglar: 91 730 (98 000)
 Kräldjur: 116 (-)
 Groddjur: 9 802 (3 090)
 Fiskar: 9 662 450, varav annat syfte än provfiske
 och märkning: 65 386 (10 700)
 Rundmunnar: 446 (290)

Totalt: 10 110 026, provfiske och märkning av fisk
 borträknat: 512 962 (493 930)⁴¹

Enligt djurskyddsmyndigheten avstyrktes ca 1,3% av alla de förfrågningar som nämnderna fick år 2003. Detta innebär med andra ord att 98,7% av alla djurförsök anses vara klanderfria ur ett etiskt perspektiv.

Den intressanta frågan i sammanhanget är från *vems* och ur *vilket* etiskt perspektiv dessa försök är legitima. Detta har man tagit fasta på bl.a. på jordbursdepartementet då MHTF i ett yrkande skriver:

”...att det saknas en definition av orden lidande, onödigt lidande samt en beskrivning av vilken etisk teori nämnderna ska använda vid sin bedömning. Tydligare riktlinjer krävs för att nämnden ska kunna bedöma om djur i ett försök kommer att utsättas för lidande eller onödigt lidande. Ett maximalt acceptabelt lidande måste också anges. Utan dessa förtydliganden kommer en subjektiv bedömning utifrån var ledamots inställning att råda och betydligt försvåra arbetet i nämnderna⁴²”

Låt oss titta närmare på vad som föreslås: Av de 14 som sitter i en nämnd är två stycken jurister, sex är direkt anknutna till eller beroende av djurförsöken, och de sista sex är lekmän, varav några kommer från djurskyddsorganisationer. Det man inrättat är en etisk nämnd som ska pröva ett agerande etiskt.

Vem bör ingå i en sådan nämnd, förutom kanske de redan nämnda? Om vi förhåller oss rent vetenskapligt till spörsmålet bör en inte så vild gissning vara att *etik*er bör utgöra grundstommen i

den etiska nämnden. Idag finns den epitet inte. *Etiker* är istället synonymt med akademins filosofer eftersom det är filosofin som sysslar med etik på en akademisk och vetenskaplig nivå - det är på de filosofiska institutionerna runt om i världen ”etikerna” finns i form av studenter, doktorer och professorer. Man har därför anledning att fråga hur många filosofer (i en utbildad och akademisk mening) det finns i varje nämnd, eftersom dessa är våra främsta forskare inom ämnet etik.

Ska sanningen fram finns det inget krav på att det ska finnas någon med etisk kompetens i nämnderna. Det framgår klart och tydligt om man tittar på vilka som är med i dem - jurister, forskare, labbpersonal, lekmän, och några djurvänner.

De etiska beslut som tas i nämnderna tas därför inte utifrån vad vetenskapen säger eller har att erbjuda, ty den *relevantaste* vetenskapen i form av filosoferna sitter inte med i nämnderna. Istället fattas besluten i princip godtyckligt efter varje nämndemedlems egna värderingar och tyckande, utan krav på en teoretiskt rättfärdigande argumentation där bevis i form av intellektuella argument behöver framläggas. Bryskare uttryckt skulle man kunna hävda att merparten, om inte alla, av medlemmarna i de etiska nämnderna saknar kompetens eller har tvivelaktig sådan. Kompetens inom etikens värld kan man, såvitt undertecknad förstått, endast få på universiteten och högskolorna då man läser ämnet praktisk filosofi, med inriktning på etik förstås.

Inte nog med att nämndemedlemmarna är inkompetenta, de är med största sannolikhet dessutom medlemmar av den kultur som i grund och botten är speciesistisk. De är redan präglade av speciesismen och verkar, eftersom de saknar den analytiska och teoretiska kompetensen, inom ramarna för det konventionella tänkandet - och detta tänkande är förkastligt enligt just de som inte sitter med i nämnderna - våra vetenskapliga vänner filosoferna.

Även om man inte skulle ha kravet på professionalism och vetenskaplig riktighet går det att ifrågasätta dessa fjorton lekmäns metodik. Vetenskapsrådet och Uppsala universitet skriver på Codex bl.a:

” Enligt den svenska djurskyddsförordningens (SFS 1988:539) 49 § gäller att:

’Vid prövningen av ett ärende skall nämnden ta hänsyn till å ena sidan försökets betydelse och å andra sidan lidandet för djuret. Nämnden skall avslå en ansökan om att få använda djur för vetenskapliga ändamål, om en sådan användning inte kan anses angelägen från allmän synpunkt. Nämnden skall också avslå en ansökan om sådan användning av djur, om det är möjligt att få likvärdig kunskap genom andra metoder.’

DFS 2004:4 säger att den försöksplan ska väljas som förorsakar det minsta lidandet och den

lägsta graden av bestående men för det enskilda djuret. Vidare bör valet inriktas mot en plan som har de största utsikterna att ge ett tillfredsställande resultat, tar i anspråk djur med den lägsta graden av neurofysiologisk känslighet, samt kräver det minsta antalet djur. En försöksledare ska i ansökan särskilt överväga, motivera och beskriva slutpunkt, avbrytningspunkt, hur bedömningen av smärta, obehag eller annat lidande för djuren ska göras, samt hur tillsynen av djuren under och efter försöket ska utföras.”⁴³

Man behöver inte ens vara en utbildad filosof för att förstå vilka problem nämnden redan ställs inför.

Nämnden ska ta hänsyn till djurens lidande, men också försökets betydelse. Vilka i nämnden kan förstå eller ens förklara försökets betydelse mer än forskarna själva, som enligt siffrorna att döma, anser att hela 98% av alla djurförsöken har stor tillräckligt stor betydelse? Lekmännen är trots allt bara lekmän och rättar sig förhoppningsvis efter ”expertisen”. Expertisen, i den form den nu finns där och inom det de nu är experter (vilket fortfarande inte är etik), säger att forskningen är av vikt. Är det då konstigt att 98% går igenom?

Nämnden ska också avslå försök om man kan få likvärdig kunskap utan att involvera djur, med t.ex. simulationer eller andra modeller. Hur vet nämnden om det är möjligt? Återigen - hur vet lekmännen vad forskningen kan och inte kan? Och, vilka skäl har forskningen att ta fram dessa modeller om man hela tiden tillåts forska på djur? Sist men inte minst, när är kunskaperna likvärdiga, och vem avgör det - de jäviga forskarna?

Vi har nu sett att det finns skäl att ifrågasätta nämnderna som institutioner. Dessa skäl, om de är korrekt anförda, räcker långt för att underminera påståendet om att de etiska nämnderna skyddar och värnar om medlemmar av andra arter, och de kan sammanfattas på följande vis:

- Nämnderna saknar rationell legitimitet eftersom de, sett ur etikens perspektiv, utgörs av hela 14 lekmän, och inte 7. Nämnderna är alltså inte en instans som bör ha ett fällande omdöme i etiska frågor, och att acceptera dessa omdömen som om de vore uttalade av en expertis är, som det framgått, ett felslut då filosoferna inte har en avgörande roll.
- Nämnderna har heller inte kompetens att bedöma vad som är bra eller dåligt för vetenskapen. De skulle kunna, som i vissa fall med djurförsök, rent utav stävja vetenskapen istället för att främja den genom sin ogrundade attityd som säger att djurförsök i regel är gynnsamma. Lagg märke till att särskilt det sistnämnda inte är något som bevisats eller som gäller universellt - forskningsmetodiken har

ingen uttalad tes om att djurförsök är nödvändiga och att vår *framtida* utveckling hänger på dem.

- Majoriteten av medlemmarna i nämnderna är med största sannolikhet speciesister då de är indoktrinerade och uppvuxna i en speciesistisk kultur. Att låta dem sitta i nämnden är som att låta ”Dr.” Mengele & Co. sitta i en jury där en person av judisk härkomst ska dömas. En majoritet av dem kan därför antas vara partiska.
S.B.

Päls & mode

85. Vi bör acceptera päls från djur som fångats med saxfälla, för indianerna och eskimåernas skull.

Den avgörande frågan i just detta fall är naturligtvis huruvida vi anser att indianer och eskimåer ska ha rätt att bevara sin kultur, utan att i stor skala plåga och döda djur (observera att endast två procent av Kanadas ursprungsbefolkning, inuiter, ägnar sig åt fångst av pälsdjur). En självklar åtgärd vore att möjliggöra för dessa människor att försörja sig på ett sätt som är i överensstämmelse med djurs önskemål att slippa lidande och en förtida död.

Brott i kulturens namn

Den livsstil som vi inte accepterar för oss själva ska vi inte påtvinga andra. (De som slungar ut ovanstående påstående menar sällan att vi ska fånga vilda djur med saxfällor i Sverige). Det är för övrigt ett dåligt argument att tillåta grymhet i traditionens eller kulturens namn. Negerslaveriet i de amerikanska sydstaterna innehöll en särskild kultur, men det rättfärdigade inte slaveriet. Könstympling av kvinnor är en del av kulturen i vissa länder. Det är ändå inget skäl för detta kvinnoförtryck.

P.S.

86. Pälsdjuren är domesticerade, ett slags husdjur. De lider inte i burarna.

Pälsdjur i burar drabbas av apati, eller stereotyp beteende som överdriven putsning av sin päls. Att rävhonan ofta biter ihjäl sina ungar är ett annat tecken på vantrivsel. Minkar lever ofta i vatten och är goda simmare. Ett sådant beteende har de förstås ingen möjlighet till på pälsfarmerna.

P.S.

87. Läder och päls är miljövänligt.

Eftersom stora mängder krom används vid konventionell läderframställning är läder allt annat än ekologiskt. Till detta ska man lägga att genom att köpa läder så bidrar man till köttindustrin (läder är ingen så kallad biprodukt. Skinnen representerar en ansenlig del av boskapens värde), en av de stora miljöbovarna.

Päls är miljöfarligt...

I Sverige klassas pälsfarming som miljöfarlig verksamhet. Pälsfarmerna förorenar grundvatten och läcker näring till åkermark. Vid bearbetning och behandling av päls används giftiga kemikalier. Men även om det vore ekologiskt med läder och päls finns det andra alternativ som inte är sämre i ekologiskt avseende och som dessutom inte går ut över djur.

P.S.

88. Att de rovgiriga minkarna gör rent i skogens skafferier beror på stolliga djurvänners minkutsläpp.

Helt fel. Vad man än anser om att det finns vilda minkar i den svenska faunan så är sanningen att det är pälsindustrin som är orsaken till att de finns här. Minkarna, vars ursprungliga miljö är Nordamerika, har fötts upp på farmar i Sverige sedan 1928. Enligt radioprogrammet Vetandets värld smet minkar från farmarna redan från början. De etablerade sig först vid sjöar och vattendrag, och sedan vid kusterna. Minkar får sex till sju ungar per hona. Det är ett skäl till att de ökat explosionsartat de senaste fem tio åren.

Kritik från djurrättsorganisationer

De utsläpp som djurrättsorganisationer gjort de senaste åren påverkar förstås inte minkpopulationen mer än möjligen lokalt. I synnerhet som de flesta minkar som är uppfödda på farmar inte överlever i det fria. Flera djurrättsorganisationer har bl.a. av detta skäl kritiserat minkutsläpp i stor skala.

P.S.

89. Vad är felet med ull, silke och dun?

Ull

Vetenskapsmän har genom åren avlat fram merinofår vilka är överdrivet rynkiga. Ju mer rynkor, ju mer ull. Olyckligtvis, är större vinster sällan i fårens intresse. I Australien innebär fler rynkor mer svettning och känslighet för ett hemskt tillstånd som kallas flugangreppet (fly-strike).

Det beror på larvansamlingar i de svettiga vecken i fårets överdrivet skrynkliga hud. För att motverka detta, utför djuruppfödarna en operation utan bedövning som kallas för "mulesing", där sektioner av kött skärs bort runt anus, med ett blodigt, smärtsamt sår som följd.

Utän mänsklig inblandning, skulle får ha precis tillräckligt med ull för att skydda dem från kyla, men de vetenskapliga uppfödningsteknikerna har sett till att dessa djur har blivit ullproducerande odjur.

Deras onaturliga börda av ull (ofta halva deras kroppsvikt) ökar deras misär under sommaren då de ofta dör av överhettning. Och, en miljon får dör bara i Australien varje år på grund av köld efter rakningen.

Varje år dör tio miljoner lamm innan de har blivit mer än några få dagar gamla enbart i Australien. Detta beror på ett alldeles för ohanterbart stort antal får och otillräckliga djuruppfödare.

Av ull från Storbritannien, är 27% ”skinn ull”, taget från skinnen av slaktade får och lamm.

Silke

För att utvinna silket använder man kokongen medan den fortfarande innehåller den levande larven. Detta ger längre silkestrådar än om larven tillåts framträda. Silkesmasken kan med säkerhet känna smärta och den kommer att dra ihop och vrida sig när den skadas.

Dun

Metoden att plocka fågeln levande är utbredd. Den skräckslagna fågeln lyfts upp i nacken, med sina ben bundna, och sedan rycks alla kropps fjädrar ut.

Den kämpande gåsen får utstå skador och efter prövningen kastas den tillbaka till sina olycks-kamrater tills det blir dags igen. Denna tortyr, som har beskrivits som ”extremt grym” av veterinärer, och även av gässuppfödare, börjar när gåsen endast är åtta veckor gammal. Detta upprepas två eller tre gånger till med åttaveckors intervaller. Fåglarna slaktas sedan. De ”lyckosamma” dödas först och plockas sedan.

MT

Jakt

90. Jakt är en gammal fin tradition.

Oetiska samhällsföreteelser bör avskaffas. Att de är traditioner, något som pågått länge, gör bara vår skyldighet att avskaffa dem ännu starkare. Har individer lidit länge under ett förtryck är det ännu mer bråttom att befria dem.

Tradition att jaga?

Är jakt då traditionellt? Fysiologen och ekologen Jared Diamond skriver:

”Studier av de flesta nutida jägarsamlare med långt effektivare vapen än tidiga Homo sapiens visar att det mesta av en familjs kaloriintag kommer från växter som samlats av kvinnorna — Under större delen av vår historia var vi inte mäktiga jägare, utan skickliga schimpanser, som använde stenredskap för att anskaffa och bearbeta växter och smådjur.”

Statussymbol

Under lång tid var jakten kungen och adelns privilegium. Jakt har fått status till stor del för att det var något de rika och mäktiga sysslade med, det gäller för övrigt köttkonsumtion i största allmänhet. Jakt med älggropar eller spjut, för att klara livhanken må vara traditionellt. Nöjesjakt med sofistikerade gevär, kikarsikten och walkie-talkie är ett mycket nytt påfund. I vilket fall bör vi inte bevara dåliga traditioner.

P.S.

91. Vad är oetiskt med älgjakt?

10 000 älgar och 60 000 rådjur skadskjuts varje år, enligt Svenska Jägareförbundet. Skadskjutna älgar kan plågas i flera dagar. Jägarexamen kan man ta över en helg, utan att någonsin sett en levande älg. De nyexaminerade jägarna tränar alltså på levande djur. Det har blivit vanligt att älgjakt fungerar som ett sätt att knyta affärskontakter. Oerfarna jägare – ibland från andra länder – beväpnas. Inte sällan med skadskjutningar som följd.

Skadskjuten demokrati

Svenska Jägareförbundet är inte bara ett hot mot djuren utan också mot demokratin, om man får tro Studieförbundet Näringsliv och Samhälles (SNS) Demokratirapport 1996. Där står: ”Staten och Jägareförbundet har bundits samman i en symbios av beroenden...Jägareförbundet uppträder både som

expert åt staten och som intressegrupp för medlemmarna.”

Jägareförbundet har under många år fått stora summor i statsbidrag för oklara och allmänt hållna uppgifter. 1997 uppgick de till drygt 46 miljoner.

P.S.

92. Den så kallade sårchocken gör att djuren inte känner smärta när kulan träffar.

Birger Schantz, tidigare professor i veterinär kirurgi och nu forskningsdirektör vid Försvarets forskningsanstalt (FOA), har forskat kring skottskador i 20 år. Att påstå att djuren inte skulle känna något första timmen efter skottet – den så kallade sårchocken – beskriver han som cynisk:

”Ingen kan säga att ett påskjutet djur inte lider. Vad vi vet är att nervsystemet som uppfattar smärta ser ut ungefär likadant hos alla däggdjur. En bra tumregel är att det som du tror gör ont på dig själv också gör ont på ett djur.”

P.S.

93. Jakten håller nere viltpopulationen.

Om det inte vore nöjet av att jaga utan populationsvård som driver jägarna till skogs kan man för det första fråga sig varför de inplanterar vilt, dvs. med mänskligt ingripande ökar stammen. Och för det andra varför de dödar rovdjur, som håller populationen nere utan mänskligt ingripande.

Jägarna döljer inte att de ser rovdjuren som konkurrenter om bytet, och jägarkåren bidrar till att hålla liv i rovdjurshatet. För det tredje. Om det inte var jaktens sport och spänning som lockade, varför avstår man då från att använda motorfordon. Med dessa kunde ju populationskontrollen sker mer effektivt. För det fjärde. Varför jagar man så kallat småvilt? Populationen av hare, orre, tjäder och andra små djur som dödas, påverkas inte nämnvärt av jakten på dem.

P.S.

94. Jägarna har bra skäl till att jaga - skäl som ni inte tar upp här.

Följande skäl till jakt ges av det svenska jägareförbundet:

- ”Vi har våra rötter i jakten. Under den längsta delen av den tid vi människor funnits på jorden

har vi varit jägare. Att jaga är ett naturligt sätt att leva.

- Jakt är ett sätt att uthålligt skörda ett överskott som naturen ger. En betydelsefull del av jaktskickligheten är att nyttja den resursen klokt och inte ta ut mer än naturen producerar.
- En viktig del av den jaktliga upplevelsen är att jaga med etik. De regler nöjesjägarna jagar efter är betydligt hårdare än de villkor som råder i naturen.
- I den jaktliga känslan ingår också tillfredsställelsen att själv kunna hämta sin mat från naturens skafferier och laga till den. Viltet har levat ett naturligt liv fjärran från djurfabriker, antibiotika och andra konstgjorda sätt att hantera djur.
- Att jaga tillsammans är ett naturligt sätt att umgås. I jaktlaget blir man bedömd efter hur god jägare och kamrat man är, inte efter social position gods och guld.
- Jakt är också naturupplevelse. Många jakt dagar är det enda "bytet" minnen av upplevelserna i skog, på fjället eller i skärgården.
- Den trognaste jaktkamraten är hunden. Mycket av jaktlyckan ligger i att träna sin hund och glädjas åt hans arbete. ”⁴⁴

Dessa punkter ska vi nu kika närmare på och bemöta i tur och ordning.

Punkt ett berör var vi har våra rötter som människor. Detta argument skulle måhända kunna vara ett argument för jakt om inga andra metoder att få mat fanns, att se på hur vi bar oss åt på stenåldern hade kunnat hjälpa oss om det bidrog till mat på bordet, men lyckligtvis har tiderna förändrats. Idag kan man få mat på annat sätt än jakt. Faktum är att jaktens bidrag till all mat som serveras i västvärlden är väldigt klent.

Man fortsätter och påpekar att vi jagat under flera århundraden, och på naturligheten i akten. Detta påstående talar, hur gärna jägarna än önskar det, inte för jakt. Det talar i själva verket inte för *någon* tänkbar företeelse alls. Att man gjort handling x under tid y rättfärdigar inte handlingen, speciellt inte då den utförs i framtiden. Den tid en handling pågått har alltså föga etisk relevans: Skulle man kunna rättfärdiga handlingar på det viset hade t.ex. stöld, våldtäkt, kidnappning och diverse annat varit legitimt helt enkelt för att man alltid gjort det – det är naturligt, precis lika naturligt som jakt, och, det har förekommit lika länge också.

De menar också att jakt är ett naturligt sätt att leva. För jägare kanske det må vara så, de definierar

själva jakten som ett naturligt sätt att leva. På precis samma sätt kan en våldsverkare eller huligan resonera när den slår sönder andras egendom eller klubbar ner en människa – att slå är ett naturligt sätt att avreagera sig på, ett naturligt sätt att leva.

Om de med ett naturligt sätt att leva menar att de skaffar födan genom att själva jaga motsäger de sig för övrigt eftersom en väldigt liten del av all deras föda utgörs av jakten.

Vidare är det viktigt att inte falla i den grop som de försöker gräva: Genom att skriva att jakt är ett naturligt sätt att leva ställer de upp en dikotomi av typen ”jakt är ett naturligt sätt att leva, därav följer det att inte jaga är ett onaturligt sätt att leva”. Detta är en falsk dikotomi, det finns fler alternativ, som att t.ex. *inte* jaga, men *likväl* leva naturligt. Ett naturligt leverne kan således inte enbart definieras utifrån jakttermer. Ett konkret exempel på det är nomadfolken i Afrika – de lever väldigt naturligt, utan att jaga eftersom de kanske varken vill eller har möjlighet till det.

Punkt två tar upp den ekologiska balansen som skäl till jakt. Detta argument bemöts under en annan fråga i FAQ:en.

Här räcker det med att belysa att den ekologiska balansen många gånger kan behållas utan jakt, samt att det är människan som är anledningen till att balansen brutits från första början. Istället för att jaga kunde man jobbat på att återskapa naturliga miljöer där de reducerade arterna kan leva, och på så sätt bli en del av det ekologiska systemet. Ett fungerande ekologiskt system sköter sig självt genom en symbios av alla involverade djur- och växtarter. Mänskliga jägare är överflödiga i ett sådant system. Jakt kan i bästa fall vara en ytterst temporär lösning, men utan annat långsiktigt och medvetet artbevarande arbete är det inget som bidrar till att återställa de ekologiska system vi en gång förstört.

Punkt tre berör etiken. Där menar jägarna att det de gör är väldigt mycket mer kontrollerat än det t.ex. rovdjuren i naturen gör. Detta är ett väldigt platt påstående, det säger oss ingenting och ingen hade fått för sig att förneka själva påståendet eftersom det uppenbarligen är sant.

Tyvärr kvittar sanningshalten eftersom påståendet inte rättfärdigar deras gärningar. Regleringen, om den fungerar och efterlevs, *minskar* i bästa fall antalet illdåd, men det i sin tur gör inte att de illdåd som likväl begås blir goda gärningar.

Att sedan dessutom peka på att djuren i naturen har ”mildare villkor” då det kommer till jakt än vad mänskliga jägare har är en missvisande jämförelse – människorna *behöver* ju inte ens jakten till att börja med, medan jakten för de djur som nu jagar de facto är livsnödvändig, både för dem själva och övriga i naturen med hänseende på det ekologiska

systemet. För övrigt behöver det knappast påtalas att djuren inte har samma val som människan - vi kan låta bli att jaga.

Punkt fyra visar att jägare säger sig värdesätta känslan de får av att hämta naturlig mat som är fri från djurindustrins gifter. Denna punkt är ytterst intressant, den antyder att jägare är människor som är måna om att äta ekologisk mat och att de motsätter sig en del av djurindustrins verksamhet.

De skriver att de får en "tillfredsställelse" av kunna hämta sådan mat från naturen. Denna tillfredsställelse hos jägarna borde rimligtvis kunna uppnås om de istället för att jaga gjorde något mer konstruktivt och fredligt, som att odla tomater eller annat på en kolonilott eller i växthus. Förbundet är stort, de skulle t.ex. kunna köpa mark och odla tillsammans, möjligheterna är många om viljan finns, och ska man tro dem så finns den där.

Betraktar man denna punkt en aning seriösare måste man ifrågasätta uppriktigheten i den: Handlar jägare verkligen ekologisk mat? Protesterar de mot djurindustrin? Är de t.ex. med i Förbundet Djurens Rätt för att på så sätt förändra djurindustrin? Vilken annan mat brukar de själva hämta från naturens skafferier? Odla de grödor? Plockar de bär och svamp? Svaren på dessa frågor torde vara jakande om deras påstående är uppriktigt.

Oavsett hur det förhåller sig med ovanstående måste man ställa sig följande fråga: Går jägarens tillfredsställelse före de jagade djurens liv och lidande? Om så, hur kommer man fram till det?

Punkt fem är en social aspekt på jakten, man belyser att den kamratskap som finns inom jakten är god och fördomsfri, samt att jakten är ett sätt att umgås på. Detta har, tja, inget att göra med rättfärdigandet av mord och tortyr att göra.

Det är glädjande att det finns trevliga sociala gemenskaper, men man måste vara bra naiv om man tror eller insinuerar att jakten är den bästa av dem eller en sådan som inte går att uppnå på annat sätt. Jakt är en social gemenskap som bygger på att man tillsammans *tar livet av* alternativt *skadeskjuter* andra individer som upplever smärta. Jämför detta med en gruppvåldtäkt, där våldtäktsmännen pekar på sina sociala band och hur bra kompisar de är medan de våldtar eller planerar våldtäkt, eller kanske bare ger sig ut på en våldtäktsrunda utan att den kvällen ha våldtagit en enda kvinna.

I punkt sex poängterar man vilken naturupplevelse man får genom jakt, men observera – de menar att man får den naturupplevelsen *även om* man inte skjuter ett endaste djur. Invändningen ges därför av jägarna själva.

Sista punkten tar upp jägarens relation med hunden. Denna relation kan finnas även om man inte mördar eller skadar djur.

Det finns bevisligen många hundägare som har en underbar relation till sin hund utan att för den delen någonsin ha jagat. Jägarens relation till hunden *kan* dessutom ha exakt samma form utan att något djur måste dö – t.ex. så kan någon av jägarens släktingar springa i skogen och bli jagade av hunden.

Sist men inte minst är jägarens relation till sin hund mindre etiskt intressant sett ur ett lidandeperspektiv där man ser på vad bytesdjuren får utstå.

Jägarförbundet skriver också:

"Självklart är jakten utsatt för kritik av grupper i det omgivande samhället. Svaret på varför vi jagar är att jakten ger oss jägare mycket. Skalar vi bort alla de självklara sakerna som kamratskap, arbete med hundar, ekologisk mat och vistelse i naturen återstår själva kärnan i jakten – det är en skön och rik känsla att få fälla ett byte och i bästa fall ta med det hem, eller bara delta i en jakt. Jakt kan inte beskrivas, den måste upplevas."⁴⁵

"Skalar vi bort alla de självklara sakerna som kamratskap, arbete med hundar, ekologisk mat och vistelse i naturen..." Dessa saker skalade vi precis bort, därför ska vi istället kika närmare på följande resonemang:

"...återstår själva kärnan i jakten – det är en skön och rik känsla att få fälla ett byte och i bästa fall ta med det hem, eller bara delta i en jakt."

Jägarna försvarar här jakten med att det helt enkelt är en skön känsla. Det är en skön känsla för dem att mörda, och *därför* ska man acceptera deras handlingar.

Detta är dessutom självaste "kärnan i jakten". Denna acceptans finns det givetvis inget som helst utrymme för i en rationell etik. Deras känsla är lika irrelevant som i en del av de redan kritiserade punkterna. Den är irrelevant för att jägarna av någon anledning glömmer komplettera den etiska kalkylen: I den ska man nämligen ställa *deras* känsla mot den *jagades/beskjutnas* känsla. Först då kan man resonera om vilken hänsyn man bör ta till respektive känsla, och, med en komplett etisk kalkyl är svaren mer än evidenta.

Samhällets distansering

Vidare skriver jägarförbundet:

"Lägger vi ett storskaligare mönster över jaktkritiken märker vi att vi är på väg från en landsbygdskultur med landsbygdens värderingar med nära och naturliga vägar från sätten att försörja oss, till värderingar som kommer från storstadens

sätt att hålla naturen och de naturliga sammanhangen på armslängds avstånd.”⁴⁶

Urbaniseringen och den inverkan den haft på folket går i linje med vad jägarförbundet skriver. Stadsmänniskan har en uppfattning om saker och ting som präglats av den miljö hon är uppvuxen i, den moderna staden är självfallet en social faktor som påverkar och formar individen. Att detta medför en beklaglig distansering från djur och natur är både vi och jägarförbundet fullt eniga om.

Våra olikheter blottläggs när man frågar sig på vilket sätt detta är anknutet till jakten som fenomen. Jägarna verkar mena att jaktkritikerna är urbaniserade och därför inte förstår varför man bör jaga. Det hänvisas till ”landsbygdens värderingar”, och i kontrast till dem ställs det urbaniserade folkets värderingar.

Detta sätt att bortförklara kritiken mot jakt avfärdar inte den. Det som görs är en enkel kategorisering av värderingar. Den ena kategorin sätts i en positiv kontext och den andra i en negativ, och kritikerna kastar man in i den negativa. Av förfarandet framgår att man inom jaktrörelsen har en förutfattad mening om vad ”jaktkritik” är och kan tänkas bestå av. Den kritik som ges i bl.a. denna faq *kategoriseras* istället för att göra det man borde ha gjort – *bemött* den.

De argument som finns i faq:en är inte nya. De har sett likadana ut sedan djurrättens begynnelse p.g.a. att det som kritiseras, jakten och dess konsekvenser, inte bytt karaktär. Personerna inom jaktrörelsen är väl medvetna om detta men likväl bemöts inte en enda av de sedan länge bekanta invändningarna mot jakt.

Som jägare kan man inte gömma sig för kritiken genom att försöka ge sken av att vara en anspråkslös miljövän som vill vara ett med naturen och leva naturligt. Det där är, även om det låter vackert, inget svar på den kritik som djurrättsrörelsen kommer med. Att kalla x för y är således inte att ogiltigförklara x. Jämför det med nazisterna då de kallade judarna för svin: Blev de mindre människor enbart för att de blev kallade för svin?

Sköt ert, så sköter vi vårt....

Jägarförbundet hävdar också att:

”Vi anser att var och en får tycka som den vill, människor äger sina egna känslor. Vi jägare respekterar andras åsikter, då får också andra respektera våra”⁴⁷

Vi nazister anser att var och en får tycka som den vill, människor äger sina egna känslor. Vi nazister respekterar andras åsikter, då får också andra respektera våra.

Med ovanstående argumentation finns det ett antal problem. Nazisterna ansåg inte att judar, svarta m.fl. var människor. Dessa fanns alltså inte i

nazisternas etiska sfär. På samma sätt räknar jägarna inte in icke-mänskliga djur i sin.

Den viktigaste invändningen här är att det inte är relevant om jägarna respekterar mina eller dina åsikter. Här finns inte en reell konflikt mellan människor. Det är just det som jägarnas uttalande avslöjar, att de tror att det den etiska konflikten finns mellan djurrättaren och jägaren själv. Det rör sig dessvärre inte om en sådan konflikt. Konflikten står primärt mellan jägaren och den jagade. Djurrättarens roll är att vara den stummas advokat, och inte rollen av en etiskt diskriminerad part.

Det är mycket möjligt att jägare respekterar djurrättare och andra, men vad förändrar det för djuren som får lida eller plikta med sina liv för att jägarna ska ha en hobby? Respekten och omtanken är alltså missriktad, och detta missförstånd visar återigen på jägarnas antropocentrism.

S.B.

Etologi - djurens beteende och behov

95. Människans överlägsna intelligens gör att vi lider mer än djur.

Visst finns det skäl att tro att människans mentala kapacitet gör att hon lider mer än djur i motsvarande situation. En döende människa kan t.ex. lida av vetskapen att hennes barn lämnas ensamma och av vetskapen att hon inte kommer att kunna förverkliga de livsmål (t.ex. karriär, få barn, resa jorden runt) hon hade. Ett döende djur lider inte av just detta.

Hantera smärta

Man kan emellertid också hävda det motsatta. Det tycks finnas skäl att tro att frånvaron av ett komplicerat språk och hög intelligens leder en individ att lida värre. Detta menar t.ex. fysiologen och filosofen Bernard Rollin. Han refererar bl.a. till smärtfysiologen R L Kitchell som anser att det faktum att djur inte kan hantera smärta och fara med sitt intellekt på samma sätt som vi, gör att de lider mer. Författaren Brigid Brophy tar upp samma tanke när hon skriver: ”smärtan uppfyller troligen fårets hela förmåga till upplevelse på ett sätt som sällan sker inom oss då vårt intellekt och vår fantasi kan göra våra upplevelser mindre omedelbara”.

I fånglägret

Peter Singer illustrerar detta faktum med att man till en krigsfånge kan säga att vederbörande släpps fri när kriget är slut. Ett djur kan däremot inte veta om den fångenskap eller smärta det utsätts för ska vara för evigt, något som gör lidandet värre.

P.S.

96. Om djuren inte mådde bra skulle de inte växa och producera ägg, kött och päls.

Detta är fel. Höns kan värpa trots äggledarinflammation och grisar som inte kan stå på bakbenen kan växa lika fort som friska grisar. Etologen Per Jensens slutsats är att det inte finns något samband mellan god välfärd och god produktion.

P.S.

97. Djuren har det bra. Det vore inte lönsamt att behandla dem illa.

Det intressanta för djurindustrin är inte avkastning per djur utan avkastning per enhet (t.ex. per djuruppsättning). Animalieproducenterna gör större vinst på att ha många djur (även om det skulle ge lite mindre avkastning) än färre djur som ger högre avkastning.

”Djurvetenskapsmän har visat att fler djur dör i takt med att man tränger ihop dem, men dessa förluster är obetydliga jämfört med den högre avkastningen av kött och ägg per ytenhet, arbetskraftskostnader och fasta utgifter”, skriver Jim Mason och Peter Singer. Av detta skäl har djurindustrin börjat föda upp grisar i våningsburar som burhöns. Det sker bland annat i Danmark, det land från vilket vi importerar mest griskött.

Burhönsförbudet

Ett bra exempel på att det kan vara ekonomiskt lönsamt att behandla djur illa är den svenska äggindustrins motstånd mot att avskaffa hönsburarna. För äggproducenterna är det lönsamt att hålla hönsen på en så liten yta som möjligt. Om det inte vore ekonomiskt lönsamt att utnyttja djur till max skulle djurindustrin, vars enda mål är vinstmaximering, naturligtvis inte göra det.

P.S.

98. Djuren vet inte om något annat liv. De är framavlade och lider inte av sin fångenskap.

Djuren behåller sina medfödda instinkter och genetiskt betingade behov av att bete sig naturligt, även om man domesticerar dem och håller dem fångna. Släpper man ut en höna från buren, börjar hon snart att bete sig naturligt, sprätter, flaxar med vingarna, sandbadar, bygger reden osv. Djurens hjärnor är ”programmerade” att utföra vissa beteenden. En sugga som närmar sig grisningen vill bygga bo – och manifesterar bobygningsbeteende – trots att hon egentligen inte behöver det på grisfarmen, där farmaren sörjer för att hon och hennes barn håller sig varma.

”När djurfabriksägarna säger oss att djur som hålls i ’intensiv’ (dvs. ’koncentrations’) läger, är välvilligt besparade den stränga vintern utomhus och att kalvar inte har något emot att stå uppbundna på livstid på spaltgolv, därför att de inte vet om något annat, borde det eka i vårt historiska samvete: Minns du hur de barnlika svartingarna välvilligt besparades frihetens ansvar, hur pigorna inte plågades av att skura hela dagarna, därför att de var vana vid det, hur de fattiga accepterade att bo i slummen för de hade ju aldrig vetat om något

annat?” Författarinnan Brigid Brophy i Clark & Linzey Political Theory and Animal Rights

P.S.

99. Hur vet du att djur lider?

1600-talsfilosofen René Descartes förnekade att djur kunde lida, men denna uppfattning har alltid varit ovanlig, och idag ifrågasätter väldigt få att djur kan känna smärta. Hur vet vi att människor lider? Jo, vi känner igen deras beteende från våra egna erfarenheter av smärta.

De klagar eller gråter, de vrider sig och försöker komma bort från det som orsakar smärtan. Dessutom vet vi att andra människor har ett likadant nervsystem som vi själva. Observera att detsamma gäller djur (men inte växter). Djur betar sig i princip som människor när de upplever smärta (de skriker, försöker fly osv.). Dessutom har de ett nervsystem som liknar vårt.

P.S.

Hur vet du att någon alls lider? Många filosofer menar att man inte kan *veta* att någon annan än en själv kan lida. T.ex. så kan det vara så att människor runt omkring oss inte lider. Vi ser dem göra vissa rörelser och ljud, som vi själva gör när vi lider, men de kan givetvis vara ett sammanträffande (om än ytterst osannolikt) eller så kanske de bara härmas för skojs skull.

Detta låter måhända absurd, men vad grundar sig din vetenskap om att andra människor kan lida på? Den grundar sig just på dina iakttagelser, associationer, och vad forskarna sagt åt dig vara fallet. Du har i själva verket aldrig erfårit den smärta någon annan erfar, och därför kan du alltså inte veta att en annan människa än du själv kan lida.

Det rör sig alltså om kvalificerade gissningar. Dessa verkar vara väl underbyggda med tanke på att vi p.g.a. vissa begränsningar inte kan sätta oss in i andras tankar och upplevelser så att vi förnimmar det identiska. Om vi gissar en sak om våra medmänniskor, tolkar deras kommunikation och agerande som lidande, vad finns det då för orsak att gissa på annat rörande andra djur, förutsatt att de betar sig på ett snarlikt sätt och uppfyller samma kriterier?

S.B.

100. Ett vilt djur skulle avundas tamboskapen som får stå i en varm och trygg ladugård, där de regelbundet serveras mat och slipper rovdjur.

Det är intressant att notera att neger-slaveriet försvarades på samma sätt. Slavhandeln erbjöd

afrikanerna ”ett mycket lyckligare levnadssätt” än livet i Afrika, hävdade juristen och författaren James Boswell. Men att slaverianhängare resonerat så här är förstås inget argument i sig. Låt oss granska invändningen. För det första glömmer den att det inte är en fråga om att välja mellan ett liv i det vilda eller ett liv i ladugården. Det är ju nämligen inte de vilda djuren som vi håller i lantbruket, utan framavlade och manipulerade djur som i regel inte kan överleva i frihet. Det är svårt att se vad de vilda djurens situation skulle ha med saken att göra.

Lön för mödan

För det andra är det faktum att tamboskap och andra djur i lantbruket inte behöver leta efter mat, inte någon välsignelse. Detta berövar nämligen djuren deras huvudsakliga och mest naturliga aktivitet, att leta efter föda. Resultatet blir ett liv i tristess där den enda aktiviteten är att på samma plats äta samma mat dag efter dag.

Hela eller halva livet

Till detta ska läggas att djur i det vilda, till skillnad från husdjuren, kan gå, springa, sträcka ut sig och leva i flock. Lantbrukets djur lever dessutom bara en liten del av sin naturliga livslängd. Ett liv i frihet tycks vara att föredra, om det nu fanns något sådant val. Med få undantag finns det dock inte några förutsättningar för ett liv helt i det vilda för det moderna lantbrukets djur. I en värld utan djurförtryck kanske vi kan ha grupper av lantbruksdjur i reservat, i den mån klimatet tillåter det, där de får gå fria och leva hela sin livslängd.

Lyckligt slaveri, alltjämt slaveri

Tom Regan och Gary Francione skulle svara på invändningen med att ”lyckligt” slaveri, där slavarna hölls i ”varma och trygga” bostäder, där de ”regelbundet serverades mat och slapp rovdjur” lika fullt är slaveri.

P.S.

101. Hur vet du vad djuren vill? De kan inte tala.

Inte heller småbarn kan tala, ändå vet vi ganska väl vad de vill, och framför allt vad de vill undvika (t.ex. hunger, köld och våld). Många av våra känslor, önskemål och attityder uttrycker vi icke-verbalt, genom beröringar och kroppsspråk.

Denna ordlösa kommunikation är ofta mer pålitlig är verbal sådan. Det är naturligtvis svårt att veta exakt vad djur uttrycker och vilka behov de har, men det är heller inte nödvändigt. Vi vet att de vill undvika lidande och leva goda med möjlighet till naturligt beteende. Det är tillräckligt för att vi ska sluta utnyttja dem i djurförsök, djurfabriker osv.

P.S.

Ekologi, etik, natur & miljö

102. Köttproduktion är miljöanpassad, ekologisk och naturlig. I en svältande värld har vi inte råd att avstå från köttets livsviktiga protein.

Sanningen är att vår planet och dess fattiga inte har råd med i-ländernas köttkonsumtion. En rad miljö- och solidaritetsorganisationer har påtalat att det inte räcker med rättvis fördelning av Jordens resurser om vi vill att maten ska räcka till alla. Vi måste, med tanke på befolkningsökningen, dessutom radikalt minska vår köttkonsumtion.

Proteinslöseri

Upp till 90 procent av proteinet och 96 procent av kalorierna går förlorade då man låter vegetabiliskt protein passera genom husdjur för att producera animaliskt protein. Idag används 35–40 procent av Jordens spannmål till djurfoder. Köttproduktion innebär dessutom slöseri med vatten, en allt mer bristfällig resurs.

McMiljöförstöring

Animalieproduktionen innebär en omfattande miljöförstöring. Regnskoogar har skövlat för att ge plats åt boskapsrancher. När idisslare bryter ned föda bildas växthusgasen metan. Ammoniak som avdunstar från husdjurens urin och exkrementer bidrar till försurning av sjöar och mark. Animalieproduktion kräver mer energi än vegetabilieproduktion. Det alltför höga proteinintaget som följer på animaliekonsumtion leder till kväveutsläpp till vatten via avloppssystemet. Något som bidrar till övergödning och fiskdöd. Jorderosion och vattenförorening är andra av animaliekonsumtionens konsekvenser.

Ett första steg

Vegetarianism är inte lösningen på jordens alla problem – men det är ett konkret steg i rätt riktning. Dessutom är det ett steg som var och en av oss som haft turen att födas i en välmående del av världen enkelt kan ta.

P.S.

”...halva världen svälter. Vilken planet. Och åtandet, om du är lycklig nog att ha något. Stoppa bitar av döda djur i ett hål i ansiktet. Sen, mums, mums, mums. Om någon såg det skulle de väl skratta ihjäl sig.”

- Iris Murdoch (1919–)

103. Men jag har hört att köttätande är mer miljövänligt.

I december 1997 publicerade den engelska tidskriften *New Scientist* en artikel som hävdade att köttkonsumtion var bättre för miljön än vegetariskt. Motiveringen var att en ny engelsk undersökning hävdar att det krävs mindre energi för att producera kött jämfört med till exempel salladsgrönsaker. Tidningarnas telegrambyrå skrev en notis om artikeln, som flera svenska medier uppmärksammade.

Naturvårdsverkets studie Att äta för en bättre miljö, som kom i slutet av december 1997 hävdar emellertid det motsatta. Minskad köttkonsumtion innebär minskning av energianvändningen, kväveläckaget och behovet av mark konstaterar deras rapport. Studien hävdar att det krävs ungefär fyra gånger mer energi för att producera fläskstekprotein än ärt- eller bönprotein.

Naturvårdsverket presenterar ett exempel på hur vi äter år 2021. I det är konsumtionen av kött, fågel och korv bara en fjärdedel av dagens. Hur kan *New Scientist* och Naturvårdsverket komma till så olika slutsatser?

Kalorier eller protein

Jo, den engelska undersökningen mätte energiåtgång (MJ) för att producera visst många kalorier av olika sorters livsmedel. Till exempel: Hur mycket energi krävs det för att producera 1000 kalorier tomat eller 1000 kalorier kött? Fett- och kaloririka livsmedel (som glass, potatischips och i viss mån kött) klarar sig således bra i undersökningen, medan fett- och kalorislåga livsmedel (som grönsaker) får dåligt betyg i den engelska undersökningen. Detta är förstas helt tokigt. Vi äter ju inte bara för att få i oss energi, utan näringsrik kost. Man måste alltså räkna på näringsinnehåll, om det ska vara någon mening med en sådan här studie.

Med *New Scientist* artikelns logik vore det ”miljövänligt” att bara dricka margarin, eller bara äta gräddglass, eftersom man på så vis fick i sig väldigt mycket energi, i förhållande till den energi som förbrukas vid margarin- eller glassproduktionen.

P.S.

104. Är inte djurrättsfilosofin okänslig för naturen? Ni bryr er bara om djuren, och inte växter, vattendrag och berg. Ni har inte mycket att säga om miljöförstöring, eller?

Ett sätt att svara är så här: Varför ska naturen skyddas? Eftersom växter, vatten, stenar inte kan känna eller uppleva något har de inga intressen och kan inte ha någon ”välfärd”, i någon icke-

metaforisk bemärkelse. När vi säger att en växt eller en sjö ”mår bra” uttrycker vi oss metaforiskt, dvs. säga i bilder. Ingenting kan vara gott – i någon moralisk mening – för en icke-kännande organism eller ett ting.

Att förstöra någons hem

Vi bör skydda miljön för att människors och djurs välfärd blir sämre av miljöförstöring. Det är alltså för alla kännande varelsers skull vi bör kämpa för en god miljö. Naturen är djurens hem, och bryr man sig om någon vill man inte förstöra hennes bostad, tänker många djurrättsaktivister. Eftersom köttkonsumtion bidrar till en omfattande miljöförstöring (t.ex. skogsskövling, försurning, växthusgasen metan, vatten- och landförorening, övergödning och fiskdöd) gör man dessutom en insats för miljön när man blir vegetarian eller vegan.

Det är ingen tillfällighet att djurrättsfilosofen Peter Singer är miljöengagerad och aktiv i Australiens miljöparti.

Djurrättsfilosofin inte eko-djup

Djurrättsfilosofin sätter den enskilda kännande varelsen i centrum. I detta skiljer man sig från den så kallade djupekologin/ekosofin som menar att allt levande, eller t.o.m. ekosystem, har inneboende värde.

När vi hugger ner ett träd, eller smutsar ner en bergskedja, förbryter vi oss direkt mot det enskilda trädet eller den enskilda bergskedjan, menar djupekologerna. Djurrättsrörelsen är alltså inte holistisk eller eko-djup, även om djurbefriare naturligtvis ofta har samma politiska mål, att t.ex. bevara skogar och vatten, som djupekologer.

P.S.

105. Varför begränsa sig till djur? Ska inte växter ges rättigheter? Är inte detta hyckleri?

Endast för varelser som kan känna och lida är det meningsfullt att tala om rättigheter. Varför? Jo, finns ingen känsel finns inget att ta hänsyn till. Därför har vi inga direkta skyldigheter mot växter och stenar. Däremot finns det dock andra goda skäl till varför vi ska ta vara på naturen. Framförallt för att den är hem för många kännande djur, men också för att naturen ger oss möjligheter till avkoppling och skönhetsupplevelser.

P.S.

Det allmänna argumentet om hyckleri uppträder i många olika former. En vanlig form är följande: ”Det är hyckleri att hävda kons rättigheter men inte växtens; därför har kon inte heller några rättigheter.”

Denna typ av argument används flitigt mot DR. Det krävs inga djupare analyser för att inse att de väger lätt. Först kan man anta hypotes A med följesatsen B. Om man misslyckas med att bekräfta B, är man hycklare, men det gör inte nödvändigtvis A falskt. Visst, att anta A och inte B kan sätta ifråga ens trovärdighet, men det medför inget ifråga om sanningshalten hos A.

Dessutom är påståendet om hyckleri sakligt sett ogrundat. I exemplet ovan finns det grund för att skilja mellan djur och växter (växter har inget centralt nervsystem), så anklagelsen om hyckleri är orättvis. Man kan anse att kriteriet är fel, men antagandet av ett sådant kriterium upphäver anklagelsen om hyckleri.

Slutligen, kan anklagelsen om hyckleri i de flesta fall reduceras till simpel artism. Exempelvis, kan citatet ovan omkastas till: ”Det är hyckleri att ge människor rättigheter men inte växter, därför kan inte människor ha rättigheter.”

För att komma undan denna *reductio ad absurdum* i första citatet, måste man hitta en avgörande relevant skillnad mellan kor och människor, med andra ord måste man rättfärdiga den artistiska tilldelningen av rättigheter till människor men inte till kor.

D.G.

106. Växter kan känna smärta.

Nej. En av dem som spritt denna idé är L. Ron Hubbard, grundare till den religiösa sekten scientologikyrkan. Det finns inget vetenskapligt stöd för detta påstående.

T.ex. har växter, till skillnad från människor och djur, inget centralt nervsystem. Evolutionen utrustar oss med egenskaper vi behöver i kampen för överlevnad. Eftersom växter inte kan förflytta sig vore det högst osannolikt att evolutionen utvecklat dem med förmågan att känna smärta. De skulle inte, till skillnad från människor och de flesta andra djurarter, ha någon nytta av smärtförmimmelse (t.ex. rycka bort handen från eld eller en het platta).

Växter betar sig inte som djur och människor när de skadas. Om det skulle visa sig att växter kunde känna smärta skulle skälen att äta veg-mat vara ännu starkare, eftersom animalieproduktion kräver mycket mer vegetabilier än om vi konsumerar dem direkt utan omvägen via djur.

P.S.

107. I naturen äter djuren varandra. Innebär det inte att människan, som ett djur bland andra, har rätt att äta andra djur.

För det första måste rovdjur döda för att överleva. Det behöver inte vi som lever i dagens i-länder. För det andra bör vi inte ta naturen eller det ekologiska kretsloppet som förebild när det gäller vårt moraliska agerande. Om vi tar naturen till förebild får vi avskaffa sådant som sjukvård och socialt skydds nät, och acceptera ett samhälle där svaga lämnas åt sitt öde.

Vi hamnar i någon form av fascism där starka lever på svagas bekostnad. Det är en annan sak att det självfallet är viktigt att känna till fakta om natur och ekologi för att kunna fatta väl avvägda etiska beslut.

Moralisera över vargen

Skillnaden mellan oss och andra djur är att vi kan fundera kring vad som är rätt och fel. Djur kan lika lite som spädbarn resonera etiskt. Det är lika meningslöst att kritisera vargen som river en ren som spädbarnet som slår sönder en vas. Vuxna människor kan dock välja mellan rätt och fel, vi kan förstå när vi handlar fel, och därigenom har vi ett moraliskt ansvar.

108. Måste inte djurrättsaktivister agera polis i naturen och rädda haren från räven?

En form av kritik som riktades mot Peter Singer och andra lidandecentrerade djurrättsfilosofer, skulle kunna formuleras så här:

Om vi anser att lidande är någonting ont, oavsett om den som utsätts för det är svart eller vit, människa eller djur, innebär det att vi måste gå in för en alternativ rovdjurshållning, för att skydda t.ex. renar från vargar. Människor har frihet vad det gäller sin kost, vi kan välja mat som medför lidande, men har vi inte samma frihet, och skyldighet, att se till att rovdjur får en alternativ kost, så de inte äter andra djur?

Denna invändning går ut på att en jämlik hänsyn till djurs intressen får orimliga konsekvenser. Det skulle innebära att vi ständigt skulle tvingas agera polis i naturen och i djurens inbördes förhållanden.

Bör katten tas ned från trädet

De flesta anser att det är rätt att hjälpa en sköldpadda som kommit på rygg, och inte kan ta sig runt. Likaså anser vi att det är rätt att hjälpa en katt som inte kan komma ned från ett träd. Vi ingriper m.a.o. redan idag i naturen och bistår djur, på samma sätt som vi hjälper människor i trångmål. Det vore inte omöjligt att göra dessa insatser, till

djurens fromma, i något större skala. Det skulle t.ex. kunna ske genom att människosamhället i större utsträckning byggde tunnlar under motorvägar så att exempelvis älgar och rådjur ges möjlighet att röra sig över större områden. Här ligger Sverige efter kontinenten.

Pilla med ekosystemet

Det finns emellertid ett starkt skäl för att avstå från att styra och ställa med ekosystemet i stor skala, nämligen den erfarenhet som vi har av dylika ingrepp.

Några exempel är introduceringen av vilda kaniner i Australien, implanteringen av nilaborre i Victoriasjön i Västafrika, det moderna kinesiska experimentet att utplåna småfåglar, skövligen av regnskogen och koldioxidutsläpp. Resultatet har i regel inneburit minskad välfärd för samtliga inblandade, djur och människor. Lärdomen är således att vi, för djurs och människors bästa, bör visa försiktighet i vår hantering av ekosystemet. Vår utgångspunkt bör vara att man tar mest hänsyn till djurs behov, intressen och välfärd genom att låta dem leva i sin naturliga miljö, där de kan tillgodose sina intressen av att leta efter föda, para sig, röra sig fritt, upprätta en social struktur osv.

P.S.

109. Om djur normalt lider i det vilda (t.ex. brist på mat och rädsla för rovdjur) är vi då inte skyldiga att döda alla vilda djur för att minska lidandet i världen?

Från en nyttoetisk (utilitaristisk) horisont är denna fråga förvisso berättigad, eftersom nyttoetiker menar att det är lycka/välfärd som bör maximeras.

Om det är så att ett djur eller en människans liv rymmer mer olycka än lycka – detta är naturligtvis inte lätt att mäta – finns det skäl att avsluta det genom dödshjälp, anser nyttoetiker. Frågan är dock om djuren är olyckliga i det fria. Man tvingas erkänna att detta är en svår fråga, precis som frågan: Är människor mer lyckliga än olyckliga?

Söka lyckan

Charles Darwin trodde att strävan efter lycka var den huvudsakliga drivkraften för djur, och att djurens liv således innehöll mer lycka än lidande. Han menade att evolutionen utrustat oss med de egenskaper som har överlevnadsvärde (om vi inte försökt tillfredsställt hunger genom att söka mat skulle vi dött osv.), och bland dessa egenskaper finns strävan efter lycka. Det skulle således finnas skäl att ur ett evolutionärt perspektiv tro att djur i regel har ett överskott av välfärd i sina liv i det vilda.

Tumregel – döda inte

Det bästa svaret på denna fråga är kanske att konstatera att det är svårt att veta om människors liv innehåller mer lidande än lycka, ändå överväger vi inte att barmhärtighetsdöda friska och aktiva människor.

Gäller denna princip för människor borde den förstås gälla även för djur. Det lämpligaste tycks vara att ha en tumregel om att inte - utom i exceptionella fall (t.ex. i krig och i självförsvar) - döda vare sig människor eller djur.

P.S.

110. I naturen och i ekosystemet är det arter som räknas. Individuella djur har inget särskilt värde.

Samma princip tillämpad på människor skulle kunna låta så här: Att enstaka (miljoner?) människor dör, t.ex. i svält, gör inget så länge arten Homo sapiens består. Accepterar vi inte denna princip på människor bör vi inte göra det när det gäller djur. Även om vi skulle acceptera antagandet att det i naturen "är arter som räknas" gäller återigen att vi inte bör hämta moralisk vägledning i naturen och det ekologiska kretsloppet. Att det är på ett vis i naturen, t.ex. att vissa hanar dödar avkomman till den hona de vill befrukta, innebär inte att människor bör göra detsamma (t.ex. döda sina styvbarn).

P.S.

Diverse

111. Men fåren har det väl bra?

Jo, jämfört med andra arter som utnyttjas för mänsklig vinning i Sverige har får det förhållandevis bra. De tillåts gå ute och själv söka föda när vädret tillåter.

Men inte heller de har möjlighet att bete sig naturligt. I Sverige stängs får p.g.a. kylan in på vintern, med stereotyp beteende som följd. I andra länder har fåren det verkligen bedrövt. I Australien, en av världens största ullproducenter, dör 30–40 procent av lammen vid födseln eller före åtta veckors ålder p.g.a. svält eller hårda väderförhållanden. Merparten av australisk ull kommer från merinofåren. På dessa skär fårägarna bort huden runt analöppningen. Det kallas ”mulesing” och är en mycket smärtsam procedur som sker utan bedövning.

P.S.

112. Djurparkerna behövs i utbildnings-syfte.

Frågan är vad man kan lära sig i djurparker, som man inte kan lära sig lika bra eller bättre genom böcker, multimedia, modeller, filmer och studiet av djur i det fria.

Jo, en sak lär man sig vid Kolmården, Skansen och andra djurparker. Det är att människan, som förströelse, har rätt att spärra in medlemmar av andra djurarter. 1988 gjorde Zoo Check (en organisation som arbetar för fångna djurs välfärd) en undersökning av Europeiska djurparker. Man besökte över 1000 djurparker och djursamlingar och inte en enda klassificerades som ”verkligt bra” (really good).

P.S.

Djuren som finns på djurparkerna betar sig sällan naturligt eftersom de är begränsade i en mängde olika avseenden. Tvärtom kan man näst intill anta att deras beteende p.g.a. de psykiska följderna av fångenskapen för med sig snarare visar hur djur i det fria inte betar sig. Det som visas upp är jämförbart med ett ”djurens dårhus”, där friska individer kidnappats och satts i fångenskap för att sedan bli galna och/eller föda fram andra som i fångenskap dagligen kommer bli störda, betraktade stressade och därav vanskötta.

S.B.

113. Bidrar inte djurparker till räddandet av arter från utdöende?

Djurparker hävdar ofta att de är ”arker”, som kan bevara arter vars naturliga miljö förstörts, eller som i det vilda utrotats av andra orsaker (som exempelvis jakt). Den menar att de kan bevara arterna i fångenskap ända tills orsakerna till djurens utrotande är avhjälpt, och sedan framgångsrikt återinföra djuren i den vilda naturen, resulterande i en hälsosam och livskraftig population. Djurparker försvarar ofta på dessa grunder sin existens när de utmanas av djurrättsrörelsen.

Emellertid finns det ett flertal problem med dessa argument. För det första, antalet djur som krävs för att bevara en livskraftig genpool kan vara ganska hög, och kan aldrig uppskattas säkert. Om genpoolen i fångenskap är för liten, kan inaveln resultera i en ökad mottaglighet för sjukdomar, födelseskador, och mutationer; arterna kan bli så försvagade att de aldrig blir livsdugliga i den vilda naturen.

Vissa arter har extremt svårt att föda i fångenskap, däribland vattenlevande däggdjur, och många fågelarter. Pandan, som har varit i oavbruten fokus i flera decennier när det gäller ansträngningarna med att föda upp djur i fångenskap, har som alla vet svårt att föda i just fångenskap. Med sådana arter utgör djurparkerna nettoavtömning för de vilda populationerna genom att ta djuren från den vilda naturen för att sätta in i sina uppfödningprogram.

Hela föreställningen om återställande av djurens naturliga miljö är befleckade av allvarliga svårigheter. Djur som hotas av tjuvskytte (elefanter, noshörningar, björnar och annat) kommer aldrig att vara säkra i den vilda naturen så länge som skjutvapen, materiella behov, och en villighet att konsumera kolliderar med deras intressen.

Arter som hotas av kemisk nedsmutsning (som t.ex. fågelarter som är sårbara för bekämpningsmedel och blyförgiftning) kommer inte att vara kandidater för frisläppning förrän vi slutar släppa ut de skadliga substanserna och tillräckligt lång tid har passerat för att gifterna ska ha hunnit brytas ner. Eftersom både tungmetaller och vissa bekämpningsmedel är beständiga och biologiskt ackumulerande kan detta betyda årtionden eller århundraden innan det är tryggt att återinföra djuren.

Även om dessa problem kan lösas finns det fortfarande svårigheter med själva processen i återinförandet. Problem som påverkan av människan, behovet av att lära djur att flyga, jaga, bygga bo och föda upp sina ungar är allvarliga hinder och måste lösas individuellt för varje art och stam.

Det antal arter som kan bevaras av det globala nätverket av djurparker även under de mest optimistiska förutsättningar är mycket begränsat.

Grundläggande begränsningar tillkommer på grund av brist på utrymme i djurparkerna och deras begränsade ekonomiska resurser: Få djurparker har t.ex. mer än två individer av större däggdjursarter. Behovet att bevara 20-tals eller 100-tals av en speciell art skulle överskrida även de största djurparkernas resurser, och även hela världens djurparksgemenskap skulle få svårt att bevara endast några få dussin arter på detta sätt.

Jämför det med den effektiviteten hos stora naturreservat, vilka kan bevara livskraftiga populationer med hela komplex av arter med minimal mänsklig inblandning. Stora reservat bevarar varje art i ekosystemet på ett i huvudsak självförsörjande sätt då man håller djuren i en orörd och naturlig miljö.

Om de ekonomiska resurserna och den biologiska expertisen som nu förbrukas av djurparker omdirigerades till bevarande och skötsel av den naturliga miljön skulle vi ha mycket mindre problem med miljöförstöring och bevarandet av utrotningshotade arter vars naturliga miljö försvunnit.

Att som medel för bevarande av arter välja djurparker leder till allvarliga etiska problem även om man bortser från att det är för dyrt och ineffektivt.

Att hålla djur i djurparker skadar dem genom att man förnekar dem fritt umgänge och rörelsefrihet, något som är viktigt för sociala djur. Fångenskapen hindrar många av deras naturliga beteendemönster, vilket åtminstone gör dem uttråkade, och i värsta fall allvarligt neurotiska.

Medan människor kan känna att det finns en viss försvarbar nytta med deras fångenskap (att arten bevaras, och att den kanske en dag återintroduceras i det fria) är detta inte någon kompensation för de individuella djuren. Försök att bevara arter genom fångenskap har beskrivits som att offra den individuella gorillan till den abstrakta gorillan (d.v.s. det abstrakta begreppet gorilla).

J.E.

114. Djurcirkusar ger människor möjlighet att möta djur.

Columbus förde tillfångatagna indianer från den nyupptäckta kontinenten till det spanska hovet, så att de kunde beskådas av kungaparet. Ökade detta kolonialmaktens förståelse för den amerikanska ursprungsbefolkningen? Negerslaveriet gav européer möjlighet att möta afrikaner, men ökade det européernas inlevelsen och uppskattningen för sina mörkhyade bröder och systrar? Snarare tvärtom.

På samma sätt är det med djurcirkusar. De lär oss att djur får fängslas, förnedras och förlöjligas för människors skull. I vilket fall innebär

djurcirkusarna ett övergrepp på djur, och ingen mänsklig önskan om att få möta djur rättfärdigar sådana kränkningar av djurindividers rättigheter

P.S.

De flesta djur vill inte möta människor, och hur det väl går när sådana möten sker finns det gott om exempel på.

Vill man möta djur kan man göra antagandet att det är faktiska djur man vill möta. Är man nyfiken på något vill man se hur det uppför sig i sin naturliga miljö, inte hur det kan strutta runt med en boll för att det fruktar piskan eller blir lurat att göra det.

Cirkusar ger ingen reell möjlighet till möten med djur. De ger möjlighet till att se hur vi kan kuva andra arter och hur vi kan lära dem nonsens som de vare sig begriper, behöver, eller hade valt att utföra i det vilda - nonsens som vi finner underhållande för att det sett ur ett mänskligt perspektiv sjukligt nog är "intressant" att se på. Ska sanningen fram ger vilken naturfilm som helst oss en närmare kontakt med djuren än den vi kommer få på en cirkus.

Den enda möjligheten som finns där man kan komma i kontakt med djuren erbjuds av naturen. Det är bara på naturens egna villkor vi kan förstå och få en inblick i andra arters världar. Ta tillvara på den möjligheten medan vi fortfarande har den. Ta tillvara på naturen.

S.B.

115. Hur är det med kapplöpningstävlingar för hundar och hästar?

Kapplöpning är ett exempel på människans missbruk av djur endast för underhållning och nöje, utan hänsyn till behoven eller villkoren för djuren. Nöjet kommer primärt oftast ifrån spelandet på utgången av loppet. Medan vissa spelare uttrycker ett intresse för den sidan som handlar om djuren, så är de flesta personer som är intresserade av kapplöpning inte intresserade av djuren utan av vadhållning; närvaron vid kapplöpningstävlingar föll dramatiskt när det blev möjligt att spela utanför banan.

Medan vissa av de bästa hundarna och hästarna hålls under goda förhållanden, är så inte fallet för majoriteten av djuren. Medan ett minimum av levnadsstandard måste uppfyllas, introduceras andra faktorer för att gynna prestationsförmågan. (eller i vissa fall att manipulera ett lopp genom att göra förlusten säker genom medicin, elektriska stimuli, piskor, etc.). Logiken gör gällande att när en så stor mängd pengar flyttas runt som vid kapplöpningstävlingar, är frestelsen stor att manipulera utgången.

I hästarnas fall utgör banan i sig själv en fara; fall och frakturer är vanliga både på plana- och hopptävlingar. Ofta dopas halta hästar för att få dem att kunna fortsätta tävla, trots att den finns en stor risk för att en allvarlig skada ska inträffa.

Och slutet på det hela, om inte djuret är framgångsrikt eller inte presterar så strålande som man hoppats, är att det blir sålt.

Hästar är så lyckligt lottade att de då och då kommer till hem där de blir väl behandlade och respekterade, men hästslakteriet är ett förekommande alternativ. (På senare tid har ett nytt bruk uppdagats: Ågarna till tävlingshästar mördar ibland hästar som inte når sin fulla "potential" eller som har passerat sin "topp" för att sedan hävda orätmätiga försäkringsanspråk.)

De möjliga hemmen för vinthundar är få och långt från varandra.

J.K.

Tävlingshästar är benägna för en sjukdom som kallas för exercise-induced pulmonary hemorrhage (EIPH). Den kännetecknas av närvaron av blod i lungorna och luftstrupe hos hästar efter en intensiv kroppsrörelse. En undersökning i Australien visade att 42 procent av 1,180 hästar lider av EIPH.

En stor del av tävlingshästarna lider av halthet. Knäfrakturer är vanliga, liksom stukningar i ligamenten och lederna, och såriga smalbena. Hinderbanorna är utformade för att få hästarna att falla vilket ibland leder till att hästarna dör antingen genom bruten nacke eller genom en "obotlig skada" som orsakar att hästen dödas av en veterinär.

David Cowles-Hamar

116. Djuren omvandlar växter som vi inte kan äta till animaliskt protein.

Det stämmer. Problemet är att vi använder 35–40 procent av jordens spannmål till djurfoder, dvs. stora jordarealer upptas för att föda i-ländernas lantbruksdjur. Med en växande världsbefolkning borde naturligtvis denna åkerareal användas för att odla mat till svältande människor

Älgjakt för överlevnad

Om vi skulle hamna i en situation där maten inte räckte – trots att vi delade lika och inte slösade genom att föda upp husdjur på spannmål – ja, i en sådan situation menar Peter Singer, Tom Regan och många andra att vi kan döda, t.ex. älgar, för att överleva.

En sådan krissituation står vi dock inte inför idag, och sannolikt inte heller i framtiden. Filosofen Evelyn Pluhar ifrågasätter vår rätt att döda ens i en sådan krissituation. I hennes ögon är det som om vi – efter att diagnosticerats med en obotlig leversjukdom – skulle döda en annan människa för

att ta hennes lever. Om båda parter, både älgen och människan, riskerar att dö p.g.a. resursbrist anser hon dock att det är berättigat att döda för att rädda sig själv och sina anhöriga.

P.S.

117. Att bara jag blir djurrättsaktivist och vegetarian gör ingen skillnad.

Varför röstar du i val? En röst gör ju ingen skillnad! Ingen som engagerar sig i politiska och etiska frågor, t.ex. mot kvinnodiskriminering och miljöförstöring, kan förvänta sig att just hon ska vara tuvan som stjalper lasset. En befrielseörelse är ett maskineri som består av en massa kuggar, och den som vill göra något för förtryckta får ställa in sig på att bli en sådan kugge.

Sätta snöbollen i rullning

Författaren George Bernard Shaw (1856-1950) lär ha sagt att han skulle följas till graven av en stor grupp kossor, grisar, höns, fiskar och andra djur som var tacksamma över att de fått leva tack vare hans vegetariska matvanor. Genom att bli vegetarian kommer färre djur att lida och dö. I takt med att färre människor äter kött kommer efterfrågan att minska och med den minskar uppfödningen av djur. I takt med att människor blir vegetarianer ökar utbudet av vegetariska alternativ, och förståelsen för vegetariska livsstil, och på så sätt blir det lättare för andra att ansluta sig till det vegetariska lägret. Snöbollen sätts i rullning.

Föregå med gott exempel

Dessutom är människor som visar med sina matvanor och sina liv att det faktiskt är möjligt att leva väl utan att äta kött den bästa propagandan för veg-livsstil och djurrätt. Som Albert Einstein uttryckte det: "Att föregå med gott exempel är inte ett sätt att påverka människor – det är det enda sättet!"

Var offentlig

Men det avgörande är att man gör sin ståndpunkt offentlig, känd för andra. Att grannar, vänner och allmänheten tvingas tänka till om sina matvanor och djurs värde. Att stå på djurens sida handlar inte om att sopa framför sin egen dörr, att eliminera djurprodukter bara ur sitt eget liv, utan om att försöka få andra att också göra något. I den bemärkelsen är det viktigare att vara aktivist – än vegetarian. Det är bättre att vara köttätare som inför andra försvarar vegetarianism och beklagar sina egna matvanor, än att vara vegan i hemlighet.

P.S.

118. Djurrättsaktivister demoniserar motståndarna. Kallar dem sadister, avskum och mördare.

Det är riktigt att det finns somliga djuraktivister som använder uttryck som "sadister". Man kan emellertid fråga sig om dessa har en klar uppfattning om vad djurrättsfilosofins idéer handlar om. Djurrättsfilosofin hävdar ju att det är djurförtrycket som samhällssystem som är problemet; att samhället bygger på en artegoistisk ideologi och ett institutionaliserat förtryck av djur.

Djurrättsfilosofin hävdar inte att problemet är att det finns onda, grymma individer som gillar att plåga djur, utan att samhället bygger på förtryck av andra arter. Det är systemet som djurrättsrörelsen försöker förändra, inte enstaka "nyckelindivider", vare sig dessa är djurförsökare, politiker, eller slakteridirektörer. Idén att djurförsökarna skulle vara "grymma" är något som kritiserats av bl.a. djurrättsfilosoferna och aktivisterna Tom Regan, Lawrence Finsen och Susan Finsen. Regan påpekar att med grymhet menar man någon som njuter av andras lidande, eller är likgiltig inför det, och det är uppenbart att de flesta djurförsökare inte är grymma i denna bemärkelse.

P.S.

119. Men ni säger ju att kött är mord.

Man behöver inte betrakta kött som mord för att vara djurrättsaktivist. Peter Singer t.ex. skulle inte använda ett sådant uttryck. Men visst ser många djurrättsaktivister djurdödande som mord.

Åtminstone så vårt samhälle anser att det är mord att ta livet av människor som har samma mental förmåga som djur, måste den fördomsfria betrakta döandet av djur som mord. Man kan emellertid ha denna uppfattning utan att för den delen kalla folk för mördare. Hjälper det djuren om någon blir kallad "mördare"? Hjälper det henne att byta matvanor? Ledande djurrättsteoretiker som Tom Regan och Andrew Linzey har påtalat vikten av att vara ödmjuk och respektfull gentemot de som inte insett art-förtrycket och Peter Singer har talat om hur djupt rotat djurförtrycket ligger i vår kultur.

"...det handlar om att bekräfta mänskligheten hos den som vi har framför oss. Om vi blir ursinniga, om vi talar till henne med förakt, så fjärrar vi oss från henne, och det hade varit bättre om vi tigit."

- Tom Regan, djurrättsfilosof

P.S.

120. Djurrättsaktivister är terrorister som hotar och misshandlar djurförsökare.

Det är riktigt att det förekommit hot mot djurförsökare och andra som utnyttjar djur. De allra flesta djurrättsorganisationer och ledande djurrättstänkare har tagit kraftigt avstånd från dessa. Man menar att en rörelse som vill bekämpa våld och övergrepp inte får använda sig av sådana metoder. Dessutom brukar man påpeka att dessa metoder är kontraproduktiva eftersom allmänhetens sympati går till djurutnyttjare. Man glömmer djuren, och fokuserar på metoderna.

Våld mot djurrättsaktivister

Man ska dock veta att inte en enda djurutnyttjare dödsats eller skadats allvarligt av djurbefriare. Jämför detta med att ett flertal djurrättsaktivister – bland andra flera som helt fredligt och lagligt försökt hjälpa djur under jakter, så kallade jaktsabotörer – inte bara skadats svårt utan också dödsats av dem som vill utnyttja djur.

P.S.

121. Vem kan man lita på? Läke-medelsbolagen och köttindustrin säger en sak, djurrättsrörelsen en helt annan.

Som i alla frågor gäller det att lyssna på argumenten och väga dem mot varandra; se vilka argument som väger tyngst. Men man kan få ledning genom att betänka vilka de olika sidorna i debatten företräder. Läke-medelsbolagen, LRF (Lantbrukarnas riksförbund), djurindustrin etc. försvarar sina egna intressen, och för detta ändamål har de enorma ekonomiska resurser. De tjänar pengar så länge de kan få folk att tro att det är okej att använda sig av djur till mat och forskning.

Talar ej i egen sak

De som försvarar djuren har inget att vinna för egen del. De blir inte rika av att folk byter matvanor, slutar bära päls eller att den medicinska forskningen läggs om. Djurrättsaktivister arbetar i regel oavlönat. De drivs inte av vinstmotiv. De vill vara solidariska med utsatta och röstlösa individer. Företag och personer som utnyttjar djur har däremot helt andra motiv bakom sin "information" – annonser, reklam, sponsring etc. – till allmänheten. De arbetar och sprider propaganda för sin egen egoistiska vinning.

Descartes skonade köttätaren

Den franske 1600-tals filosofen René Descartes hävdade att djur inte har några känslor, utan att de är att likna vid maskiner. När man slår en hund och hunden skriker är det inte för att den känner smärta.

Nej, djuret reagerar som en klocka som klämtar och lever om när man slår sönder den. Eftersom man inte behöver visa moraliskt omsorg om känslösa maskiner kunde djurförsökare i Descartes efterföljd spika fast djur och skära upp dem utan att ge bedövning.

Matvanor som filosoferar

Att Descartes insåg den praktiska nyttan av en sådan filosofi framgår av följande ord: ”min åsikt är inte främst grym mot djur, utan mild mot människor – åtminstone de som inte gett efter för Pythagoras (vegetarian) vidskepelse – eftersom det fritar dem från varje misstanke om brott när de äter eller dödar djur”. Oavsett vilket motiv Descartes hade för sin teori om djurs frånvaro av känslor kan citatet tjäna som påminnelse om att det kan vara frestande att formulera filosofiska och etiska idéer så att de passar ens egna egoistiska syften.

P.S.

122. Vår kropp är skapad för kött. Vi har alltid ätit kött.

Det är helt irrelevant huruvida vi alltid ätit kött. Människor har alltid använt våld mot varandra. Kvinnor har alltid utnyttjats. Detta är väl inga argument för våld och kvinnoförtryck?

Djurfabrikernas entré

För övrigt kom det verkliga uppsvinget i köttätande inte förrän efter andra världskriget. Även om storskalig djurhållning funnits i många kulturer slår djurfabrikerna igenom först på 1960-talet. Kött i stora mängder är alltså en mycket ny företeelse.

”...likheterna mellan förslavandet av svarta människor i det förgångna (och inbegripet andra förslavade folk) och förslavandet av djur, i nutid och dåtid...är en jämförelse som, även för de av oss som erkänner dess giltighet, är svår att konfrontera. I synnerhet om vi är ättlingar till slavar. Eller till slavägare. Eller bådadera”

- Alice Walker, amerikansk författarinna (ur förordet till Spiegels *The Dreaded Comparison*)

P.S.

123. Det är kränkande att jämföra djurfabrikerna med koncentrationslägren.

Man behöver inte anse att djurförtrycket är av samma omfattning som judeutrotningen för att vara djurrättsaktivist, och somliga djurrättsaktivister undviker att detta skäl att göra denna jämförelse. Man bör dock veta att det i den judiska vegetariska-

och djurrättsrörelsen inte är ovanligt att likna djurfabrikerna vid koncentrationsläger.

En judisk Nobelpristagare

Den judiske författaren, vegetarianen och Nobelpristagaren Isaac Bashevis Singer skriver i sin roman *Fiender*: ”Herman... hade en längre tid funderat på att bli vegetarian. Så snart han hade tillfälle framhöll han att det som nazisterna hade gjort med judarna, det gjorde människan mot djuren. — Varje gång Herman bevittnade slakt på djur slogs han av samma tanke – i sitt uppträdande mot djuren var alla människor nazister. Det välbehag med vilket människan behandlade andra arter precis som hon behagade var ett utmärkt exempel på den mest extrema rasteori – principen att makt är rätt.”

En sak är säker. Vi hedrar inte Hitlers offer genom att vi gentemot djuren tillämpar nazismens kungstanke, de starkas rätt att förtrycka de svaga.

P.S.

124. Hur kan man bry sig om djurs lidande när så många människor lider?

Detta påstående bygger på det artistiska antagandet att djurs intressen (t.ex. mat, frihet, sömn) ska väga lättare än människors intressen vid etiska bedömningar; att djurs lidande ska räknas som något mindre allvarligt än människors motsvarande grad av lidande. Detta vore detsamma som att säga att det lidande svarta utsätts för är något mindre ont än vitas lidande, något som bara en rasist skulle hävda. Det spelar ingen roll vem som lider, djur eller människa, ung eller gammal, begåvad eller obegåvad. Lidande är lidande. Den engelske 1700-tals filosofen Jeremy Bentham formulerade, med avseende på djur, det med orden: ”Frågan är inte: Kan de resonera?, ej heller: Kan de tala? utan: Kan de lida?”. Arttillhörighet är inte mer moralisk relevant än rastillhörighet i när det gäller lidande.

Enkelt att bojkotta

Man kan göra en stor insats för djuren enbart genom att bojkotta de produkter som framställts på djurs bekostnad, t.ex. kött och djurtestade hygienartiklar. Detta tar inte tid från annat humanitärt och politiskt arbete. Det tar inte längre tid att laga och äta vegetarisk mat än animalisk. Däremot tar köttätandet mer av hushållskassan, eftersom kött är dyrt jämfört med näringsrika vegetabilier. De pengarna kunde man ju använda till något humanitärt ändamål.

Köttet och miljöförstörelsen

Upp till 96 procent av proteinet går förlorat när man ger vegetabiliskt protein till husdjur för att få animaliskt protein i form av kött. Med tanke på att

minskad köttkonsumtion är en förutsättning för att maten ska räcka till en växande världsbefolkning samt att köttätandet innebär en omfattande miljöförstöring kan man genom att äta veg-mat i ett slag göra en insats för både djur, svältande människor och miljön.

P.S.

”Jag och mina döttrar och make har betraktats som nästan fanatiska in vår omsorg om djur var än vi har varit.”

- Harriet Beecher Stowe, författare till anti-slaveriromanen Onkel Toms stuga, i brev till Henry Bergh, grundare av USA:s första djurskyddsförening.

125. Ni bryr er mer om djur än om människor.

”Under slutet av sjuttonhundratalet var många av djurens förkämpar samtidigt aktiva på andra områden” skriver historikern Keith Thomas i sin studie av natursynen i England 1500–1800. Han presenterar en lång rad med personer som arbetade för djur och samtidigt mot religiös intolerans, slaveri, krig osv.

”Vanligen...var omtanken om djurens välfärd en del av en betydligt mer omfattande rörelse som innebar att de humana känslorna riktades också mot de människor som man tidigare hade föraktat, som brottslingar, sinnessjuka och slavar”, skriver han. För att bara ta ett exempel. Thomas Tryon (1634–1703) var vegetarian, social reformator och motståndare till negerslaveriet.

Kvinno- och slavfrigörelse

Flera av ledarna i slavmotståndet i England tillhörde samtidigt RSPCA (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals), föregångaren till de moderna djurskyddsorganisationerna. Biologen Charles Darwin var en av dem som hade detta breda engagemang. ”De två frågor som kanske engagerade min far starkare än några andra var grymhet mot djur och slaveri”, sa Francis Darwin om sin far. Kvinnorörelsens grundare, Mary Wollstonecraft, försvarade inte bara kvinnorna, utan även djuren. Hon skrev t.ex. barnböcker som uppmanade till god behandling av djur. Många av de brittiska kvinnor som stred för kvinnlig rösträtt, var djurförsöksmotståndare. I USA förespråkades vegetarianism och kvinnors rättigheter av bl.a. Elizabeth Stanton och Lucy Stone. Den traditionen upprätthåller den amerikanska organisationen Feminists for Animal Rights.

Europeiska undersökningar...

Frågan är om det överhuvudtaget finns undersökningar eller studier som skulle stödja tesen att människor som bryr sig om djur bryr sig mindre om människor. I vilket fall finns det fakta som hävdar det motsatta. En stor europeisk opinionsundersökning genomfördes 1990. I den frågade man bl.a. människor om deras uppfattning om djurs värde. Religionssociologen Thorleif Pettersson påpekar att de som i denna studie värderade djur och människor lika snarare var ”mer etiska” i sin syn på människor än de som ansåg att djur har ett mindre värde än människor. Detta är helt i linje med djurrättsfilosofin, som vill uppvärdera djuren, inte nedvärdera människor. I en opinionsundersökning som 1997 genomfördes på medlemmarna i Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök uppgav 60 procent av medlemmarna att de var medlem i någon annan djur-, natur- eller människorättsorganisation (t.ex. Amnesty och Rädda Barnen). Motsvarande procental bland icke-medlemmar var 22 procent.

...och amerikanska

Amerikanska sociologer gjorde en opinionsundersökning av prenumeranter till den ledande amerikanska djurrättstidningen The Animals' Agenda. Det visade sig att de slumpmässigt utvalda läsarna i hög grad stödde frågor som svartas rättigheter, feminism, kampen mot apartheid, pacifism och homosexuellas rättigheter. Detta resultat stämmer med en undersökning av USA:s kongressledamöter 1989. Det visade sig att de som oftast hade röstat för lagförslag som skulle gynna djur var de som också oftast hade röstat positivt i frågor om social rättvisa. Det motsatta var också fallet. De som visat minst intresse för frågor om social rättvisa var de som visat minst intresse för djurskydd. En annan undersökning som gjorts kring vilka som är aktiva i djurrättsrörelsen i USA hävdar att ”många är aktiva i frågor som feminism, imperialism, världssvält och fred”, eftersom djurrättsaktivisterna anser att dålig behandling av djur är en manifestation av social orättvisa och exploatering.

Människor har djurrättigheter

Visst finns det människor som bryr sig om djur och struntar i människor. Dessa människor är dock inte djurrättsmedvetna, eftersom djurrättsaktivister – medvetna om att människor också är djur – också verkar för människors rättigheter och frigörelse.

Den amerikanske filosofen Tom Regan blev djurrättsmedveten när han var aktiv mot Vietnamkriget och läste pacifisten och vegetarianen Mahatma Gandhi. Regan skriver: ”Man kan inte förespråka djurrätt utan att samtidigt förespråka människorätt”. Djurrättsfilosofen Peter Singer kräver inte bara att vi slutar utnyttja djur, utan

också att vi radikalt omfördelar resurser från rika länder till fattiga. En av förgrundsgestalterna i den moderna amerikanska djurrättsrörelsen, Henry Spira, hade ett långt liv som fackförenings- och solidaritetsaktivist bakom sig innan han blev djuraktivist.

P.S.

126. Vad sker med samerna och den traditionella renskötsein om vi ger renar rättigheter?

Rennäringen ger utkomst till ett litet antal utsatta samer, vilket skulle kunna vara ett skäl för rennäring. Mot detta står dock de stora markskador den på sina håll orsakar, bilolyckor, att renar infångas, transporteras till slakteriet långa sträckor, och dödas i onödan och att vargar och lodjur skjuts då renägarna inte – till skillnad från t.ex. de fårägare som runt om i världen vakar över sina hjordar – vill vakta renarna utan ser sig tvungna att skjuta rovdjur. Till detta ska läggas den centrala etiska frågan, att renar infångas och dödas. Samerna har rätt till en utkomst, livsstil och kultur som inte bygger på att man utnyttjar renar. Samhället måste finna andra utkomstmöjligheter – genom turism, naturvård, regionalstöd osv. – för den minoritet av samer som försörjer sig på rennäring.

”Tysklands nya djurskyddslag tillåter vivisektion”
- Rubrik på kritisk ledare i den svenska tidningen Djurens rätt 1934. Djurförsök kallades vivisektion på den tiden.

127. Nazisterna hade Europas mest progressiva djurskyddslagstiftning.

Den logik som ligger i detta påstående – precis som med Hitlers påstådda vegetarianism – är förstås galet, ett klassiskt exempel på ”guilt by association”. Nazityskland genomförde Europas mest omfattande anti-röklagstiftning. Är det ett skäl att inte försöka begränsa rökning?

Nazisterna stoppade inte djurförsök

Den ansedda brittiska medicinska tidskriften the Lancet har granskat nazisternas lag om djurförsök från 1934, med slutsatsen att den inte skilde sig från den brittiska lag som varit i kraft sedan 1876. Båda begränsade vissa djurförsök, men de förbjöd dem inte. Nazisttyskland genomförde djurförsök på samma sätt som andra europeiska länder. Faktum är att den nazistiska lagen gällde i östtyskland ända fram till den tyska återföreningen, men hindrade inte djurförsök i Östtyskland.

Bekämpa tyranniet

Om nazisterna skulle haft en progressiv djurskyddslagstiftning – eller om det kommer någon framtida diktatur som har det – måste djurrättsaktivister likafullt bekämpa en sådan regim och ideologi. Eftersom människan är en kännande varelse inkluderas hon av djurrättsfilosofin.

”En nations storhet och dess moraliska framsteg kan mätas efter hur den behandlar sina djur”

- Mahatma Gandhi (1869–1948),
The Moral Basis of Vegetarianism
P.S.

128. Djurförsökare, pälsuppfödare och slaktare skulle bli arbetslösa om vi slutade att utnyttja djur.

Avskaffade man kärnvapen skulle de människor i vapenindustrin som utvecklar sådana förlora jobbet. Men det är väl inget skäl mot kärnvapenedrustning? Dessutom skulle de som förlorade arbetet när det systematiska djurförtrycket eliminerats kunna få andra arbeten genom de nya arbetstillfällen som skapas i ett samhälle som inte bygger på förtryck av djur. De kunde jobba med alternativa forskningsmetoder, vegetabilieproduktion osv. I själva verket skulle en omställning till ett samhälle som inte förtrycker djur kunna innebära att ekonomin stimulerades och många nya arbeten skapades.

P.S.

129. I Sverige har vi lagar som skyddar djuren.

I ovanstående frågor har vi mött några scener ur det svenska lantbruket. Döm själv om du tycker att djurskyddslagen är tillräcklig. (Ofta efterföljs inte ens lagen. Tillsynen av djurskyddslagen är mycket dålig). Lägg till detta att försöksdjuren är helt undantagna djurskyddslagens stolta formulering om att djuren ska ges ”möjlighet att bete sig naturligt”.

Djur som medel för mänskliga mål

Allt detta är dock bara symptom på huvudproblemet, att medlemmar av andra djurarter betraktas som ägodelar och inte som individer med rätt att leva deras egna liv. Djur ses som produktionsmedel som man kan använda för att omvandla foder till kött, som provsmakare för jordens kungar – Homo sapiens – eller som levande fyrbenta pälsleverantörer. Och detta, att djur betraktas som blott medel för våra mål, ifrågasätter ingen lagstiftning. Att situationen är ännu värre i

andra länder är ingen ursäkt, vilken politisk eller etisk fråga den än gäller.

Onödigt lidande

För övrigt kan man diskutera om de djurskyddsförordningar som bestämmer mer i detalj hur djur ska hållas i lantbruket inte bryter mot djurskyddslagens andra och fjärde paragraf. § 2 börjar med följande ord: "Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom". § 4 inleds med: "Djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar eller för att användas i tävling skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt." Det är uppenbart att djur inte ges möjlighet att bete sig naturligt. Och det lidande icke-människor utsätts för är förstås onödigt, eftersom vi inte behöver utnyttja djuren. Toge man lagens formulering om "onödigt lidande" på allvar skulle djurutnyttjandets epok vara över.

Grannens djurplågeri

Du kan testa din inställning till det djurutnyttjande lagen tillåter idag genom att fråga dig hur du skulle reagera om grannen hade sällskapsdjur under samma förhållanden som djurindustrin idag håller djur i lantbruket. Om hon hade papegojor i så små burar att de inte kunde sträcka på vingarna, eller hundar som hela livet stod i trånga burar och som aldrig fick gå utomhus; skulle du tycka det var acceptabelt?

P.S.

130. Djurrättsaktivister är extremister och fundamentalister.

Martin Luther King är en av alla världsförbättrare som avfärdats som "extremist". Det finns vissa frågor i vilka man måste inta en extrem ståndpunkt. Rasism, slaveri, våldtäkt, tortyr och folkmord är exempel på sådant man alltid måste bekämpa. I så motto är både människo- och djurrättsaktivister extremister och fundamentalister.

Anti-extremism

I en annan bemärkelse är djurbefriare allt annat än extremister. Filosofen James Rachels har påtalat att detta att inte orsaka lidande eller död i onödan är en av de mest allmän accepterade etiska normer vi har. Vad kan vara mindre extremt än detta? Djurrättsaktivister tar endast de praktiska konsekvenserna av principen att inte döda eller plåga i onödan.

P.S.

131. Djurvännerna är stadsbor som fjärrmat sig från djuren. Folk som bor i staden förstår sig inte på lantbruket.

Att slakteriägare och lantbrukare inte går i bräsch för djurens frigörelse är inte konstigt. De som tjänar på ett orättfärdigt system brukar vara de sista att vilja avskaffa det. Det var inte slavägarna och människorna i USA:s sydstater som först protesterade mot slaveriet och rasismen, även om de var närmare slaverna rent fysiskt och geografiskt, utan invånarna i nordstaterna, där slaveriet var avskaffat.

"Nordstaterna lever inte med slavar och har främjat sig från slaverikulturen", kunde slaverianhängarna i sydstaterna säga med logiken i ovanstående invändning.

Vetenskap och djurrätt hand i hand

Djurrättsidéerna har vuxit fram i takt med att vetenskapen lärt oss mer om djur. Allt sedan Charles Darwin har biologer, zoologer och etologer har visat på likheterna mellan arterna. Under årtusenden fjärrade sig människan från djuren p.g.a. okunskap, fördomar och religiösa dogmer. Djurrättsaktivister bryter sig loss från den pre-darwinistiska idén om människans särställning, och närmar sig djuren. Det är de som tror att arten *Homo sapiens* är väsenskiild från andra arter som, alltfjämt, lever "fjärrade från djuren".

Att ta *Homo sapiens* ned på jorden

Charles Darwin kritiserade den uppblåsta mänskliga fåfången med orden:

"Människan i sin arrogans anser sig vara ett storverk värdig en gudoms mellanställning. Dock vore det mer ödmjukt och troligen sannare att anse henne skapad från djuren".

P.S.

132. Har du någonsin själv varit på en djurfabrik eller ett laboratorium? Folk som inte sysslar med djurförsök, pälsuppfödning, cirkus osv. vet inte vad de talar om.

Denna fråga antyder att man med egna ögon måste sett något för att man ska tillåtas ha en uppfattning. En annan variant av detta är: "Jag är ju inte biolog/filosof så jag kan inte uttala mig...", som också antyder att man måste ha expertkunskaper för att kunna ha en uppfattning i grundläggande etiska frågor. Det är förstås fel. Man behöver inte ha levat under 30-talet för att ha en uppfattning om nazism. Man behöver inte ha blivit torterad för att ha en åsikt om tortyr. Man behöver inte vara ekonom för att tycka till om skatter osv.

Egenintresset skymmer sikten

Det kan tvärtom vara så att den som betraktar något utifrån ser tydligare om något är galet. Detta gäller i synnerhet om de som är inne i verksamheten tjänar på den. Då brukar det vara svårt att se det orättfärdiga i vad man gör. Även historiens mest klarsynta män har haft svårt att se det orättfärdiga i att kvinnorna spelat en underordnad roll i samhället och varit förpassade till hemmet. Varför? Jo, männen har ju tjänat på denna samhällsordning.

”För oss tycks det otroligt att de grekiska filosoferna skulle ha studerat rätt och fel så noggrant och ändå inte uppmärksammat det omoraliska i slaveriet. Kanske om 3000 år, kommer det kanske att tyckas lika otroligt att vi inte uppmärksammade vårt eget förtryck av djur.”

- Brigid Brophy (1929-), Sunday Times 10/10
1965
P.S.

133. Om det vore fel att utnyttja djur vore det väl inte lagligt?

En uppfattning blir inte mindre omoralisk för att den upprätthålls av lagen. I USA:s sydstater försvarade lagen rasdiskriminering, inte gjorde det väl rasismen mer försvarbar? Frågan är om djurutnyttjande är lagligt. Läs djurskyddslagens skrivningar i §2 och § 4 och döm själv om du tycker att lagtexten sanktionerar pälsdjurshållning, djur i lantbruket osv.

P.S.

134. Djur kan ägas. Ägodelar kan väl inte ha rättigheter?

Det är ju just det som är problemet: Att djur kan säljas och ägas som varor, att djur betraktas som egendom. Människor kunde också ägas en gång i tiden. Med frågans logik skulle man inte kunnat avskaffat slaveriet eftersom de svarta var ägodelar, som inte kunde ha rättigheter. Läs nedanstående utdrag ur Fjodor Dostojevskijs roman Brott och straff. Det faktum att Mikolka äger hästen – gör det misshandeln mindre allvarlig?

”Någon skrek ’hoppla’, mårren tog i av alla krafter, men inte kunde hon sätta av i galopp, nej, hon kunde knappt ta ett steg, hon bara hasade framåt en smula, gurglade och kröp ihop under slagen, som haglade över henne från de tre piskorna.

– Piska ihjäl’na! vrålade Mikolka. Det är det bästa man kan göra. Jag ska allt piska dig jag!

– Har du ingen levandes hu, ditt as! ropade en gammal man i hopen.

– Hur skulle en sån krake kunna klara det här? tillade en annan.

– Du har ju ihjäl’na ropade en tredje.

– Strunt i det! Det är jag som äger mårren.

– Han slår ihjäl’na! skriks det runt omkring.

– Han har ihjäl’na!

– Det är min egendom! vrålar Mikolka och drämmer till...”

P.S.

För nuvarande betraktas individerna i djurindustrin och många andra sammanhang som ägodelar, samtidigt som det finns de som ser sina älskade husdjur som livskamrater eller små barn. Detta visar på att människans uppfattning om relationen till djuren är motsägelsefull, samt att det finns tusentals frågor som måste besvaras angående hur man kan rättfärdiga en viss behandling av t.ex. hundar men en annan av grisar.

Låt oss här förutsätta att den som kommer med påståendet har rätt: I det indirekta och oskrivna kontrakt vi har när vi köper en hund eller en katt från djuraffären står en regel som bygger på sunt förnuft och medmänsklighet.

Regeln är en av de tankar som kännetecknar en modern och framstående civilisation, och den lyder: ”Du får privilegiet att ha denna hund vid sin sida som din livskamrat förutsatt att du inte tänker sparka på den, brännmärka den, kastrera den utan bedövningsmedel eller medvetet låta den lida på annat sätt. Du förbinder dig härmed att behandla den som ett subjekt istället för ett objekt.”

Alla som någon gång varit i en djuraffär vet att denna regel aldrig påtalats. Den behöver inte påtalas eftersom den dels är sunt förnuft och en del av mänskligheten, men dels för att den även finns författad som juridisk lag.

Som djurägare har man därför skyldigheten att behandla sina djur på ett sätt som inte vållar dem ont, den skyldigheten har man trots att man äger djuret. (Tillämpat på människor kan detta jämföras med att arbetsgivaren äger ett visst antal av dina timmar under dagen, och att han under dem timmarna, enbart för att han ger dig en lön/äger dig, inte får lov att misshandla eller trakassera dig.)

Föreställ dig nu att du är en person som inte äger husdjur men som äter vanligt kött som man kan köpa i livsmedelsaffären: Genom att du betalar för köttet ger du den industri som levererar det dina pengar. Problemet är inte transaktionen, utan att den industrin inte bryr sig om att leva upp till det underförstådda kontrakt som finns om att djuren inte ska få fara illa i onödan. Det du har köpt är ett resultat av ett kontraktsbrott.

Om du är medveten om detta kontraktsbrott, och även medveten om att industrin fortsätter att bryta kontraktet för att maximera sin egen vinst, och du likväl väljer att ge industrin dina pengar genom att köpa köttet, så bär du direkt ansvar för

att kontraktet fortsätter brytas. Du bär alltså i så fall ansvar för att djur far illa.

Denna linje har även vunnit juridiskt stöd i bl.a. vårt grannland Norge, där man fastslagit att djur inte är ens egendom om man inte kan ge dem tillräcklig omsorg.⁴⁸

S.B.

135. Om djurförtryck vore jämställt med rasism och sexism skulle inte så många äta kött och acceptera djurförsök. Majoriteten har rätt i en demokrati.

Under århundraden ansåg majoriteten att kvinnor var mindre värda än män. Inte innebär det väl att kvinnoförtryck var moraliskt acceptabelt under alla dessa år? Om en helt demokratiskt utförd folkomröstning skulle besluta att afrikaner är mindre värda än européer, inte skulle väl det innebära att det faktiskt är på det viset?

Människans minoritetstyran

En ståndpunkt blir inte mer eller mindre acceptabel beroende på hur många människor som omfattar den. Demokrati handlar om att alla berörda ska kunna vara delaktiga i beslut. Demokratien är ingen garanti för att man fattar etiskt sunda beslut. För övrigt så är det de icke-mänskliga djuren som är majoriteten i Sverige och i världen. Homo sapiens apartheidstyre, är precis som i Sydafrika, en minoritetsdiktatur.

”Den dag kan komma, när den övriga skapelsen i djurvärlden erhåller dessa rättigheter som aldrig skulle ha förvägrats dem annat än genom tyranni.”
- Jeremy Bentham (1748-1842), engelsk filosof och samhällsreformator, Principles of Morals and Legislation,

P.S.

136. Omsorg om djuren är bara utlopp för något annat, ett pubertalt uppror.

”Pubertalt uppror”, kallar vissa de unga djurrättsaktivisternas engagemang. Den här typen av kvasipsykologiska förklaringar på politiska fenomen är inte nytt. Somliga av de som var likgiltiga – eller rent av stödde USA:s bombningar av Vietnam – sa att Vietnamrörelsen var ett ”fadersuppror” eller ett uttryck för gemenskapsbehov, snarare än en legitim moralisk och politisk protest mot ett orättfärdigt angreppskrig.

P.S.

137. Om vi inte utnyttjade djur skulle det inte finnas så många mjölkossor, labbråttor och minkar.

Det är riktigt att det inte skulle finnas så många djur i lantbruk, i djurförsök och i pälsfarmer (vi har emellertid konstaterat att vilda och fria djur – harar, rävar, tjädrar osv. – kommer att ta lantbruksdjurens plats när skog och vildmark breder ut sig över de områden som nu används för foderodling till lantbrukets djur). Att det kommer vara färre av dessa fångna och torterade djur är emellertid ett tecken på moraliskt framsteg, och inte något att beklaga.

Det finns inga ”mjölkossor”

För övrigt finns det inga ”mjölkossor”, ”försöksdjur”, och ”slaktsvin”. Namnen antyder att de skulle vara anpassade och skapade till att mjölka, att vara studieobjekt för djurförsökare osv. Namnen döljer att de är vanliga kossor, vanliga möss och vanliga grisar, precis som deras fria artfränder.

P.S.

138. Kan vi inte få köpa kravmärkta produkter?

Termen ”kravmärkt” används för att indikera den produktionsmetod där djuren (vad det sägs) inte är industriellt uppfödda utan, istället, garanteras sådana förhållanden som tillåter dem att fullt uttrycka sina naturliga behov fullt ut. En del personer känner därför att kravmärkta produkter är etiskt acceptabla.

Det finns två fall att betänka: Först, det fallet där det kravmärkta djuret slaktas för användning, och för det andra, det fall där djuret står för en produkt (exempelvis, höns producerar ägg och kor producerar mjölk).

Gemensamt för dessa båda fall är den oriktiga framställningen att djurens naturliga behov tillgodoses. Mycket av vad som passerar som kravmärkt är knappast bättre än vanlig industriuppfödning; ett besök på en stor ”kravmärkt” äggfarm gör det uppenbart.

Näringsmässigt, är kravmärkta produkter inte bättre än andra, som är helt eller delvis orsaken till en lång lista med sjukdomar.

För de fall där kravmärkta djur slaktas för användning, måste vi fråga oss själva varför kravmärkta djur mer förtjänar en onödig död än andra djur? I denna faq har vi genomgående argumenterat för att djur har rätt att leva fria från mänsklig brutalitet - vår brutalitet kan inte ursäktas med att vi frambringat ett kort och lyckligt liv.

David Cowles-Hamar uttrycker det på detta sätt: "Föreställningen att djur borde betala för sin frihet med sina liv är moraliskt nonsens." Dessutom - är det etiskt acceptabelt att äta små barn enbart för att de är frigående?

När det gäller fallet med produkter från kravmärkta djur, kan vi identifiera minst fyra problem:

- Det är fortfarande en ineffektiv användning av matresurserna,
- Det skadar fortfarande miljön
- Djuren dödas så fort de blir olönsamma
- Djuren måste ersättas; de ickeproduktiva av hankön dödas eller går till industriell uppfödning (det allra värsta exemplet på detta är ödet för kalvarna av hankön som föds av kor inom mjölkproduktionen; många skickas till kalvköttsproduktionen).

BRO

Exempel från den kravmärkta äggindustrin:

För att få äggläggande honor måste man ha fertila ägg. Hälften av äggen kommer att utvecklas till kycklingar av hankön. Dessa dödas direkt (genom gasning, krossning, kvävning, tryckkammare eller dränkning), eller föds upp som "sällskapsfåglar" (används oftast i broileranläggningar) och slaktas så fort de når en ekonomisk vikt.

Så, för varje frigående höna som pickar runt på gården eller farmen (som, om hon hade förmåga att köpslå, skulle kunna betala hyran med sitt dagliga obefruktade ägg), finns en motsvarande av hankön från hennes bak som får genomlida ett liv i broilerhuset, som redan blivit utsatt för slakt eller som kastats iväg för att dö. Varje år, bara i Storbritannien, dödas det mer än 35 miljoner dagsgamla kycklingar av hankön. De används i huvudsak till gödningsmedel eller kastas bort på en nedgrävningsplats.

Hönorna slaktas så fort deras produktion minskar (vanligtvis efter två år; deras naturliga liv varar 5-7 år). Dessutom, var medveten om att många ställen som klassificeras som frigående inte i verkligheten är frigående; de är bara väldiga ladugårdar med tillträde till utsidan. Eftersom maten och ljuset är inomhus, vågar sig sällan hönorna ut.

M.T.

Först och främst ska det påpekas att man som konsument, om man *tvunget måste* handla produkter som har sitt ursprung i ett förtryck, *alltid* bör välja kravmärkt framför icke-kravmärkt. Detta gäller i synnerhet när prisskillnaden är liten eller det kravmärkta rent utav gynnar en ekonomiskt. När detta klargjorts bör man fråga sig om ett sådant måste ens kan förekomma här i Sverige.

Kravmärkningen är, som föregående personer påpekat väl, diskutabel. Det sken av kravmärkningen som ges av bolagen genom t.ex.

reklamfilmer är en extremt förvanskligad bild. Det finns regler, förordningar och specifikationer för vilka kriterier som måste uppfyllas för att någon/något ska få bli kravmärkt. Om man synar dessa genom att läsa de faktiska *dokument* istället för att låta sig luras av marknadsföringen inser man snabbt att kravmärkningen inte lever upp till vad konsumenten tror sig köpa.

Det rekommenderas därför att du gör en sådan efterforskning på egen hand, så att *du själv* får reda på vad kravmärkning innebär. Var dock noga med att få tag på de riktiga dokumenten, d.v.s. alla de papper som lantbrukare m.fl. skriver under då de förbinder sig. De finns tillgängliga för offentligheten, bl.a. på nätet.

Att handla kravmärkt ger vissa signaler till marknaden. Det finns två huvudsakliga sätt att tolka dem på: Det första och mest förekommande är att kravmärkning är något positivt. Att produkter, inklusive djur, har märkningen gör att världen blir bättre. Försäljningen och inköpen av dem blir således en positiv handling.

En annan tolkning av signalerna är den som vissa djurrättare har. De bävar för att kravmärkningen skapar en ökad acceptans för förtryck och utnyttjande eftersom kravmärkningen inte förkastar förtrycket - det förmildrar det bara.

Om slaveriet hade funnits kvar i västvärlden hade en kravmärkt slav kanske fått vistas utomhus en timme om dagen, och fått rätt till åtta timmars sömn, samt föda så att han aldrig hotas av svält eller undernäring. Hur ska man reagera på en kravmärkt slav som humanist? Hur bör man uttala sig gällande frågan om man är emot förtryck och slaveriet, emot den starkas rätt över den svaga?

Sannolikast är att man anser kravmärkt slaveri vara en måhända mildare form av slaveri. Märk väl att det fortfarande kommer vara slaveri. Bara för att det är en mildare form innebär inte att slaven slipper lida, har det bra eller är lycklig. Han har det kanske *bättre* än icke kravmärkta slavar, men han har det inte *bra*. Han har inte det han är berättigad till, och han är och förblir en slav så länge ingen för hans kamp. Kravmärkt tar inte en principiell ställning mot förtryck, hade märkningen gjort det hade den varit synonym med en veganmärkning kombinerad med miljö- och rättvisemärkning.

Budskapet är därför återigen att man ska undvika alla varor som finns p.g.a. att någon förtryckts. Skulle en sådan produkt vara en livs-förnödenhet bör man köpa den som vållar mindre skada, d.v.s. den kravmärkta.

S.B.

139. Finns det någon djurfråga som är viktigare än andra?

Ja, kanske kan man säga att köttdisken i livsmedelsaffären är djurförtryckets själva

brännpunkt. Om man bara kan göra en sak för djuren så bör man sluta äta kött och andra animaliska produkter, samt propagera för vegetarianism och veganism. Matvanorna är den centrala djurfrågan, vilket bl.a. Peter Singer påpekat. Det är i lanterbruket den överväldigande majoriteten av djur plågas och dödas. Och det är genom att vi lär oss att äta kött som vi får en syn på djur som resurser; en fördomsfull attityd som är en förutsättning för att människor ska acceptera andra former av djurförtryck.

Djurförsök förutsätter köttätande

Så länge människor äter kött finns det föga hopp om att andra former av djurförtryck, som djurförsök, ska avskaffas. Varför skulle människor avstå från att döda och plåga djur för medicinska ändamål om man accepterar det för något så trivialt som att massera smaklöskarna? Genom att bojkotta kött och andra animalier kommer dessutom ditt ställningstagande mot djurförtryck att bli offentligt, andra kommer att se ditt ställningstagande och själva tvingas reflektera över djurs värde.

P.S.

”Hur kommer det sig att ungdomar är beredda att bryta mot lagar och förordningar för att tvinga pälsaffärer att stänga eller för att släppa ut minkar och spränga slakterier?”

- Per Landgren (kd), protokoll 1998/99:80

140. Vad kan djurrättsengagemang ge mig?

Att ta konsekvenserna av vad etik och förnuft kräver – t.ex. i förhållande till u-ländernas fattiga, flyktingar, efterkommande generationer och djur – kan vara ett sätt att ge sitt liv en djupare och mer äkta mening, skriver Peter Singer i sin bok ”Hur ska vi leva? – etik i egennyttans tid”. För att illustrera detta tar han personer han mött i djurrättsrörelsen. Singer menar att ett politiskt och humanitärt engagemang för andra, till skillnad från allt annat mindre viktigt som vi ofta upptar oss med, aldrig kan te sig meningslöst.

”Du kan tänka över dina mål och fundera vad du gör med ditt liv. Om din nuvarande livsstil inte håller måttet inför en opartisk värdering, kan du förändra den... En sak är klar: du kommer att ha massor av meningsfulla saker att göra. Du kommer inte att bli uttråkad, eller gå otillfredsställd genom livet. Viktigast av allt är att du kommer att veta att du inte levtt och dött för ingenting, för du kommer att ingå i den stora tradition som formats av dem som har reagerat på allt lidande genom att försöka göra världen till en bättre hemvist för oss alla.”

- Peter Singer, Hur ska vi leva?

”Den enda kamp som förloras är den man överger”

- De galna mödrarna, Madres de Plaza de Mayo.
Argentinsk människorättsorganisation.

P.S.

Till läsaren som säger ”Varför skulle jag bry mig?” kan vi peka ut följande skäl:

- Man bryr sig om att minska lidandet
- Man bryr sig om att främja medkänsla i mänskliga angelägenheter
- Man bryr sig om att förbättra mänsklighetens hälsotillstånd
- Man bryr sig om mänsklig svält och undernäring
- Man bryr sig om att bekämpa ekosystemets grundläggande upplösning
- Man vill bevara djurarter
- Man vill bevara vildmarken

Sambandet mellan dessa frågor och djurrätt är inte alltid uppenbart men finns där och framgår väl av denna text. Det rekommenderas därför att du läser hela texten.

”Den dag torde komma när resten av de skapade djuren vinner de rättigheter som inte kunde förvägrats dem utan genom tyranni.”

- Jeremy Bentham (filosof)

”Icke våld leder oss till den högsta etiken, som är målet för all evolution. Ända tills vi slutar skada andra levande varelser, är vi fortfarande vildar.”

- Thomas Edison (uppfinnare)

”Den tid ska komma då människor som jag ser på mord av djur som de nu ser på mord av människor.”

- Leonardo Da Vinci (konstnär och vetenskapsman)

D.G.

Djurrättsengagemang ger dig en mängd saker: Det ger dig en praktisk möjlighet till att leva konsekvent, att leva som du lär. Är du t.ex. mot rasism eller sexism måste du, rent logiskt, vara emot speciesism/artism, för i annat fall motsäger du dig själv, eller så väljer du att uppmärksamma vissa förtryck men förneka andra.

Djurrätten ger dig chansen att engagera dig i något som är långt viktigare än att t.ex. slötitta på tv. Även i de fall där man redan har ett väldigt aktivt liv med ett fullbokat schema är det lika enkelt att vara del av djurrätten: Man hjälper djuren genom att förändra sina inköpsvanor av mat och andra dagligvaror, man hjälper dem varje gång man bojkottar en produkt som vållat dem onödigt lidande.

Det djurrätten kräver av oss är egentligen skrattretande lite med tanke på vad våra handlingar kan få för resultat för djuren. Det som krävs av oss är medmänsklighet. Varför man bör vara

medmänsklig är inget som vi tänker förklara för dig - det är uppenbart. Det du får av ett djurrätts-engagemang är en chans att spela någon roll och att förändra en del av den värld vi lever i till det bättre.

S.B.

141. Jag har läst denna text men är ändå inte övertygad: Människor är människor och djur är djur.

Att påstå att människor är människor och att djur är djur är inget argument, det är en onödig upprepning, en som dessutom ingen djurrättare någonsin hade ifrågasatt. Givetvis är vi människor, vi är *djur*arten Homo Sapiens Sapiens, och andra arter är andra arter. Och?

Denna skrifts främsta syfte var inte att övertyga dig eller hjärntvätta dig så att du blir en viljelös djurrättsmarionett. Sådant sysslar vissa sekter med och andra rörelser som inte tål en granskning.

Syftet med skriften är snarare den motsatta: Att väcka ett intresse för frågorna genom att presentera dem och ge grundläggande svar som åskådliggör delar av djurrättsrörelsens åsikter. Syftet är att få dig att ifrågasätta både dig själv, din omgivning och samhället för övrigt, djurrättsrörelsen inkluderad.

Vi vill att du tänker efter, blir nyfiken och vetgirig. Vi vill att du kritiskt rannsakar argumenten från vem de än må komma och skärskådar dem med ditt förnuft, och vi vill att du ger alla parter en jämlik chans att presentera sina tankar och idéer.

Det vi vill är nog detsamma som du själv vill - att du får reda på hur saker och ting förhåller sig så att du med hjälp av det underlaget kan fatta de rätta besluten - de som är i linje med den person du vill bli och utvecklas till. Vill du vara en rättvis människa? En god person som avstår från att stödja förtryck i alla dess former? Då bör du tänka över det som diskuterats i texten.

Det erkänns att det kan verka vara väldigt mycket information och väldigt många tankar på en gång. För många kan mycket inom djurrätten vara väldigt fjärran eller verka utopiskt. Låter allt för galet? Känns det bara fel?

Det gör inget - det viktiga är att du gett tagit dig igenom hela texten och gjort ett försök. Din skeptiska inställning är både naturlig och sund. Det är bra att du inte köper saker direkt och att du är försiktig med att anamma nya idéer, speciellt då det rör ditt levnadssätt.

Lämna texten på hyllan ett tag. Gå ut och ha kul. Plocka sedan upp den igen. Kanske kommer du se på den ur ett annat perspektiv, kanske kommer du ha svar på vissa frågor. Kom i kontakt med en djurrättare, be henen förklara sådant som verkar konstigt eller knäppt. Ta reda på vad djurrättare är för människor och vad de egentligen vill ha sagt innan du orättmätigt stämplar dem.

Du kommer garanterat få svar på alla dina frågor rörande ämnet, djurrättare är oftast väl pålästa och insatta i vad de sysslar med. Var även beredd på att svara själv, för svar på enkla frågor är nämligen det enda som djurrättsrörelsen kräver av dig för att du ska få fortsätta att stödja ett förtryck.

Just svar är ett nyckelord här. Svar är det som vi både behöver få av andra och ge själv för att vi ska förstå både andras och det egna tänkandet. Du må tycka ett och annat om djurrättsrörelsen, men hur besvarar du alla de frågor som ställts i häftet? Tycker du det är bra svar som du ger? Är de förnuftiga och konsekventa? Är dina svar något som forskarna i världen hade skrivit under på och som du själv efterlever?

Djuren kräver ett svar, och ditt eget förnuft kräver dig på ett rättfärdigande av dina handlingar. Peka inte på andra och på vad de flesta i samhället gör och inte gör, peka på dig själv och berätta vad som ger *just dig* rätten att dagligen begå illdåd mot helt oskyldiga individer. Detta är en mänsklig vädjan, ett rop efter mänsklighet och omtanke för såväl djur som natur. För att behåll din självrespekt som människa måste du följa ditt förnuft, oavsett vad kulturen indoktrinerat dig i, oavsett vad du är van vid och vad bekvämligheten säger dig, och oavsett vilka värderingar vi ofrivilligt blivit påpackade sedan barnabarn. Låt det vara känt att du är en människa som värnar om de värderingar och tankar som gör oss till just människor.

Kulturen kväver till en början alla nya och främmande idéer, men de mest förnuftiga idéerna överlever alltid och kväver så småningom de mindre förnuftiga delarna av kulturen.

Det vi begär är så lite, likväl ter det sig i folks ögon som så mycket. Hur kommer det sig? Svaret kan endast du själv upptäcka - sapere aude - våga veta.

”Jag stödjer både djurrätt såväl som människorätt. Detta är vägen för en hel människa.”

- Abraham Lincoln (16:e presidenten i USA)
S.B.

142. Jag har läst hela texten och har blivit intresserad av djurrätsfrågor! Vad ska jag göra nu?

Det finns massor och åter massor med saker du kan och bör göra! Här är några konkreta förslag på några av dem:

- Läs djurrättslitteratur. Kunskap är A och O, så även inom djurrätten. Börja t.ex. med Lisa Gålmarks superba bok ”*Djurrätt - En fråga om frihet, jämlikhet, solidaritet*”. Den är lättläst, väldigt grundläggande och således en jättebra start på ens djurrättsliga engagemang eftersom den täcker väldigt mycket. När du läst den

kanske du kan få tag på *"Djurens Frigörelse"* av Peter Singer, den ses av många som en av djurrättens inflytelserikaste böcker. Det rekommenderas inte att du hoppar på den mest svårlästa och akademiska djurrättslitteraturen som finns - den kommer troligen stjälpas istället för att hjälpa. Avverka den tids nog, när du är mer insatt.

- Börja utöva din makt som konsument! Tala om för företagen vad du finner acceptabelt och vad du inte vill befatta dig med: Bojkotta allt som är eller innehåller animalier, och som du känner att du kan avstå från för djurens skull. Var väldigt noga med att inte försöka bli vegetarian eller vegan över en natt. Se det som en psykologisk avvänjningsprocess som får lov att ta sin tid. Ta saker i en takt *du själv* orkar, avstå en sak i sänder, låt det gå någon månad, och utöka sedan listan över produkter som du bojkottar. Det viktigaste är att det du gör är *hållbart i längden*. Dra gränsen där du tycker det passar dig, vi är bara människor, och vissa saker kan ta lång tid. Sträva därför efter mål som du tror att du kan klara av... och skaffa en vegetarisk kokbok eller två.
- Registrera dig på djurrättsliga hemsidor, ta del av den information och de diskussioner som finns där. Besök t.ex. www.vegan.nu och kika runt lite. Det är ett bekvämt sätt att kommunicera med andra på och där finns gott om människor man kan prata med eller fråga något om det skulle behövas. Forumen är en guldgruva eftersom mycket av det som man kommer råka ut för eller tänker på redan har diskuterats flitigt. Sök därför gärna i dem.
- Träffa nya djurrättare, bli än mer aktiv och engagera dig i Förbundet Djurens Rätt (www.djurensratt.se) eller någon annan djurrättsgrupp. Hjälptill med diverse aktiviteter, var med och kampanja - din hjälp räknas alltid, och det finns alltid någon aktivitet som kommer passa dig.
- När du känner att är relativt insatt kan du ge dig ut på din egen lilla minikampanj: Prata med folk i din närhet, de som du känner bäst och står dig närmast. Diskutera djurrätt med dem, fråga dem hur de tänker, och var en god lyssnare. Var noga med att inte försöka hjärntvätta folk, det är lönlöst och det är inget som djurrättsrörelsen har intresse av. Ha en uppriktig diskussion där du även låter dem ifrågasätta djurrätten. Forska tillsammans om det är något du inte kan ge svar på.

S.B.

143. En eller flera av de svar som ges här är felaktiga. Nu har jag motbevisat djurrättsrörelsen.

På en del frågor ges flera svar, svar som inte nödvändigtvis är beroende av varandra. Förfäktar man ett av dem kan det fortfarande finnas andra kvar, som är precis lika giltiga som innan man motbevisade det första.

En del av frågorna har inget med varandra att göra. Det innebär att man mycket väl skulle kunna tänka sig att djurrättare har misstagit sig i en fråga, men har rätt i en annan. Ett eller flera fel innebär inte att *allt* är fel. Därav följer att man inte har motbevisat allt som djurrättsrörelsen säger enbart för att man tycker sig ha gjort det i ett eller några enskilda fall.

Många av svaren som ges i texten är i grund och botten noga genomtänkta av såväl professorer som aktivister. Även om de skulle vara klumpigt formulerade just här ligger det ett enormt tankearbete bakom. Chanserna för att du egenhändigt med hjälp av ditt förnuft ska kunna ogiltigförklara alla svaren och slutsatserna är försvinnande små, såvida du inte besitter intellektuella krafter som är övernaturliga. Skulle du göra det är du välkommen att dela med dig av dina tankar, det lär bli högst spännande att ta del av dem, och de kommer gynna alla inblandade.

Det går ju inte att säga emot er

Djurrätten bör alltid prövas intellektuellt, av djurrättarna själva och av alla andra som vill delta i en sådan prövning. Vissa frågor är viktigare än andra inom djurrätten, och därför bör prövningen primärt fokuseras på dessa istället för på triviala detaljfrågor. Några exempel på viktiga spörsmål är: Varför och när är det fel att orsaka lidande hos andra? Har vi rätt att göra vad vi vill enbart för att vi är människor? Vilka bör omfattas av vår etik och varför? Finns det ett samband mellan sexism, rasism och speciesism? Är det etiskt klanderfritt att utnyttja andra arter så som vi gör?

Man kan diskutera väldigt mycket inom djurrätten och det finns många obesvarade frågor att reda ut. Djurrättare är inte perfekta tänkare, vi är människor precis som alla andra. Det innebär att även vi kan missta oss. Det åligger dig att visa var och hur vi gör det om du menar att vi faktiskt gör det. Vi gör vårt bästa för att visa på hur vi tänker och hur vi kommer fram till våra ståndpunkter, och i en diskussion värd namnet förväntas detsamma av våra opponenter.

S.B.

faq:en

144. Vem har skrivit den?

Faq:en är ett samarbete mellan flera olika författare och baseras i huvudsak på utdrag ur eller fullständig återgivning av deras texter. Efter varje fråga framgår upphovspersonens signatur. En förteckning över signaturerna och fullständiga namn finns i förordet.

Ett verk som spelat stor roll för tillblivelsen av faq:en är *110 Frågor och Svar* av Pelle Strindlund. Ett annat är den engelska texten *Animal Rights FAQ*, som även den skrevs av flera författare och som sedan översatts av en hittills okänd person.

S.B.

145. Är det lönt att läsa originaltexterna som denna faq bygger på? Kan de tillföra något som man missat här?

Denna texts övergripande mål är att inkorporera det som kan tyckas vara mest relevant från övriga texter i den mån det låter sig göras och är möjligt. På ett generellt plan kommer en läsning av originaltexterna måhända kännas en smula repetitiv om man tagit del av *hela* denna texten dessförinnan, förutsatt att denna textens mål nu verkligen uppnåtts.

Trots detta kan det finnas mer än en god anledning till att läsa igenom originalverken eftersom strukturen i dem troligtvis är en annan, och där finns frågor i dem som av ett eller annat skäl inte står med här eller som här ägnats en annan prioritet. Några av dessa opublicerade frågor ligger dig kanske varmt om hjärtat.

Genom att läsa originalverken kan man dessutom försäkra sig om att det som författarna tillskrivs här verkligen stämmer med vad de sagt. Man kan också bilda sig en ny eller annorlunda uppfattning om en specifik författare då man läser honom eller henne i sitt ursprungliga sammanhang.

S.B.

146. Var kan jag få tag på den senaste versionen? När uppdateras den?

Den senaste versionen av faq:en finns alltid att laddas hem från www.subcodes.com/arkiv/faq.pdf. Eventuellt så har andra hemsidor den också online.

Faq:en uppdateras närhelst det finns goda skäl till det. I regel innebär det att det sker då mycket relevant kritik har tillkommit, då nya intressanta

frågor har uppenbarat sig eller då gamla frågor har fått nytänkande svar.

S.B.

147. En del av det som står är befängt eller rent nonsens. Menar verkligen djurrättarna allt detta?

Vad djurrättarna menar exakt i vartenda en fråga är svårt att uttala sig om eftersom djurrättarna är olika individer som har olika teoretiska ramverk. Detta poängteras också i inledningen av arbetet. Varje svar som ges är därför kanske inte representativt för varje djurrättare. Det finns säkerligen de som hade svarat tvärtom eller på ett annat sätt. Undersök därför med flera djurrättare innan du bildar dig en uppfattning om djurrätten som rörelse - vissa ståndpunkter kan sägas vara mer generella än andra.

Menar man att något är nonsens får man förklara mer utförligt varför det är det. Du inbjuds alltid till att framföra dina åsikter om faq:en, positiva som negativa, så länge du kan redogöra och argumentera för dem. Medförfattare välkomnas - kritiken är varje vetenskaps bäste vän.

S.B.

148. Var kan jag bidra genom att kritisera, komma med frågor, svar eller egna idéer?

Besök och registrera dig gärna på vårt forum som finns på www.subcodes.com/forum

All kritik välkomnas. Innan du ställer dina frågor bör du undersöka så att de inte redan finns besvarade i faq:en eller på forumet. Använd gärna den inbyggda sökfunktionen för att ta reda på om så är fallet.

S.B.

Visste du att...

I detta avsnitt finns det en siffra och småfyndigheter från diverse ämnen som alla på något sätt relaterar till djurrätt. Känner du till något som kan tänkas vara med här? Låt oss veta! Allt är intressant, litet som stort.

Resurser

- Vi skulle kunna mätta en världsbefolkning som är sex gånger större om alla åt vegetariskt.⁴⁹
- FN-organet Food and Agriculture Organization (FAO) uppger enligt FDR följande information för hur många som år 2003 dog runt om i världen i syfte att bli mat:
45,9 miljarder kycklingar (dessa utgör 93% av det totala antalet djur som dödas), 2,3 miljarder ankor, 1,2 miljarder grisar, 857 miljoner kaniner, 691 miljoner kalkoner, 533 miljoner gäss, 515 miljoner får, 345 miljoner getter, 292 miljoner kor och kalvar, 65 miljoner gnagare, 63 miljoner duvor (och andra fåglar), 23 miljoner bufflar, 4 miljoner hästar, 3 miljoner åsnor, 2 miljoner kameler.
Hälften av de djur som dödas för att bli mat dödas i bara fem länder. Notera att det i siffrorna ej redogörs för vattendjur.⁵⁰
- Om man i västvärlden halverade sin köttkonsumtion hade man kunnat mätta de svältande.⁵¹
- Vart tredje dag ökar världsbefolkningen med ungefär en miljon invånare.⁵²
- Ungefär 14,6 miljoner hektar mark (en yta större än Storbritannien och Frankrike) i u-länderna används till att enbart producera mat till europeisk boskap.⁵³

Djurplågeri

- Under 1990-talet dömdes totalt 358 personer för djurplågeri. Hela 84 procent av de fällande domarna gällde män. Endast 9 procent fick fängelse. Majoriteten dömdes till böter och 20 procent villkorliga domar.⁵⁴

Experiment

- I amerikanska labb så dör det varje dag tre djur i sekunden. För Storbritannien är motsvarande siffra ett djur vart sjätte sekund.⁵⁵

- 1991 mördades 200 miljoner djur, utan bedövningsmedel och i experimentsyfte.⁵⁶

Päls

- Djur av samma art som dör för att en päls ska göras: 65 minkar, 130-200 chinchillor, 10-12 grävlingar, 20-30 huskatter, 16-20 bävvar, 30-45 får, 10-24 rävar, 100-400 ekorrar, 10-16 uttrar, 60-70 skunkar, 20-30 tvättbjörnar, 3-5 vargar, 120-160 hamstrar, 8 sälar.
- 1993 pälsfarmades det 19,5 miljoner minkar i världen.⁵⁷ Idag producerar Europa cirka 25 miljoner minkskinn, och Amerika ungefär lika många.. Världsproduktionen är alltså över 50 miljoner minkskinn. Av detta producerar Danmark över 13 miljoner skinn och Sverige cirka 1,3 miljoner.⁵⁸
- Tigrar dödas bl.a. genom att man kör upp en het järnstång i anus, för att på så sätt inte skada deras päls som man avser sälja.⁵⁹

Underhållning

- I dokusåpor misshandlas djur emellanåt. Tv-serien "Farmen" bröt mot djurskyddslagen vid ett flertal gånger under år 2001. Det fastslogs av länsstyrelsen i Kalmar, i ett yttrande till polisen i Västervik.⁶⁰
- Inför OS i Grekland 2004 massförgiftade man herrelösa hundar och katter, och inför OS i Kina 2008 har man börjat klubba ihjäl hundar med järnrör.⁶¹

Jakt

- Plocka bär kan vara farligt: 2002 sköts en litauisk bärplockare ihjäl här i Sverige. Jaktledaren dömdes till villkorlig dom och 3600 kr i böter. Han trodde att det var en älg han sköt på.⁶²

Naturen

- Var fjärde däggdjursart i världen hotas av utrotning, liksom en tredjedel av världens groddjur, nästan hälften av sköldpaddorna och var åttonde fågelart.
- Världens biologiska mångfald utarmas i snabbare takt än någonsin tidigare. Takten är flera hundra, kanske till och med tusen, gånger

högre än den naturligt betingade utslagningen av arter skulle ha varit, utan människans ingripande.⁶³

Vego

- I USA fanns det år 2000 cirka 4,8 miljoner vegetarianer. De utgör 2,5% av den vuxna befolkningen. 8 av 10 amerikanska restauranger serverar vegetariskt.⁶⁴
- Veganer har fått en egen radiokod i polisnätet. Beteckningen på de som förespråkar en utökad humanism och motsätter sig onödigt lidande är på polisspråk bl.a. ”R209”.⁶⁵
- Köttätare har i snitt ett kolesterolvärde som är 20% högre än vegetarianers.⁶⁶

Diverse

- En fri ko lever upp till 20 år, medan den inom djurindustrin i snitt lever 7 år.
- 2003 dog en massa djur när Australien exporterade dem, närmare bestämt så kom aldrig 45 460 får, 780 nötkreatur och 400 getter i hamn levande.⁶⁷

Noter

¹ Detta är en nyare version än den som översattes till svenska, variationer kan därför förekomma.

² Den bild som ges av omsorgsetiken är långt ifrån alltäckande p.g.a. utrymmesskäl och det faktum att omsorgsetiken inte är helt enhetlig eller en omfattande etisk skola jämfört med de klassiska. Fördjupa dig gärna mer i ämnet.

Det sätt James Rachels förfäktar den på finns i *The Elements of Moral Philosophy*, som är en grundläggande och väldigt lättbegriplig inkörsport till etikens värld.

³ Det som diskuteras är mer allmänt känt som ”Humes lag”.

⁴ I ett brev till S.B, oktober 2004.

⁵ 2004-11-03, i ett svar på mitt mail till DHR.

⁶ Ibid.

⁷ http://www.etc.se/arkivet/textarkiv/971120/im_eap.html 2004-10-27

⁸ Åsard Kris, Olsson Karin, Lundagård nr 5/2001 <http://www.geocities.com/kriskrister/EAP/ldg2001.html>

⁹ Olsson Karin, Lundagård nr 5/2001 <http://www.geocities.com/kriskrister/EAP/ldg2001.html>

¹⁰ 2004-11-03, i ett svar på mitt mail till DHR.

¹¹ Singer Peter, *Severe Impairment at the Beginning of Life: Theory and Policy*, American Society for Bioethics and Humanities, October 29, 1999, Philadelphia. Singer bifogade skriften i mailet, men ställde sig skeptisk till att det skulle få folk att den skulle göra någon nytta. Skriften finns att laddas ner för att läsas i sin helhet från: www.subcodes.com/arkiv/DisabilityASBH.pdf

¹² Greider Göran, *Metro* http://www.metro.se/site/metro/discuss/?archive_author_id=2649&entry_id=17295 2004-10-27

¹³ *Animals and Religion*, 2004-11-15 http://www.animalsuffering.com/articles/islam_vegetarianism_fatwas.html

¹⁴ *Islam bans Animal Cruelty*, 2004-11-15 <http://www.sparealife.org/ban.html>

¹⁵ *Muslims against cruelty to Animals*, 2004-11-15 http://www.themodernreligion.com/an_main.htm

¹⁶ *Muslims against cruelty to Animals*, 2004-11-15 <http://www.themodernreligion.com/misc/an/an2.htm>

¹⁷ *Muslims against cruelty to Animals*, 2004-11-15 <http://www.themodernreligion.com/misc/an/an1.htm#fur>

¹⁸ *Den heliga Qur'anen*, översatt av Dr Qanita Sadiqa, tryckt 1988 Islam International Publications LTD. s.166, 9:23

¹⁹ Livsmedelsverket, www.slv.se 2004-10-26, sist sidan uppdaterades var 2002-06-11

²⁰ Ibid. 2004-10-26, sist sidan uppdaterades var 2002-06-11

²¹ Ibid. http://www.slv.se/default.asp?FrameLocation=/templates/SLV/SLV_Page_2862.asp 2004-10-26, sist sidan uppdaterades var 2002-05-26

²² American Dietetic Association, http://www.eatright.org/Public/NutritionInformation/index_2827.cfm 2004-10-26

²³ Ibid. <http://www.eatright.org/Public/GovernmentAffairs/17084.cfm> 2004-10-26, Författat av: Ann Reed Mangels, PhD, RD, FADA (The Vegetarian Resource Group, Baltimore, MD); Virginia Messina, MPH, RD (Nutrition Matters, Inc., Port Townsend, WA); Vesanto Melina, MS, RD (NUTRISPEAK.COM, Langley, BC, Canada).

²⁴ Ibid. http://www.eatright.org/Public/Other/index_adap1197.cfm 2004-10-26, Författat av: Virginia K. Messina, MPH, RD, and Kenneth I. Burke, PhD, RD

²⁵ Ibid. http://www.eatright.org/Public/NutritionInformation/index_19639.cfm

²⁶ Gålmark Lisa, *Djurrätt - En fråga om frihet, jämlikhet, solidaritet*, 1998, Nya doxa

²⁷ Textens avsikt är inte att på något sätt förringa de som föll offer för nazisternas galenskaper. I texten talas det inte primärt om människornas religion utan om att det var människor som dog i ofattbara mängder. De refereras till som judar av historiska skäl och för att läsaren enklare ska begripa vilka sex miljoner som faktiskt föll offer för ett

hänsynslöst och förkastligt förtryck. Judarna må ha dött som judar, men de var först och främst *människor*.

Tolkningen av att man förringar judarna som grupp kan inte göras med tanke på att djurrättare vill *uppvärdera* djuren, inte *nedvärdera* människan (människan är dessutom också ett djur, nedvärderingen av henne kan därför inte göras av djurrättaren själv).

Då vi här jämför Hitler-morden på 6 miljoner människor med de årliga morden av minst 50 miljarder djur inom djurindustrin görs jämförelsen i första hand med avseende på det lidandet som *alla* förmodas ha genomgått.

Även om man av något skäl skulle få för sig att summan av 6 miljoner människors fasor och död i t.ex. koncentrationsläger är större än 50 miljarder andra djurs i deras koncentrationsläger har det gått 50 år sedan förintelsen ägde rum. Matematiskt betyder det att summan djurlidandet under årens lopp torde ha överstigit den som sex miljoner människor fick genomlida, även om djurindustrin inte var lika omfattande förr. Djurens koncentrationsläger står än idag kvar, effektivare än någonsin.

Lidandet till följd a förintelsen hos nutida judar är av ett historiskt slag även om det upplevs i nuet. Många känner naturligtvis en stor sorg och oerhörd saknad för att deras släktingar mördades. Detta kan vi inte hjälpa dem med eftersom händelserna som utgör grunden till deras sorg redan har ägt rum.

Lidandet till följd av djurindustrin, i vilken mån det nu än må vara jämförbart med judarnas, är däremot något som pågår i skrivandets stund. Det kan, till skillnad från judarnas, *förhindras*.

Än en gång: Det påstås *inte* att judarna inte led under förintelsen - de led mer än någon av oss kan föreställa sig, och nazismens fasor är väldokumenterade. Läser man denna faq framgår det att djurrätten motsätter sig onödigt lidande. Det kommer gång på gång framgå att det som judarna utsattes för var moraliskt förkastligt.

Det som här sägs är att, trots att judarna lidit oerhört, är tänkbart att *andra* kännande individer (ickejudar och/eller icke-människor) årligen lider minst lika mycket eller mer. Detta förringar inte judarnas lidande, det som judarna upplevt kan aldrig förringas eftersom det redan ägt rum och talar för sig självt.

Jämförelsen i sig talar dessutom för judarnas lidande, för om inte judarna led vore det ju dåligt att använda dem som exempel på det omfattande lidandet inom djurindustrin.

²⁸ Detta kan som bekant vara invecklat när man har en marknadsekonomi där jättelika aktörer äger en mängd bolag, varav vissa mer förtryckande än andra. Det förslås inte att man ska bli självförsörjande enbart p.g.a. risken för att man

omedvetet ska sponsra förtryckarna är överhängande: Man får göra så gott man kan, vad man än gör så får det en positiv effekt så länge man agerar i rätt riktning. Ibland erbjuds man inga alternativ, valet kanske består av pest eller kolera. Då får man välja det man tror gör minst skada, och komma ihåg allt annat man faktiskt påverkar och bidrar med. Man får också komma ihåg att man föddes in i det förtryckande systemet - man har inte valt vilka alternativ som ska erbjudas en, men däremot så jobbar man aktivt för att framtida generationer ska kunna få välja mellan *bättre* alternativ, förhoppningsvis sådana som inte är lika felaktiga.

²⁹Melin Staffan, *Yelah*
<http://www.yelah.net/yelah/20020506/debatt020512>
2004-10-27

³⁰ Ibid.

³¹ Ekesbo Ingvar , SOU 2003:6, s.7 bilaga 10

³² Ibid. s.16

³³ Ibid. s.195

³⁴ Ibid. s.202

³⁵ Ibid. s.208

³⁶ Ibid. s.215

³⁷ Ibid. s.234

³⁸ Ibid. s.244f.

³⁹ Gebresenbet Girma, SOU 2003:6, s.303f.

⁴⁰ Djurskyddsmyndighetens hemsida,
<http://www.djurskyddsmyndigheten.se/jahia/Jahia/pid/32> ,2005-01-23

⁴¹ FDR:s hemsida,
<http://www.djurensratt.se/dyntext/xlink.asp?id=233>
2005-01-23

⁴² http://www.ymh.se/yttrande_sou2002_86.pdf
2005-01-23

⁴³ <http://www.codex.uu.se/oversikter/djur/djur.html>
2005-01-23

⁴⁴ Jägarförbundets hemsida,
<http://www.jagareforbundet.se/attjaga/default.asp>,
2004-10-22

-
- ⁴⁵ Ibid.
http://www.jagareforbundet.se/attjaga/fordigsomint_ejagar.asp, 2004-10-22
- ⁴⁶ Ibid.
- ⁴⁷ Ibid.
- ⁴⁸ <http://www.djurensratt.org/articles/article.asp?id=1399> 2004-11-06
- ⁴⁹ State of World Population Report, 1990, UNFPA.
- ⁵⁰ Nilsson Peter, Förbundet Djurens Rätt,
<http://www.djurensratt.se/articles/article.asp?id=1348> 2004-10-28, nyheten publicerades 2004-09-17
- ⁵¹ Why You Don't Need Meat, Peter Cos (Thorsons, 1986)
- ⁵² http://www.yptenc.org.uk/docs/factsheets/env_facts/animal_rights.html 2004-11-06
- ⁵³ Common Ground, A. Mayes, Oxfam (1985).
- ⁵⁴ <http://www.djurensratt.se/articles/article.asp?id=568> 2004-11-06
- ⁵⁵ The Dreaded Comparison, Marjorie Spiegel, (Heretic Books, 1988).
- ⁵⁶ International Association Against Painful Experiments on Animals.
- ⁵⁷ <http://www.animalsaustralia.org/default2.asp?idL1=1273&idL2=1299>, 2004-11-06
- ⁵⁸ Gun Ljungkvist, *Borås Tidning*, i en insändare mot vissa djurrättare,
<http://www.borastidning.se/bt/btartikel.asp?version=200726> 2004-11-06, artikeln publicerades 2004-10-13
- ⁵⁹ Norma Benny in Reclaim the Earth: Women Speak Out for Life on Earth (The Woman's Press, 1983).
- ⁶⁰ <http://www.djurensratt.se/articles/article.asp?id=565> 2004-11-06
- ⁶¹ <http://www.djurensratt.org/articles/article.asp?id=1402> 2004-11-06
- ⁶² <http://www.djurensratt.se/articles/article.asp?id=565> 2004-11-06

⁶³ Bojs Karin, *Dagens Nyheter*, 2004-11-17
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=597&a=344210&previousRenderType=6> 2004-11-17

⁶⁴ <http://www.eatright.org/Public/GovernmentAffairs/17084.cfm>

⁶⁵ <http://polisradio.net/poliskoder.htm> 2004-11-06

⁶⁶ American Journal of Clinical Nutrition (1989 50)

⁶⁷ <http://www.animalsaustralia.org/default2.asp?idL1=1273&idL2=1290>, 2004-11-06

Strindlunds noter

Jag tror en fullständig litteraturlista är av ringa värde i en skrift av det här slaget. Här nämner jag alltså inte samtliga böcker och tidskrifter som jag hänvisar till, utan endast de böcker i källhänvisningen som jag inte ger fullständigt namn och tryckår på i källförteckningen.

Här följer alltså de böcker som jag upprepade gånger refererar till:

Börresen, *Bergljot Husdjuren och deras människor* (Rabén Prisma 1994)

Cox, Peter *The New Why You Don't Need Meat* (Bloomsbury 1994).

DeGrazia, David *Taking Animals Seriously – Mental Life and Moral Status* (Cambridge University Press 1996).

Finsen, Lawrence & Finsen, Susan *The Animal Rights Movement in America. From Compassion to Respect* (Twayne Publishers 1994).

Forsman, Birgitta *Djurförsök – Forskningsetik, politik, epistemologi* (Almqvist och Wiksell International 1992).

Francione, Gary *Rain without Thunder – The Ideology of the Animal Rights Movement* (Temple University Press 1996).

Garner, Robert *Animals, politics and morality* (Manchester University Press 1993).

Gålmark, Lisa (red.) *Djur och människor – en antologi i djuretik* (Nya Doxa 1997).

Godlovitch, Roslind, Godlovitch, Stanley & Harris, John (red.) *Djur människor moral* (Aldus 1976).

Jasper , James M. & Nelkin, Dorothy *The Animal Rights Crusade – The Growth of a Moral Protest* (The Free Press 1992).

Jensen, Per *Husdjurens beteende* (LTs förlag 1983).

Djurens beteende – och orsakerna till det (LTs förlag 1993).

Stress i djurvärlden (LTs förlag 1996).

Linzey, Andrew & Regan, Tom *Getting it Taped. The rights of animals* (Ecuvision 1987. Består av fyra kassetband).

Lund, Vonne & Odén, Kristina *Samarbete med djuren* (Bokskogen och Naturskyddsföreningens Förlag 1993).

Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök *Pälsdjursfarmning* (1996).

Pluhar, Evelyn *Beyond Prejudice – The Moral Significance of Human and Nonhuman Animals* (Duke University Press 1995).

Rachels, James *Created from Animals – The Moral Implications of Darwinism* (Oxford University Press 1990).

Regan, Tom *The Case for Animal Rights* (University of California Press 1983).

Rollin, Bernard *Animal Rights and Human Morality* (Prometheus Books 1981)

Sapontzis, S.F. *Morals, Reason, and Animals* (Temple University Press 1987)

Schröder, Ann-Marie *Köpa mat* (Utbildningsförlaget Brevskolan 1995).

Singer, Peter *Djurens frigörelse*, andra upplagan (Nya Doxa 1992).

Praktisk etik, andra upplagan (Thales 1996).

Hur ska vi leva? – etik i egennyttans tid (Natur och Kultur 1997).

Spiegel Majorie *The Dreaded Comparison* (Hertics books 1988).

Thomas , Keith *Människan och naturen* (Ordfront 1988).

Jon Wynne-Tyson *The Extended Circle – An Anthology of Humane Thought* (Cardinal 1990).

Tidsskrifter

Between the Species. A journal of ethics.

Djurens rätt

The Animals' Agenda

The Vegan

Veganbladet

Vegetar